

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ (м. Маріуполь)
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ
ДОНЕЦЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ**

**«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ГЛОКАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У
СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ»**

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної конференції

16 квітня 2021 року



Маріуполь 2021

Редакційна колегія:

- **Трофименко М.В.**, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики;
- **Лисак В.Ф.**, декан історичного факультету, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики.
- **Слющинський Б.В.**, завідувач кафедри філософії та соціології, доктор соціологічних наук, професор;
- **Ташкінова О.А.**, завідувач кафедри соціології та соціальної роботи ПДТУ, кандидат соціологічних наук, доцент;
- **Зоська Я.В.**, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри філософії та соціології;
- **Никифоренко Н.О.**, завідувач кафедри соціології управління Донецького державного університету управління, кандидат історичних наук, доцент.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 19.05.2021).

Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 16 квітня 2021 р. / під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь: МДУ, 2021. 180 с.

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі», що відбулася 16 квітня 2021 року, в якій прийняли участь освітяни, науковці, громадські активісти з України.

У наукових виступах і доповідях учасників конференції висвітлені актуальні питання з проблем міжкультурної комунікації у соціологічному вимірі та інтенсивності міжкультурної взаємодії.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами міжкультурної комунікації і глокалізаційними процесами.

УДК 316.7(08)

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

УДК 338.28

*Николаєва Валентина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології управління
Донецького державного університету управління
(м. Маріуполь)*

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ТРЕНДІВ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ МІСТ

У статті розглядаються питання запровадження процесів інформатизації та цифровізації в сферу надання публічних і соціальних послуг. Наведено як світові тенденції до створення «розумних» технологічних міст, так і конкретні приклади запровадження електронних сервісів на місцевому рівні – м. Маріуполь. Наголошується на перевагах запровадження новітніх цифрових сервісів, що дозволять оперативно і більш якісно надавати адміністративні та соціальні послуги населенню, наблизити їх до вимог жителів і європейських стандартів, поліпшити ефективність і відкритість міського управління.

***Ключові слова:** інформаційні та мобільні технології, цифровізація, новітні електронні сервіси, «розумне» місто.*

В статье рассматриваются вопросы внедрения процессов информатизации и цифровизации в сферу предоставления публичных и социальных услуг. Приведены как мировые тенденции к созданию «умных» технологических городов, так и конкретные примеры внедрения электронных сервисов на местном уровне – г. Мариуполь. Отмечаются преимущества внедрения новейших цифровых сервисов, которые позволят оперативно и более качественно предоставлять административные и социальные услуги населению, приблизить их к требованиям жителей и европейским стандартам, улучшить эффективность и открытость городского управления.

Ключевые слова: *информационные и мобильные технологии, цифровизация, новейшие электронные сервисы, «умный» город.*

The article discusses the implementation of the processes of informatization and digitalization in the provision of public and social services. Both global trends towards the creation of "smart" technological cities and specific examples of the introduction of electronic services at the local level - the city of Mariupol are given. The advantages of the introduction of the latest digital services are noted, which will make it possible to provide administrative and social services quickly and better to the population, bring them closer to the requirements of residents and European standards, and improve the efficiency and openness of city management.

Key words: *information and mobile technologies, digitalization, the newest electronic services, "smart" city.*

Електронні технології будуть забезпечувати функціонування органів виконавчої влади, багатьох цивільних інститутів і бізнесу. Нормою стане єдина точка доступу до будь-якого сервісу в будь-який час і з будь-якого пристрою.

Розвиток технологій штучного інтелекту забезпечить передачу машинам значної частини рутинних операцій і роботизацію безлічі процесів. Зокрема, поширяться такі технології, як розпізнавання і синтез мови, зображень і відео, машинний переклад і багато інших.

Згідно звіту про стан цифрової сфери Global Digital 2021, на сьогодні мобільним телефоном користуються 5,22 млрд осіб – 66,6 % світового населення. З січня 2020 року кількість унікальних мобільних користувачів виросло на 1,8 % (93 млн), в той час як загальна кількість мобільних підключень збільшилася на 72 млн (0,9 %) і досягла 8,02 млрд до початку 2021 року. Необхідно підкреслити, що в січні 2021 року інтернетом користуються 4,66 млрд людей у всьому світі, що на 316 млн (7,3 %) більше, ніж в минулому році. Рівень проникнення інтернету зараз становить 59,5 %.

Водночас, користування смартфонами та їх додатками задало нові стандарти зручності, швидкості та прозорості в комунікаційному просторі. Інновації дозволяють споживачам використовувати свої мобільні пристрої для виконання цілого ряду складних ділових операцій в будь-який зручний для них час і в будь-якому місці.

Мобільні технології швидко змінюють звички. Сьогодні у великих містах уже дивно бачити людей, які голосують край дороги в пошуках таксі, – всі користуються мобільними додатками. Змінюються і формати відносини громадян з державою. Згідно з опитуванням,

проведеним компанією Ipsos за замовленням агентства Booz Allen Hamilton в лютому 2018 р 78 % американців, які шукали інформацію від державних органів, отримували її через сайти федеральних відомств, 24% – поштою, 21% – по e-mail і 18% – за дзвінком по телефону. Коли ж їх запитали, як вони вважали за краще б отримувати інформацію, майже половина (48%) відповіли, що за допомогою онлайн-чату, 30% – за допомогою телефону і 16% – по електронній пошті.

Новітні інформаційні технології, зокрема мобільні змінили наше сприйняття і взаємодію з міським середовищем. Сьогодні ми не носимо з собою розклад транспорту, у нас не виникає проблем з пошуком необхідної інформації, замовлення таксі стало на відстані кнопки телефону, з'явився каршерінг. Новітні цифрові технології активно упроваджуються і в сферу надання публічних і соціальних послуг. Тепер максимально швидко можна сплатити штрафи, отримати документи або записатися на прийом до лікаря, не виходячи з домівки. Ми вже не стоїмо в черзі, а користуємося інформаційною системою. Ще через 5-10 років система предиктивної аналітики буде, наприклад, сама записувати нас на медичне обстеження за даними, що збирає фітнес-браслет на нашому зап'ясті, ґрунтуючись на історіях хвороби пацієнтів з такими ж показниками здоров'я.

Виходить, що найкомфортніше місто в сучасному розумінні цього слова – це розумне, технологічне місто. І сьогодні містам необхідно застосовувати інновації в тому числі в звичних послугах, щоб відповідати запитам жителів і робити їх життя простіше, комфортніше.

З часів розпаду Радянського Союзу комунальна і інженерна інфраструктура більшості міст серйозно зносилася. Її не так легко розвивати і пристосовувати до нових навантажень. У той же час при переході до економіки нового технологічного укладу людський капітал, який концентрується в містах, починає відігравати критичну роль. Тому створення розумного міста має на увазі не тільки підвищення ефективності управління міськими ресурсами, але і в цілому появи більш якісних умов для життя.

Міська інфраструктура стає розумнішою, сервіси постійно розвиваються і потрібно прикладати максимум зусиль, щоб допомагати вирішувати проблеми і підвищувати технологічний рівень комфорту городян.

У розвитку розумних міст для країн світу є і прямі економічні переваги. Експерти Frost&Sullivan спрогнозували, що до 2025 р. розумні міста повернуть на ринок більше 2 трлн. дол. До 2050 р. 80 % населення розвинених і 60 % країн, що розвиваються, будуть жити в містах (в 2020 р, за даними ООН, городянами були 58% жителів планети). Складаючи свій прогноз, аналітики розраховували, що розумні міста створять величезні можливості для бізнесу, а штучний інтелект, персоналізовану охорону здоров'я, робототехніка, розподілене

виробництво енергії допоможуть ефективно витратити ресурси і зберігати час жителів мегаполісів. Великі надії в цьому сенсі покладають на Азіатсько-Тихоокеанський регіон взагалі і Китай зокрема. Наздоганяє лідера Північна Америка.

Наразі у м. Маріуполь місцевою владою максимально активно впроваджує електронні послуги і сервіси в усіх напрямках міського життя – від охорони здоров'я і освіти до безпеки. Пріоритетом для м. Маріуполь завжди був напрям смарт-сіті і впровадження електронних сервісів.

Одним із прикладів є упровадження в Державній службі зайнятості електронних сервісів з надання соціальних послуг здобувачам і роботодавцям [1]. Основна мета – зробити процес пошуку роботи та працівників максимально комфортним для людей. Зокрема, функціонують такі сервіси:

1. Електронний кабінет роботодавця – сучасний інформаційно-комунікаційний сервіс.

Його мета – економія часу роботодавця. По суті, це персональне автоматизоване робоче місце, що надає можливості:

- подання звітності до центру зайнятості в режимі онлайн;
- перегляду заявлених вакансій;
- кількість направлених центром зайнятості претендентів на роботу;
- можливість моніторингу договорів на організацію громадських робіт тимчасового характеру;
- перегляду актуальних резюме здобувачів.

2. Електронний кабінет здобувача надає можливість здобувачеві бути в курсі актуальних тенденцій на ринку праці. Даний сервіс дозволяє:

- розмістити резюме;
- здійснити моніторинг вільних вакансій;
- ознайомитися з інформацією про тимчасову зайнятість;
- дізнатися про можливості професійного навчання;
- отримати інформацію про нарахування та виплати допомоги по безробіттю;
- переглянути дані про заплановані й фактичні відвідування центру зайнятості.

3. Електронна черга – сервіс дозволяє в режимі онлайн записатися на індивідуальний прийом до фахівця будь-якого центру зайнятості.

4. Відеозв'язок по Skype. Логін Маріупольського міського центру зайнятості в Skype – mariupol.mcz. За допомогою нього можна дізнатися про перелік послуг центру зайнятості та інформацію про необхідні документи для отримання тієї чи іншої послуги.

5. Google карта вакансій. Інформація про вакансії Маріуполя стала ще доступнішою.

За допомогою інтерактивного сервісу можна:

- переглянути актуальні вакансії від роботодавців міста прямо в своєму смартфоні або з комп'ютера;
- вибрати зручний для працевлаштування район Маріуполя і розглянути вакансії саме в ньому отримати коротку інформацію.

Взагалі, у м. Маріуполь місцевою владою заплановано вирішити проблему відсутності єдиного інформаційного простору в сфері соціальних послуг, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства і транспорту.

Інформатизація та цифровізація зачіпає різні цільові програми в Маріуполі. У той же час неузгодженість в електронному просторі призводить до низького рівня інтеграції існуючих систем міського управління та місцевого самоврядування, а також до дублювання функцій різних підсистем.

Саме прийнята програма «Електронний Маріуполь на 2018-2022 роки» (№7/44-4247 от 05.09.2019 «Про внесення змін до рішення міської ради від 28.02.2018 №7/28-2448 «Про затвердження міської цільової програми «Електронний Маріуполь» на 2018-2022 роки») покращить ефективність і відкритість міської ради, а також дозволить більш оперативно і якісно надавати адміністративні та соціальні послуги городянам прокласти маршрут до бажаної роботи.

Метою Програми є:

- підвищення рівня доступності, відкритості муніципалітету, що сприятиме зростанню якості надання адміністративних, соціальних послуг та соціальної активності жителів міста;
- підвищення ефективності та відкритості міського управління, підвищення рівня оцифрування даних та автоматизації діяльності муніципалітету;
- поліпшення роботи та підвищення ефективності міського господарства [2].

Реалізація даної програми дозволить оперативно і більш якісно надавати адміністративні та соціальні послуги населенню, наблизити їх до вимог жителів і європейським стандартам, поліпшити ефективність і відкритість міського управління.

Таким чином, питання щодо тенденції напрямів розвитку цифровізації та інформатизації є актуальним як у практичній діяльності, так і в наукових дослідженнях, що дозволяють аналізувати наслідки і проблеми упроваджуваних технологій. Специфічною рисою інформатизації та цифровізації є те, що стан і рівень їх розвитку виступають одночасно і результатом, і умовою розвитку новітніх комунікацій, пов'язаних як із можливостями існуючих інформаційних технологій, так і з інформаційними потребами споживачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
2. В Мариуполе электронные сервисы внедряют в работу всех городских служб. URL: <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-e-lektronnye-servisy-vnedryat-v-rabotu-vseh-gorodskih-sluzhb-foto>

УДК 316.77

*Ташкінова Оксана,
кандидат соціологічних наук, доцент
завідувачка кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
(м. Маріуполь)*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРСАЙТ-ГРИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В статті розглянуто особливості професійної підготовки сучасних фахівців соціальної сфери в умовах мультикультурної комунікації та глобалізаційних процесів. Особлива увага приділена застосуванню інноваційних технологій та методів навчання з метою формування у майбутніх фахівців необхідних професійних компетентностей. Розглянуто можливості застосування ігрових інтерактивних методів навчання у онлайн-форматі, що є актуальним під час змішаних форм навчання у період пандемії та карантину. Професійна діяльність майбутніх соціальних працівників, як представників соціономічних професій, пов'язана із постійною взаємодією із професійною та науковою спільнотою, наданням соціальних послуг, консультуванням та спілкуванням із особами, які знаходяться в складній життєвій ситуації, та членами їх сімей. Особлива увага приділяється проблемі формування професійних компетентностей у майбутніх соціальних працівників за часів навчання у закладах вищої. Розглянуто можливості застосування форсайт-гри у навчальному процесі.

Ключові слова: *соціальна робота, міжкультурні комунікації, інтерактивні методи навчання, навчальна гра, форсайт-гра.*

В статье рассмотрены особенности профессиональной подготовки современных специалистов социальной сферы в условиях мультикультурной коммуникации и глобализации. Особое внимание уделено применению инновационных технологий и методов обучения с целью формирования у будущих специалистов необходимых профессиональных компетенций. Рассмотрены возможности применения игровых интерактивных методов обучения в онлайн-формате, что актуально при смешанных формах обучения в период пандемии и карантина. Профессиональная деятельность будущих социальных работников, как представителей социономических профессий, связана с постоянным взаимодействием с профессиональной и научной средой, предоставлением социальных услуг, консультированием и общением с лицами, находящимися в сложной жизненной ситуации, и членами их семей. Клиентами социальных служб в условиях глобализации могут стать и представители других государств, культур, народов. Особое внимание уделяется проблеме формирования профессиональных компетенций у будущих социальных работников во время обучения. Рассмотрены возможности применения форсайт-игры в учебном процессе.

Ключевые слова: *социальная работа, межкультурные коммуникации, интерактивные методы обучения, учебная игра, форсайт-игра.*

The article examines the features of the professional training of modern specialists in the social sphere in the context of multicultural communication and globalization. Particular attention is paid to the use of innovative technologies and teaching methods in order to form the necessary professional competencies in future specialists. The possibilities of using game interactive teaching methods in an online format are considered, which is important for mixed forms of education during a pandemic and quarantine. The professional activity of future social workers, as representatives of socioeconomic professions, is associated with constant interaction with the professional and scientific environment, the provision of social services, consultation and communication with persons in difficult life situations and their family members. Representatives of other states, cultures and peoples can also become clients of social services in the context of globalization. Particular attention is paid to the problem of the formation of professional competencies in future social workers during training. The possibilities of using a foresight game in the educational process are considered.

Key words: *social work, intercultural communication, interactive teaching methods, educational game, foresight game.*

В сучасних умовах розвитку суспільства важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців соціальної сфери, у тому числі підготовлених до ефективної міжкультурної комунікації. Саме тому важливого значення набуває впровадження в освітній процес цікавих, практико-орієнтованих методів, форм та технологій навчання, які будуть спрямовані на якісну та всебічну підготовку студентської молоді до умов майбутньої професійної діяльності. Сучасні тенденції в освіті, у тому числі і онлайн навчання, відкривають нові можливості для якісного та цікавого викладання за допомогою застосування онлайн-інструментів, у тому числі, з метою вирішення практичних завдань. Особливого значення набуває використання ігрових технологій. Моделювання різних ситуацій професійної діяльності в умовах навчальних ігор слід розглядати як можливість для відпрацювання практичних умінь і навичок та робить процес навчання ще більш практико орієнтованим.

Різним аспектам вивчення досвіду професійної підготовки соціальних працівників присвятили свої праці вітчизняні дослідники: Н. Абашкіна, С. Хлеб'як, Л. Коваль, Л. Гончар, М. Приходько, О. Пришляк та інші. У цій ситуації помітно активізувався пошук інноваційних педагогічних технологій професійної підготовки майбутнього соціального працівника. Окреслена тематика знайшла своє відображення у дослідженнях вітчизняних науковців. Зокрема, теоретико-методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників знайшли свій розгляд у роботах В. Андрущенко, І. Зверевої, А. Капської, О. Карпенко та інших. Деякі аспекти становлення соціального працівника як професіонала розкриті у наукових дослідженнях В. Бочарової, А. Ляшенко, В. Поліщук. Цікавим є застосування технології форсайт-гри при підготовці фахівців соціальної роботи в закладах вищої освіти [1].

Мета цієї статті – проаналізувати можливості застосування технології форсайт-гри в процесі професійної підготовки фахівців соціальної роботи до ефективної міжкультурної комунікації.

Соціальна робота представляє собою унікальну соціально-орієнтовану діяльність, яка пов'язана із наданням допомоги та соціальної підтримки представникам вразливих верств населення. В сучасній Україні соціальна робота може здійснюватися представниками як державних, так і недержавних соціальних служб та організацій. У зв'язку з цим, соціальну роботу можуть здійснювати як фахівці із соціальної роботи (співробітники державних соціальних служб), так і волонтери; як особи, що мають спеціальну, фахову освіту, так і особи, які мають освіту із споріднених спеціальностей, або інших спеціальностей. Даний вид діяльності виконує різноманітні функції, пов'язані, передусім, із налагодженням,

нормалізацією соціальних процесів у суспільстві шляхом реалізації концепцій і програм, розроблених в межах соціальної політики держави.

Метою якісної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах закладів вищої освіти є створення оптимального освітньо-виховного простору для професійно-особистісного формування майбутнього фахівця, забезпечення пролонгованої діагностики з метою визначення відповідності рівня професійної підготовки освітньо-кваліфікаційним стандартам, визначення спеціалізації і майбутнього місця роботи в умовах мультикультурної комунікації та глобалізаційних процесів. Головною ознакою професійної готовності фахівців даного напрямку є здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі власної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов[2].

Фахівець повинен бути психологічно готовим до діяльності в соціальній сфері, мати сформоване професійне мислення, вміти самостійно аналізувати конкретну ситуацію, оцінювати можливі наслідки та брати відповідальність за обрані рішення, які часто пов'язані з життям людини.

Сучасний стан розвитку освіти, пандемія та вимушене навчання у онлайн-форматі відкривають перед викладачем широкий вибір методів та інструментів навчання та викладання. Відбувається перехід від навчання фактів до опанування смислами, від традиційних форм викладання до інтерактивної взаємодії та фасилітації групової взаємодії під час онлайн-заняття. Все це дозволить сформувати у сучасних студентів необхідні компетентності для успішної подальшої професійної діяльності. Важливо застосовувати такі інструменти як інтерактивна гра.

Також слід зазначити, що важливою технологією практичної соціальної роботи є прогнозування — дослідження соціальної системи з метою передбачення ефективності форм, методів, підходів, проектування і програмування соціальної роботи з окремим клієнтом на рівні індивідуальної роботи, групою, спільнотою, громадою на мезорівні, діяльності соціальних служб, організацій та установ на макрорівні соціальної роботи [3]. Відомо, що довгострокові прогнози розвитку складаються за допомогою системи методів, які отримали назву «Форсайт» (англ. foresight - передбачення). Форсайт є сучасним ефективним інструментом, що забезпечує досягнення цілей науково-технологічного розвитку завдяки передбаченню майбутнього. Форсайт дозволяє визначити узгоджені варіанти можливого майбутнього, які можуть наступити при виконанні певних умов: правильного визначення сценаріїв розвитку, досягнення консенсусу щодо вибору того чи іншого прийняттого сценарію, проведення заходів щодо його реалізації і т. і. [4].

У зв'язку з цим, важливо в процесі навчання майбутніх фахівців соціальної роботи поєднувати практико-орієнтованість та інноваційність методів викладання. У статті Кахіані Ю. В., Гарбуз Г. С. «Використання технології форсайт-гри в процесі підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи» розглянуто досвід використання технології форсайт-гри при підготовці фахівців із соціальної роботи у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» [5]. Автори визначають форсайт-гру як форму квазіпедагогічної діяльності майбутніх соціальних педагогів, проектну майстерню, де можна знайти однодумців для своїх найфантастичніших проектів із-поміж студентів – представників різних спеціальностей, а також у вільному форматі поспілкуватися з авторитетними «дорослими» експертами (це можуть бути практики, викладачі інших кафедр, аспіранти та ін.), беручи активну участь у заході. Учасникам, як правило, подобається такий незвичайний формат. Форсайт-ігри мають декілька переваг: по-перше, вони об'єднують студентів різних спеціальностей у загальній командній роботі, по-друге, форсайт-гра є новим форматом, де учасникам надається максимальна свобода творчості та прогнозування. Така форма проведення заняття дозволяє майбутнім фахівцям соціальної роботи отримати системний набір навичок прогнозування, зібрати проектні команди, захопитися новими для себе галузями знань, оцінити красу колективного мислення і користь співпраці [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування елементів форсайт-гри на практичних заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін дозволять, з одного боку, засвоїти студентам нові та цікаві методи та технології прогнозування та проектування в соціальній сфері, з іншого – збільшать практико-орієнтованість навчання у закладах вищої освіти та сформулюють необхідні професійні компетентності у майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Отже, методика застосування інтерактивних ігрових технологій передбачає реалізацію таких основних етапів:

1. Підготовчий етап (вибір теми, написання сценарію, підготовка учасників, вибір інструментів, підготовка матеріалів тощо).
2. Проведення гри, яке передбачає активне залучення студентів відповідно до розробленого сценарію, але під керівництвом викладача.
3. Аналітично-оцінювальний етап, що передбачає рефлексію, узагальнення результатів гри, формулювання висновків.

Пропонується адаптувати технологію застосування форсайт технології для формулювання довгострокового прогнозу у соціальній сфері до онлайн-формату проведення. Платформою для проведення заняття може стати Zoom або Google Meet.

Наочність пропонується забезпечувати за рахунок: презентації (Microsoft PowerPoint, Canva, Prezi, Slide Share, Slide Boom, Pow Toon, Emaze, Prezentit), онлайн-дошки для навчання Miro, jamboard, autodraw або whiteboard; дошки для коротких нотатків, записів та зворотного зв'язку Padlet, програми для швидкого опитування (Menti Meter (menti.com), Quizlet Live або Kahoot), ментальні карти (Mind Maps). Важливим елементом заняття онлайн є застосування онлайн-розминок та енерджайзерів, що дозволить більш ефективно та продуктивно провести заняття.

Таким чином, сучасне студентство вже не погоджується з традиційними формами та методами проведення занять у вищій школі. Виклики, пов'язані з пандемією та вимушеним переходом до змішаного навчання вимагають від сучасних викладачів застосування нових інтерактивних методів проведення занять у онлайн-форматі. Інтерактивне навчання має багато переваг в порівнянні із традиційним. Відомо, що найбільше інформації студенти засвоюють саме через практичні вправи та взаємодію під час заняття. Основна відмінність інтерактивного навчання в тому, що процес навчання відбувається за допомогою спілкування. Здобувачі вищої освіти під час інтерактивного навчання є активними учасниками навчального процесу. Також перевагою є те, що інтерактивне навчання вносить яскраве емоційне забарвлення в навчання. За рахунок цього підвищується ефективність заняття. Важливим елементом професійної підготовки фахівців соціальної роботи є моделювання професійної діяльності в умовах дидактичних ігор. Цікавим є використання елементів довгострокового прогнозування у якості об'єкту інтерактивної дидактичної гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квітка С.А. Форсайт як технологія проектування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Аспекти публічного управління теорія та історія публічного управління. № 8 (34). 2016. С.5-15.
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти та науки України № 556 від 24.04.2019 року. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>
3. Тюптя Л, Іванова І. Соціальна робота: теорія та практика. К.: Знання, 2008. 574 с.
4. Kuzym M., Reshetniak O., Lelyuk O. Simulating Development of Science in a Country with the Use of the Cognitive Approach. SHS Web Conf. Fifteenth Scientific and Practical International Conference "International Transport Infrastructure, Industrial Centers and Corporate Logistics". Vol. 67, 2019.

5. Кахіані Ю.В., Гарбуз Г.С. Використання технології форсайт-гри в процесі підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи // Young Scientist. № 10.1 (62.1). 2018. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10.1/11.pdf>

УДК 316.4

Богдан Слющинський
доктор соціологічних наук,
професор, завідувач кафедри
філософії та соціології.
Маріупольський державний університет
(м. Маріуполь)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Статтю присвячено дослідженню впливу сучасних глобалізаційних процесів на розвиток національної освіти та науки в Україні. Розкрито сутність та особливості процесу глобалізації. Доведено, що глобалізація та посилення міжнародної конкуренції вимагають нових підходів до розвитку сучасної української школи. Набуло подальшого розвитку дослідження сутності глобалізації та обґрунтовано необхідність розробки відповідних концепцій функціонування національних академічних шкіл в цих умовах.

Ключові слова: *глобалізація, освіта, міжнародна конкуренція, світове наукове товариство, національна академічна школа.*

Статью посвящено исследованию влияния современных процессов глобализации на развитие национального образования и науки в Украине. Раскрыто сущность и особенности процесса глобализации. Доведено, что глобализация и усиление международной конкуренции требуют новых подходов к развитию современной украинской школы. Получили дальнейшее развитие исследования сущности глобализации и обоснована необходимость разработки соответствующих концепций функционирования национальных академических школ в сегодняшних условиях.

Ключевые слова: глобализация, образование, международная конкуренция, мировое научное сообщество, национальная академическая школа.

The article is sanctified to research of influence of modern processes of globalization on development of national community and science in Ukraine. Essence and features of process of globalization are exposed. It is wellproven that globalization and strengthening of international competition require the new going near development of modern Ukrainian school. Purchased further development of research of essence of globalization and the necessity of development of corresponding conceptions of functioning of national academic schools is reasonable for these terms.

Key words: globalization, education, international competition, world scientific society, national academic school.

Постановка проблеми. Україна та її економічна, політична та соціальна системи зазнають впливу глобалізаційних процесів, що сьогодні відбуваються у світі. Відбуваються дуже значущі міграційні процеси, що не можуть не позначитися на соціальному розвитку суспільства, а звідти і на освітянську сферу та науку, починаючи з дошкільних закладів і закінчуючи закладами вищої освіти. Відбувається всесвітня модернізація і створення молодими поколіннями «нового» сучасного життя, яке б задовольняло їхні потреби.

З огляду на це подальші організаційно-управлінські зміни та трансформації системи господарювання слід здійснювати на ґрунті дослідження й осмислення впливу глобалізації на розвиток національної економіки, а значить на нові вимоги до освітніх процесів. Глобалізація, як економічне та суспільне явище, має двоїстий характер, що проявляється як у нових можливостях, так і загрозах. Вкрай важливо ретельно дослідити сутність, природу та тенденції глобалізації, зрозуміти траєкторію її розвитку. Це дасть можливість розробити нові, сучасні механізми й інструменти адаптації та мінімізації її впливу на формування нового покоління спеціалістів в різних галузях науки, фахівців від яких залежить побудова сучасного модернізованого суспільства, а значить буде вдосконалювати систему освіти на всіх рівнях у відповідності до вимог часу.

Стан вивчення проблеми. Теоретичні та прикладні аспекти проблем глобалізації, розуміння сутності та перспектив її розвитку, вплив на національні школи України широко висвітлюються у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких такі відомі дослідники, як В. Бакіров, В. Бурега, А. Голиков, А. Калашникова, А. Ручка, В. Судаков, Д. Судин, А. Ташенко, М. Туленков, Г. Щокін та ін. Незважаючи на активне дослідження

соціологами проблем глобалізації, поглибленого вивчення й узагальнення на теоретичному рівні вимагають процеси впливу глобалізації на розвиток суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «глобалізація» походить від французького «global», тобто планетарний, всеосяжний та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей [1, с. 126]. В умовах сучасної світової системи ключовим визначальним чинником розвитку суспільства та найвпливовішою силою є глобалізація. Вона охоплює всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку; впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій та технологій. Саме перетворення людства на єдину структурно-функціональну систему фахівці [2, с. 28–35] характеризують як процес глобалізації. Нині термін «глобалізація» є найбільш вживаною категорією, що використовується для дослідження й опису сучасних тенденцій розвитку суспільств світу. Стосовно глобального суспільства, то як пояснює Вікіпедія, **глобальне суспільство** (англ.*globalsociety*) — суспільство, яке охоплює усю земну кулю (від англ.*Globe* — земна куля, *global* — світовий, той, що стосується земної кулі) і громадянами якого є всі жителі планети Земля. Поняття набуло поширення в другій половині ХХ ст., коли виникла потреба у дослідженні глобальних суспільних процесів, які впливають на розвиток людства в цілому. Суспільства окремих країн світу на противагу до глобального суспільства називаються локальними суспільствами. Основою для розвитку поняття глобального суспільства були ідеї єдиного божества (християнство, іслам та юдаїзм), а також європейської та китайської філософії (Геракліт, Платон, Аристотель, Конфуцій), зокрема ідеї рівності й єдності всіх людей перед богом, ідеї космополії, граду земного і граду Божого, ідея Піднебесної тощо.

Отже, глобалізація – термін для визначення ситуації змін всіх сторін життя суспільства під впливом світової тенденції і взаємозалежності та відкритості, як процес, під час якого і завдяки якому визначальний вплив географії на соціальне і культурне структурування зникає, а люди це зникнення все більше усвідомлюють [3, с. 226]. Глобалізація – універсальний процес, який породжує низку зв'язків та взаємопов'язаностей, які трансцендують держави та суспільства, що становлять сучасну світову систему [4, с. 128].

Останнім часом термін «глобалізація» (*globalization*) наполегливо вводиться в науковий обіг соціологами та представниками інших суспільних наук і використовується ними для характеристики сучасних соціальних, економічних, політичних, торгових, фінансових, транспортних, трудових, міграційних, інформаційних, комунікаційних та інших процесів всеосяжного характеру. Поняття *globalism* вперше з'явився на сторінках

англомовних тлумачних словників на початку 1960-х рр. і сьогодні вживається у значенні «*постінтернаціоналізм*». Таким чином, в сучасній науковій лексиці термін «глобалізація» означає «постінтернаціоналізація» [5, с. 23].

Суть глобалізації полягає у посиленні потоку чотирьох «і»: інвестицій, індустрій, інформації та індивідів [6, Р. 2]. Не применшуючи значення виробничих, торгових і фінансових зв'язків в глобалізації світового господарства, слід зробити наголос на тому, що саме «швидкий прогрес у галузі транспортних, комунікаційних та інформаційних технологій сприяв цьому глобальному процесу» [7, Р. 240]. Такий глобалізаційний розвиток позначився на всіх сферах людського життя. Цьому сприяли нові технології, котрі позначилися і на міжкультурній комунікації суспільства. Сьогодні можна стверджувати, що завдяки новим видам міжкультурної комунікації, таким як телебачення, мобільний зв'язок та мережа Інтернет, глобалізаційні процеси торкнулися абсолютно всіх сторін людського життя, у тому числі і освіти, створивши *глобалізаційну освіту*. Що ж уявляє собою глобальна освіта?

Два десятиліття тому з'явилася концепція глобальної освіти, суть якої полягає в наступних педагогічних завданнях:

- сформувати в учнів розвинене критичне мислення, сприяти виробленню власних поглядів і поваги до позицій інших людей;
- прищепити їм навички ефективного спілкування, які дають можливість вступати в контакт з усіма людьми незалежно від їхніх особистісних характеристик і уникати конфліктних ситуацій;
- збудити інтерес і повагу до культурних надбань усіх народів, прагнення зрозуміти найважливіші, специфічні й загальні характеристики цих культур;
- розширити можливості для вивчення в школах іноземних мов та культур країн;
- сприяти утворенню нового гуманістичного бачення світу в усій його різноманітності та єдності, нового способу діяльності, завдання якого — зберегти хистку рівновагу в системах «Людина — Природа», «Людина — Суспільство», «Людина — Людина»;
- виробити вміння творчо працювати, розв'язувати різноманітні проблеми, прогнозувати ситуації;
- сформувати бачення самого себе у взаємозалежності з іншими, розуміння необхідності враховувати потреби, пріоритети та цінності індивідів, груп людей, націй.

Проаналізувавши вищезазначені завдання глобальної освіти, можна визначити і ті головні складові, які сьогодні є головними для нашої української школи XXI століття:

1. Загальнолюдські цінності та культури різних країн.
2. Глобальні в освітянській системі (економічні, політичні, екологічні тощо).
3. Глобальні проблеми (права людини, збереження миру, охорона довкілля тощо).

4. Світова історія, яка включає в себе походження та історичний розвиток різних культур та цінностей, контакти і взаємовплив культур, народів, еволюція глобальних систем - передісторія сьогodнішніх глобальних проблем, які постають все частіше.

Ці проблеми є дуже важливим і тому кожен вчитель в школі і кожен викладач в середніх спеціальних закладах та вищих освітніх закладах повинен їх враховувати і готувати майбутніх спеціалістів до життя і праці в новому, сучасному, глобальному світі. А тому кожен учитель (викладач) повинен розв'язувати педагогічні проблеми, які потребують якісно іншої підготовки, нової кваліфікації.

Ці проблеми в Європі почали вже діяти після Другої світової війни, у нас, на жаль, цьому почали приділяти увагу набагато пізніше. Тому саме сьогodні постає дуже важливе завдання в системі освіти: не втрачати часу, а швидко адаптуватися до сьогodення і всі системи навчальної роботи приводити до глобалізаційного періоду розвитку суспільства. Ще відомий український вчений і мислитель В. Вернадський вважав науку планетарною. Вона може розвиватися тільки разом у всьому світі. Колись за радянських часів від цього абстрагувалися, але життя довело, що дійсно наука може і повинна розвиватися в усьому світі і це ще раз підкреслює глобальну її належність. У всіх країнах світу наука розвивалася, лише із країн Радянського Союзу видворяли науковців за терени держави. Так, наприклад у Німеччині перебудова індивідуальної свідомості відбувалася за допомогою освітньої політики «подолання минулого», яка проводилася з німецькою педантичністю два десятиліття (50—60-і роки). Головним орієнтиром цієї політики було повернення Німеччини у світову Культуру, визнання ідеологічної та політичної неспроможності націонал-соціалізму. Причому широке звернення до світового культурного багатства стало і найнадійнішим способом маніфестації національної самобутності. У нас же все заборонялося і всі наші науковці розвивали науку поза межами на той час Радянського Союзу. Так перший український інститут соціології був відкритий М. Грушевським у Празі. В Україні повернулася до життя соціологія лише після отримання Україною незалежності. Тому перед Україною постала нагальна потреба проведення політики подолання минулого у всіх сферах життя і, зокрема, у сфері освіти. Наша система освіти, потрапивши на сім десятиліть у провалля комуністичного режиму, втратила час, застрягла в минулому. Але науковці шукають спосіб наздогнати час, надолужити втрачене. Для цього необхідно якомога швидше інтегруватись у світове освітнє співтовариство, що дасть можливість поглянути на самих себе чужими очима, приєднатися до спільного пошуку шляхів побудови нової освіти.

Сьогodні в нашій країні зменшується кількість студентів, які користуються бібліотеками. Більшість студентів перейшли у своєму користуванні лише у мобілки. Якщо подивитися на цю проблему в інших європейських країнах, то там всі студенти в основному користуються

бібліотеками. З цим також потрібно щось робити. Ми втрачаємо вміння спілкуватися, студенти втрачають словниковий запас і взагалі вміння спілкуватися, їм досить часто не вистачає словникового запасу для висловлення своєї думки. Це ми можемо бачити і на екранах телебачення. Саме це, на мою думку, сприяє тому, що багато із відомих людей виступають проти законів про мову українську. Люди в основному спілкуються «суржиком» і це всіх влаштовує. А взагалі повинна звучати українська літературна мова. В європейських країнах на вулицях можна почути різні мови, але в кожній із них існує своя державна мова, якою володіють всі. На жаль, поки що ми цього в Україні не спостерігаємо. Навіть народні депутати, особливо із партії ОПЗЖ, вперто розмовляють російською мовою. Так що глобалізаційні процеси в нашій країні дещо пригальмовують. Зараз готуються до проведення перепису населення України. Цікаво, яка мета цього перепису? Що він дасть. Перепис населення дає необхідні результати, якщо є діючі в країні закони. Так що ідучи в Європу, потрібно пам'ятати про свою батьківщину, свою мову і свій народ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 263 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Поручник А. М. Формирование экономического механизма интеграции Украины в систему мирового хозяйства / А. М. Поручник. – К., 1994. – 36 с.
3. Социология: Энциклопедия / [сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин и др.]. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – С. 226.
4. Короткий оксфордський політичний словник / [за ред. І. Макліна, А. Макмілана] : пер. з англ. – К. : Основи, 2006. – С. 128.
5. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття : кол. монографія / [за ред. М. О. Шульги]. – К. : Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 23.
6. Kanter R. M., Pittinsky N. L. Globalization: New Word for Social Iniquity / R. M. Kanter // Berkeley Journal of Sociology. – 1995–1996. – Vol. 40. – № 1. – P. 2.
7. Globalization and Liberalization: Effect of International Economic Relations on Poverty. – N.Y.: Oxford University Press, 1996. – P. 240.

Никифоренко Наталя

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціології управління
Донецький державний університет управління
(м. Маріуполь)

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ У СВІТЛІ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У роботі систематизовано теоретичні підходи до розуміння поняття «міжкультурна компетентність». Здійснено аналіз стандартів вищої освіти 11 спеціальностей бакалаврського й магістерського рівнів на предмет відображення в них міжкультурної компетентності фахівців в інтегративному розумінні, або ж – окремих елементів міжкультурної компетентності – лінгвістичного, аксіологічного, афективного когнітивного, комунікативного, діяльнісного.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна компетентність, стандарт вищої освіти.

В работе систематизированы теоретические подходы к истолкованию понятия «межкультурная компетентность». Осуществлен анализ стандартов высшего образования 11 специальностей бакалаврского и магистерского уровней на предмет отражения в них межкультурной компетентности специалистов в интегрированном понимании или же – отдельных элементов межкультурной компетентности – лингвистического, аксиологического, аффективного, когнитивного, коммуникативного, деятельностного.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурная компетентность, стандарт высшего образования.

The article systematizes theoretical approaches to the interpretation of the concept of "intercultural competence". The analysis of the standards of higher education for 11 specialties of bachelor's and master's levels is carried out in order to reflect in them the intercultural competence of specialists in an integrated understanding or individual elements of intercultural competence – linguistic, axiological, affective, cognitive, communicative, activity.

Key words: *intercultural communication, intercultural competence, higher education standard.*

Углобалізованому світі знання іноземних мов, міжкультурна компетентність є запорукою успішної професійної реалізації. Поняття «міжкультурна компетентність» увійшло до наукового дискурсу в середині ХХ століття – в період становлення теорії та практики міжкультурної комунікації. На сьогодні склалось кілька базових підходів до розуміння суті й структури цієї компетентності:

- *Лінгвістичний* – міжкультурна компетентність в першу чергу будується на знанні іноземної мови, вмінні обирати комунікативні засоби залежно від ситуації спілкування.

- *Культурологічний* – ядро міжкультурної компетентності складають знання історії, традицій, культурних цінностей, установок власної й інших культур, знання міжкультурних розходжень, уміння будувати власне поведження відповідно до норм іншої культури в ситуаціях міжкультурного спілкування. У межах даного підходу можна виокремити *аксіологічний* напрям, який власне зосереджується на ціннісно-мотиваційній основі міжкультурної комунікації, та *прагматичний* – зорієнтований, здебільшого, на формальні аспекти комунікації – дотримання певних етикетних норм, протокольних правил.

- *Психологічний* – міжкультурна компетентність ґрунтується на готовності й бажанні особи вступати в контакт із представниками інших культур; на відкритості, знанні психології, можливих бар'єрів міжкультурної взаємодії, способів їх запобігання та подолання; на вмінні сприймати соціокультурні розбіжності; долати стрес, переборювати конфлікти. У вузькому розумінні психологічний підхід часто трансформується в *особистісний*, який пов'язує здатність комунікантів і реципієнтів ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію, в першу чергу, в силу наявності у них певних особистісних якостей (емпатії, комунікабельності, толерантності, тактовності, відсутності упереджень тощо).

- *Комунікативний* підхід – міжкультурна компетентність розглядається не як самостійна, а як додаткова компетентність щодо загальної здатності особистості встановлювати й підтримувати контакти з іншими людьми, ефективно спілкуватися усно й письмово.

- *Інтегративний* підхід рівну увагу приділяє ціннісному, когнітивному, афективному, комунікативному та діяльнісному аспектам міжкультурної комунікації.

Опертя на інтегративний підхід, який репрезентують західні дослідники М. Дж. Беннетт, Д. Деардорф, А. Енгель, Р. Камер, Р. Кемпен, Д. Мадер, К. Штер та інші,

російські автори – О. Леонтович, М. Муратов, В. Нароліна, О. Садохін, Н. Смирнова, Н. Янкіна, вітчизняні науковці – О. Зеліковська, О. Максимович, Т. Пилип, М. Сотер, видається нам найперспективнішим плані розгляду питання формування міжкультурної компетентності у здобувачів вищої освіти й обґрунтуванні методик вимірювання міжкультурної компетентності.

У даній розвідці, на основі аналізу 11 чинних бакалаврських стандартів та 10 магістерських стандартів спеціальностей, за якими ведеться підготовка у Донецькому державному університеті управління (051 «Економіка», 054 «Соціологія», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 081 «Право», 122 «Комп'ютерні науки» (магістерський стандарт не затверджено), 231 «Соціальна робота», 242 «Туризм» (магістерський стандарт не затверджено), 281 «Публічне управління та адміністрування [2]), ми з'ясовували – яким чином стандарти вищої освіти орієнтують українські ЗВО на формування міжкультурної компетентності фахівців. При цьому ми виходили з тлумачення міжкультурної компетентності, запропонованого О. Максимович у дусі інтегративного підходу – як комплексу знань, умінь і навичок успішного спілкування та досягнення відносин партнерства, порозуміння з представниками інших культур, що проявляються на мотиваційно-ціннісному, когнітивному, афективному та комунікативно-діяльнісному рівнях, охоплюючи побутову (повсякденну), освітню, професійну, культурну та суспільно-політичну сфери взаємодії [3]. На основі доробку О. Максимович [3] та Н. Смирнової [1] нами був укладений власний аналітичний інструментарій у вигляді наступних складових міжкультурної компетентності:

- *мовленнева (лінгвістична)* – знання мови іноземного партнера (усної, писемної);
- *когнітивна* – здатність розуміти (аналізувати, порівнювати, синтезувати, робити умовиводи), запам'ятовувати, аргументувати, інтерпретувати;
- *комунікативна* – вміння обирати комунікативні засоби залежно від ситуації спілкування, знання особливостей невербального й паравербального спілкування, тактовність, ввічливість, неконфліктність, гнучкість;
- *психологічна (афективна)* – самоусвідомлення, готовність і бажання вступати в контакт із представниками інших культур, долати стереотипи; емпатійність, неосудливість, стійкість до дратівних факторів у міжкультурному спілкуванні;
- *ціннісна (аксіологічна)* – актуалізація загальнолюдських цінностей – добра, краси, істини, свободи, поваги, довіри, солідарності тощо; установка на вибудовування соціальних взаємин на засадах толерантності, взаємопорозуміння, партнерства;

- *культурологічна* – знання історії, культури, традицій інших країн, спільнот; знання міжкультурних розбіжностей;
- *інформаційна* – поінформованість, ерудованість, система знань у певній сфері;
- *діяльнісна* – вміння будувати власне поведіння відповідно до норм іншої культури у побуті, у професійній сфері; адаптуватися до мінливих умов середовища.

Таблиця 1.

Місце міжкультурної компетентності впереліку компетентностей фахівців окремих спеціальностей в державних стандартах вищої освіти

<i>Формулювання компетентності</i>	<i>Складові міжкультурної компетентності</i>	<i>Спеціальність</i>
<i>Бакалаврський рівень (загальні компетентності)</i>		
Здатність спілкуватися іноземною мовою	Лінгвістична, комунікативна,	Економіка Соціологія Облік і оподаткування Фінанси, банківська справа та страхування Менеджмент Маркетинг Право Комп'ютерні науки Публічне управління та адміністрування Туризм
Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	Аксіологічна	Менеджмент Право Облік і оподаткування
Здатність працювати у міжнародному контексті	Комунікативна, діяльнісна	Менеджмент Туризм Маркетинг
<i>Бакалаврський рівень (спеціальні компетентності)</i>		
Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці	Комунікативна, когнітивна, діяльнісна	Соціальна робота
Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей	Комунікативна, когнітивна, діяльнісна	Соціальна робота
Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці	Комунікативна, культурологічна, аксіологічна, когнітивна, діяльнісна	Туризм
Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини	Когнітивна, інформаційна	Право
Здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права	Когнітивна, інформаційна діяльнісна	Право
Знання і розуміння основ права Європейського Союзу	Когнітивна, інформаційна	Право
Здатність виявляти знання та розуміння	Когнітивна, інформаційна	Економіка

проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях		
Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави	Когнітивна, інформаційна, діяльнісна	Економіка
<i>Магістерський рівень (загальні компетентності)</i>		
Здатність спілкуватися іноземною мовою	Комунікативна, лінгвістична	Облік і оподаткування Фінанси, банківська справа та страхування Соціальна робота
Здатність до професійного спілкування іноземною мовою (з певними варіаціями у формулюванні)	Комунікативна, лінгвістична	Публічне управління та адміністрування Право Економіка
Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проєктів українською та іноземною мовами	Комунікативна, лінгвістична, інформаційна	Соціологія
Здатність працювати в міжнародному контексті	Комунікативна, діяльнісна	Соціологія Облік і оподаткування Фінанси, банківська справа та страхування Право
Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	Аксіологічна	Облік і оподаткування
<i>Магістерський рівень (спеціальні компетентності)</i>		
Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями	Комунікативна, діяльнісна	Соціологія
Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів	Когнітивна, інформаційна, діяльнісна	Менеджмент
Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України	Когнітивна, інформаційна, діяльнісна	Право
Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні	Когнітивна, інформаційна, діяльнісна	Право
Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.	Когнітивна, інформаційна, діяльнісна	Право
Здатність брати продуктивну участь у науковому співробітництві як на національному, так і міжнародному рівнях	Комунікативно-діяльнісна	Право
Здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції	Когнітивна, Інформаційна, діяльнісна	Публічне управління та адміністрування

Здійснений нами вибірковий аналіз стандартів вищої освіти показав, що іншомовній компетентності фахівця наразі приділяється значна увага. Так, здатність спілкуватися іноземною мовою вимагається від бакалаврів 10-ти з 11-х проаналізованих спеціальностей, а також магістрів 7-ми з 10-ти спеціальностей, при цьому у 4-х випадках для магістрів робиться акцент на здатності спілкуватися іноземною мовою в професійній сфері. Однак,

іншомовна компетентність розглядається у відриві від мужкультурної. Можна констатувати, що порівняно з іншомовною компетентністю, міжкультурна перебуває на периферії. У переліку загальних компетентностей міжкультурна компетентність була представлена лише в 3-х з 11-ти проаналізованих бакалаврських стандартів та 4-х з 10-ти магістерських у діяльнісному аспекті – як здатність працювати у міжнародному контексті (без деталізації знань, умінь, навичок, особистих якостей, що забезпечують подібну здатність). У 3-х бакалаврських стандартах і 1-му магістерському було зроблено акцент на аксіологічній складовій міжкультурної компетентності, щоправда, у вузькому розумінні – як толерантного ставлення до представників інших культур. Щодо міжкультурної компетентності в структурі загальної підготовки фахівця, то укладачі стандартів не завжди враховують різницю освітніх рівнів, використовуючи ідентичні формулювання змісту компетентностей. Підвищення рівня складності можна спостерігати зокрема у випадках, коли в бакалаврському стандарті міжкультурна компетентність не представлена, а з'являється тільки в магістерському. Такий підхід, на нашу думку, не є доречним, адже потенційно обмежує професійну мобільність, вихід на міжнародний ринок праці фахівців з бакалаврською освітою. Особливо дивно така міжкультурна «закритість» виглядає по відношенню до ІТ-фахівців, фінансистів, економістів.

Щодо циклу спеціальної підготовки, то когнітивний, інформаційний та діяльнісний аспекти міжкультурної компетентності знайшли досить докладне відображення в стандартах спеціальності «Право», з урахуванням освітніх рівнів. Хоча складові міжкультурної компетентності в даних стандартах представлені не в інтегрованому вигляді, більшість з цих складових є охопленою. Належної уваги не приділено хіба що культурологічній та психологічній складовим.

Фрагментарно складові міжкультурної компетентності представлені в переліку фахових компетентностей спеціальностей «Економіка», «Соціальна робота» на бакалаврському рівні та спеціальностей «Соціологія», «Менеджмент» «Публічне управління та адміністрування» – на магістерському. У цих стандартах головно є відображеними когнітивна, інформаційна, діялісна складові (остання – з акцентом на євроінтеграційних процесах) й істотно бракує психологічної, комунікативної, аксіологічної складових міжкультурної компетентності. Найвдаліше, саме в інтегративному вигляді, на нашу думку, сформульовано міжкультурну компетентність у бакалаврському стандарті спеціальності «Туризм», з відображенням комунікативної, культурологічної, аксіологічної, когнітивної, діялісної складових.

Отже, міжкультурна компетентність у стандартах вищої освіти наразі представлена у дещо фрагментарному вигляді, переважно в архаїчному розумінні (такому, яке відповідає

методологічним підходам, що домінували у другій половині ХХ століття). Брак інтегративного розуміння суті міжкультурної компетентності, її метахарактеру, розгляд міжкультурної компетентності у відриві від мовленнєвої, на нашу думку, значно уповільнюють вихід українських фахівців на міжнародний ринок праці та їхню успішну адаптацію до міжнародного контексту професійної діяльності. Така ситуація, з одного боку, актуалізує розробку національної Концепції наскрізного формування й розвитку міжкультурної компетентності здобувачів освіти й удосконалення вже на її базі стандартів вищої освіти, професійних стандартів, з іншого боку – вимагає прояву ініціативи та відповідальності від самих ЗВО, адже автономія ЗВО дозволяє сьогодні розробляти та впроваджувати власні моделі міжкультурної підготовки фахівців, ділитися з іншими досвідом інтернаціоналізації освітньої діяльності, успішними практиками інтегративного формування міжкультурної компетентності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова С.А. Формування міжкультурної компетентності студентів туристських спеціальностей. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/aleksandrova2.htm
2. Затверджені стандарти вищої освіти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
3. Максимович О. Міжкультурна компетенція як предмет соціологічного теоретизування в дослідженнях соціокультурної взаємодії в умовах прикордоння. URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/12_2020/part_1/18.pdf

СЕКЦІЯ I
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В РЕГІОНІ ТА УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ
РІВНІ

УДК 316.77

Алімірзоєва Вікторія,
студентка IV курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Соціологія міжкультурної комунікації досить молода наука, яка в даний час досить активно розвивається. Розкриємо основні категорії соціології міжкультурної комунікації та особливості використання методів соціологічного дослідження у виявленні впливу міжкультурних чинників на формування соціальних груп та відносин у суспільстві.

Дослідження особливостей міжкультурної комунікації стає важливим завданням соціогуманітарних наук на етапі розбудови та демократизації життя України. Процеси, що відбуваються в міжкультурних відносинах, які характеризують етнокультурне буття народів України, стають сьогодні предметом ґрунтовних наукових досліджень у значній мірі саме тому, що українське суспільство має вирішити проблему поєднання процесу державотворення та поступального розвитку етнокультурного життя населення України.

***Ключові слова:** трансформація; модернізація; високий модерн; комунікація; міжкультурна комунікація; етнічність; стандартизація.*

Социология межкультурной коммуникации достаточно молодая наука, которая в настоящее время достаточно активно развивается. Раскроем основные категории социологии межкультурной коммуникации и особенности использования методов социологического исследования в выявлении влияния межкультурных факторов на формирование социальных групп и отношений в обществе.

Исследование особенностей межкультурной коммуникации становится важной задачей социогуманитарных наук на этапе развития и демократизации жизни Украины. Процессы, происходящие в межкультурных отношениях, характеризующих этнокультурное бытия народов Украины, становятся сегодня предметом обстоятельных научных исследований в значительной степени именно потому, что украинское общество должно решить проблему сочетания процесса государства и поступательного развития этнокультурного жизни населения Украины.

Ключевые слова: *трансформация; модернизация; высокий модерн; коммуникация; межкультурная коммуникация; этничность; стандартизация.*

Sociology of intercultural communication is a fairly young science, which is currently quite actively developing. We will reveal the main categories of sociology of intercultural communication and the peculiarities of using the methods of sociological research in identifying the influence of intercultural factors on the formation of social groups and relations in society.

The study of the peculiarities of intercultural communication becomes an important task of the socio-humanitarian sciences at the stage of development and democratization of life in Ukraine. The processes that take place in intercultural relations, which characterize the ethnocultural existence of the peoples of Ukraine, are now the subject of thorough research largely because Ukrainian society must solve the problem of combining the process of state formation and progressive development of ethnocultural life in Ukraine.

Key words: *transformation; modernization; high modernism; communication; intercultural communication; ethnicity; standardization.*

Сучасне світове суспільство перебуває на етапі соціокультурної трансформації і модернізації, зміни типу своєї організації, відповідно до чого формується нова культурна реальність, що характеризується новими відносинами між людьми у сфері культури, новими умовами розвитку, особливою системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення. Специфіка цієї трансформації є наслідком, з одного боку – недавньої (за історичними мірками) соціалістичної модернізації традиційного суспільства з усіма її успіхами і недоліками, а з іншого – вона є виявом модернізації в широкому сенсі, відбуваючись в умовах сучасної доби «високого модерну». Період модернізації протікає суперечливо, тому що відродження етнічних традицій за нових умов набуває модернізаторських рис постіндустріального суспільства. Відродження давніх традицій

відбувається водночас як створення новітніх структур комунікативного суспільства – як наслідок зіткнення «традиційного» і «модернізаторського», традиція стає одним із джерел культурної модернізації. Тобто відбуваються процеси культуротворення. Ці процеси культуротворення набувають нового значення в умовах формування нового типу суспільства, у якому комунікаційні процеси є базовими щодо соціоутворення.

Як вже зазначалось вище, поняття «комунікація» має багато визначень, але найчастіше його трактують як механізм, що забезпечує існування і розвиток людських відносин, який вміщує в себе всі смислові символи, засіб їх передання у просторі і збереження в часі. Найчастіше міжкультурну комунікацію використовують для дослідження соціальних відносин між представниками різних національностей (зокрема на рівні мовного спілкування), але це не зовсім так. Міжкультурна комунікація – це взаємодія «культур» двох суб'єктів (акторів) або індивіда з групою (групи з групою), в результаті якої відбувається пристосування одних ціннісних орієнтацій і норм поведінки до інших, їх взаємовпливи, поглинання чи витіснення і заміна одних іншими [37, 167–176]. Розглядаючи міжкультурну комунікацію на сучасному етапі, слід сказати, що сьогодні актуалізований новий концептуальний підхід до комунікації, її структури, предмету, функцій. Тут можна виокремити декілька конкретно-наукових підходів: по-перше, це різні підходи технократичного і інтеракційного характеру; по-друге, в межах інтеракціонізму вчені розділились у вирішенні питання про те, як пояснити комунікацію – як прояв індивідуально усвідомленої діяльності чи як похідну від соціальної структури. Дебати у таких термінах займають одне з центральних місць у сучасній соціології, психології, культурології. В межах цих наук складались основні теоретико-методологічні підходи до комунікації і робились спроби примирити об'єктивну структуру і суб'єктивну волю. Життєдіяльність і відносини людей визначаються тією чи тією культурою, яка регулює широкі спектри людської ментальності та поведінки і впливає на характер сприйняття, оцінки і міжособистісних відносин. Освіта, виховання, історична пам'ять, традиції, звичаї, правила, продиктовані суспільством, мова спілкування – все це виробляє систему орієнтацій, яка допомагає кожному індивіду сприймати різні життєві ситуації і адекватно реагувати на них. Уже виходячи з цього можна стверджувати, що в жодному суспільстві не може існувати гомогенної культури, як і не може існувати гомогенної структури суспільства. У цьому і полягає складність феномена міжкультурної комунікації. Тому можна стверджувати, що міжкультурна комунікація завжди віддзеркалює «сучасну» культуру суспільства. Національний рівень міжкультурної комунікації можливий лише за наявності національної єдності, яка постає як на моноетнічній, так і на поліетнічній основі через спільну господарську діяльність та державно-політичне об'єднання. Це доповнюється і формуванням

відповідної культури. Національна культура є сукупністю традицій, норм, цінностей і правил поведінки, загальних для представників однієї нації, держави, вона охоплює субкультури різних соціальних груп, яких може не бути в окремій етнічній культурі. Під час взаємодії різних культур виразно проявляються дві тенденції: акультурація та декультурація. Взаємне засвоєння елементів культури (аккультурація) сприяє інтеграційним процесам, взаємному культурному обміну та збагаченню культур. Але при цьому відбувається і процес посилення національної (етнічної) самосвідомості, намагання закріпити національну (етнічну) специфіку. Коли ж за умов тривалої комунікації з іншою культурою відбувається втрата основної, сутнісної частини рідної культури (декультурація), виникає явище невпевненості або нестабільності. Такі явища призводять до певних соціокультурних проблем міжкультурної комунікації. Їх можна посилювати або знову ж таки створювати відповідні умови для «примирення».

Історичний розвиток, акультурація та декультурація посідає визначальне місце у формуванні соціокультурного середовища. Адже, спільнота, яка складається із корінних мешканців (має спільне етнонаціональне коріння) створює домінуючу культуру, до якої всім іншим доводиться адаптуватися. Отже, кожне суспільство, період і умови його існування, створюють відповідне ідеологічне чи соціально-культурне спрямування свого розвитку. На стан їх розвитку впливають різноманітні чинники: історичні, політичні, соціальні, етнокультурні, екологічні, географічні, ідеологічні та ін. Отже, на стан сучасного соціокультурного середовища України вплинули наступні фактори:

- соціально-політична обстановка;
- соціально-економічні чинники;
- етнонаціональний склад;
- тривала відсутність незалежності України;
- нав'язування російської культури;
- страх через національну та етнічну належність;
- нерівноправний розвиток національних та етнічних культур;
- відрив національних та етнічних культур від історичної батьківщини;
- покора і тривала залежність від «владної національності»;
- життя «тимчасовістю»;
- очікування майбутнього без оцінки минулого та сучасного.

Отже, історичні умови, етнонаціональний склад та «політика» держави по відношенню до населення України створили відповідне соціокультурне середовище, яке є специфічним. Йому притаманні «свої» культурні форми і соціокультурні практики.

Суб'єктом міжкультурного спілкування завжди виступає сама людина, яка вже є

носієм певної культури. Кожна людина входить до складу тієї чи тієї суспільної групи, яка теж у своєю чергою має певну культуру, що впливає на її поведінку. Поведінку людини визначає система суспільних відносин і культура, до яких вона включена, але кожний учасник міжкультурної комунікації має свою власну систему правил, які впливають на його поведінку. Ці правила зумовлені його соціокультурною належністю, до якої потрібно віднести не тільки національну (етнічну) культуру, але й культуру всіх груп, до яких включено того чи іншого індивіда, а також його освіту, виховання, професію, сімейний стан, самосвідомість, рівень суспільної свідомості тощо. Сюди ж потрібно віднести його матеріальну і духовну культуру, соціальну роль та соціальний статус. Не можна не враховувати також і «стимул» засвоєння певної культури, який обумовлений ціннісноорієнтованими процесами. Можна сказати, що міжкультурна комунікація – це стан сучасного суспільства, в якому складну структуру соціального і культурного простору втілено в символічних формах і образах, які здатна сприймати і розуміти суспільна й індивідуальна свідомість різних національних спільнот та етнічних груп. Саме це і створює такі образи соціального світу, які водночас є і змістом, і об'єктом взаємодії соціальних суб'єктів комунікації. Водночас міжкультурна комунікація є процесом особистісного вибору, що відбувається у просторі етичного напруження, що виникає між індивідами під час взаємодії в умовах агресивного мультикультурного середовища. У соціокультурному просторі України відбулися також значні зміни, які вплинули на комунікацію. Важливими чинниками, які пов'язані зі зміною соціокультурного простору і характеру процесів комунікації у ньому, є: – зміни в реальній поведінці під час засвоєння нової соціокультурної реальності; – «недомодернізований» поступ, зтягнутий і відтак невизначений; – слабка загальна структурованість українського суспільства; – значний потенціал соціальної суперечливості; – різноманітний рівень культурної включеності населення у різні процеси культуротворення та культури відтворення; – поява значної кількості субкультур; – етнокультурна активізація меншин; – актуалізація молодіжних субкультур, ювеналізація соціокультурного простору; – легалізації субкультур кримінального чи межового з ними штибу.

У процесі комунікації відбувається не лише обмін повідомленнями, передача інформації від одного учасника до іншого, яка зумовлює певну реакцію і є синтезом сприйнятої та притаманної їм культури, а й задоволення (або незадоволення) отриманими результатами процесу такої взаємодії шляхом порівняння з тими результатами, які очікувалися на момент вступання в комунікацію. На основі такого синтезу відбувається «порозуміння» або «непорозуміння» учасників комунікації. Але завжди під час діалогу виникають взаємовпливи і прагнення «порозумітися» чи «співіснувати», які за умов

повторюваності створюють «третю культуру». Ця «третя культура» в сучасних умовах має віртуальний характер, вона є нестійкою та не має значення щодо процесів соціалізації та механізмів соціального контролю. Отже, міжособистісні стосунки значно впливають на діалог культур під час комунікації завдяки своїм механізмам, таким як: – імітація – адаптація особою чужого іміджу, манери висловлюватися, лексики тощо без особисто усвідомлюваної мети:

– навіювання – недостатньо усвідомлюваний процес підкорення чужому слову й чужій волі, підлягання маніпуляціям гіпнотизера, чи, скажімо, сприйняття «єдино вірної» думки сильної, у владному чи іншому розумінні, людини. Сюди ж можна віднести довіру до друкованого слова тощо;

– конформність – несвідома зміна установок, оцінок, цінностей і поведінки під тиском соціуму. Напр., людина переконана у вірності вибраної нею лінії поведінки, але помітила, що інші ведуть себе у подібному випадку інакше, що викликає в неї певні сумніви. Діалог культур – це складний, символічний, особистісний, трансакційний і досить часто неусвідомлений процес, який з необхідністю є неточним, оскільки передбачає рівень масового віртуального конструювання на рівні міжособистісної взаємодії. Діалог культур дає змогу його учасникам виразити певну зовнішню стосовно до самих учасників інформацію, внутрішній емоційний стан, а також соціальні статуси і соціальні ролі, які вони виконують один відносно одного, що також підтверджує їх «культуру». Саме соціальний статус та соціальна роль є регулятором соціальної поведінки, яка визначає права і обов'язки щодо суспільства, а отже до інших членів комунікативної (діалогової) дії. Вимоги, сподівання, зумовлені соціальним статусом і соціальною роллю, формуються в суспільній свідомості під впливом загальнокультурних норм, цінностей і традицій, певної суспільної системи, соціальної групи. Якщо ціннісні орієнтації і норми поведінки людини характеризують її культуру, то будь-яке спілкування (комунікацію) між людьми можна віднести до діалогу культур [37, 167–176].

Крім цього, комунікацію можна класифікувати за характером відносин, що склалися між комунікантами: соціальний рівень (спілкування, в процесі якого суб'єкти ставляться один до одного згідно з наявними в суспільстві морально-етичними нормами), діловий рівень (визначається спільною діяльністю індивідів і характеризується, насамперед, настановленнями на вигоду), духовний рівень (співпереживання і взаємопроникнення комунікантів у внутрішній світ співбесідника). Важливе значення під час комунікації має внутрішній стан комунікантів. Залежно від стану свого внутрішнього «Я» (культури, притаманної йому), комунікант починає сприймати або не сприймати свого «опонента». На стан сприйняття «чужої» культури (культури співрозмовника) впливає і намір кожного із

комунікантів. За бажання порозумітися, індивіди шукають можливості, спрямовані «назустріч один одному», а за відсутності бажання порозумітися, таких пошуків немає. Не можна відкидати й мету контактування. Якщо вона цікава, чи, скажімо, має якесь особливе значення для однієї (обох) сторін комунікативного акту, то такий пошук буде продовжено і він отримає певну активність і позитивне завершення, зрештою призведе до появи нового для комунікантів діалогу культур. Це теж регулює взаємовідносини людей під час комунікативної дії.

Сьогодні населення світу перебуває у стані нестабільності, можна сказати, постійних «соціальних випробовувань». Здається, що розмір Планети дещо зменшився і суспільство все більше і більше контактує із представниками не тільки різних національностей, але і різних країн. Складається враження, що відстані між культурами зменшилися і людям приходиться все частіше адаптуватися один до одного, відбувається, так би мовити, швидкісне змішування культур. Це все надихає науковців на все нові і нові дослідження саме в галузі соціології міжкультурної комунікації.

На сучасному етапі розвитку суспільства, питання, пов'язані з міжкультурною комунікацією досить часто піднімаються різними аналітиками, вченими, експертами. Глобальні зміни в політиці, економіці, культурі, які супроводжуються одночасно зближенням і роз'єднанням культур і народів, привели до виникнення численних міжетнічних і міжконфесійних конфліктів та гостро поставили перед світовою спільнотою завдання забезпечення у подальшому сталого розвитку. Це завдання вимагає наукового осмислення процесів розвитку в різних сферах суспільного життя. В системі міжнародних відносин особливо складний характер придбали міжетнічні відносини. Виникаючі в їх контексті конфлікти не тільки загрожують територіальній цілісності багатьох держав, а й стимулюють гострі міждержавні конфлікти, в які можуть бути втягнуті держави, що володіють ядерною зброєю. Країни, що розвиваються в сфері міжетнічних відносин, процеси досить погано піддаються прогнозуванню засобами таких наук, як етнографія, етносоціологія, етнопсихологія. В силу своєї предметної обмеженості вони не в змозі прогнозувати і передбачати відповідні події в цій галузі, хоча, як правило, пояснення причин подій, що відбулися не викликає в них серйозних труднощів. Результати досліджень цих наук носять частіше короткостроковий та обмежений характер, залишаючи широкий простір для нових подій і помилкових рішень, що можуть призвести до серйозних соціальних та політичних криз. Такий стан об'єктивно стимулює активний творчий пошук нових напрямків аналізу міжетнічних відносин, які досліджують і інтерпретують нові аспекти суспільних процесів і створюють нові теоретичні моделі усього майбутнього людства. Одним із наслідків глобальних змін, які відбуваються стало істотне посилення інтересу до проблем

взаємодіє наслідком культур і культурної ідентичності народів. У попередні два десятиліття основний інтерес до цих тем проявляли переважно соціологи та лінгвісти, що було закономірно, оскільки всі аспекти даної проблематики відповідали парадигмі того стану суспільства. Однак у зв'язку з розпадом колишньої системи соціальної ідентичності і переміщенням багатьох базових цінностей на груповий та етнічний рівень відносин зростає роль культурної ідентичності як основного виражника етнічної приналежності. У результаті сучасній історії багато народів і етнічних груп намагаються сформулювати свою самоідентифікацію в термінах культури, що додатково стимулює інтерес до наукового аналізу глобальних змін і процесів у сфері сучасної культури. У культурологічній літературі тема глобалізації в області культури привернула увагу вчених лише в середині 90-х рр. ХХ століття. Саме в цей період були вперше поставлені питання про природу етнічних культурних цінностей, про світовий культурний простір, про форми, способи і результати взаємодії культур, про напрямлення розвитку культурних трансформацій. Дослідження соціологів, лінгвістів, культурологів, психологів, етнологів, політологів і представників інших галузей науки дали достатню кількість матеріалів, що дозволяють перейти від соціально-філософського осмислення глобалізації культурних процесів до конкретних узагальнень і пояснень, які оцінюватимуть зміни ціннісно-нормативних систем культури кожного народу і координувати міжкультурні взаємодії як окремих індивідів, так і народів в цілому. Таким чином, потрібно розуміти, що кожен учасник міжнародних контактів повинен усвідомлювати, що володіння лише мовою недостатньо для міжкультурного взаєморозуміння, що потрібне знання всього комплексу форм поведінки, психології, культури, історії своїх партнерів по спілкуванню. Нарешті, потрібно знання самого процесу спілкування, щоб передбачити можливості невірному розуміння і уникати його.

Міжкультурні комунікації майже не використовуються, лише в етносів, які живуть в умовах первісного суспільного ладу. Весь інший світ не оминає подібна взаємодія. Будь-яка взаємодія різних культур передбачає міжкультурну комунікацію, незважаючи на те, чи це завоювання одного народу іншим чи елементарна міграція представників одного народу на територію іншого. Наслідки подібних дій впливають на обидві сторони комунікативного акту. Причини міграцій можуть кардинально відрізнятись. Можливі, наприклад, причини «насильницького характеру». Саме такі причини призвели до переселення деяких народів або їх частин за часів правління Й. В. Сталіна. Менш «насильницькими» є економічні причини. Однак, у кожному випадку міграція достатньої кількості представників іншої культури до середовища іншої призводить до виникнення міжкультурної комунікації. Це обумовлює два можливі варіанти розвитку подій. У першому випадку, один етнос асимілюється з іншим, що свідчить про виникнення «діалогу культур». Оскільки, жодна не

залишається незмінною. Вони «зливаються». Стають чимось третім і продовжують існувати, але у зміненому вигляді. Причому, не завжди одна з об'єднаних культурних традицій домінує. Цей варіант є найбільш цікавим для розвитку цивілізації, бо будь-який діалог культур збагачує її. У другому випадку виникає відторгнення новоприбулою культури корінної. І тоді при першій же зручній нагоді корінне населення спробує позбутися іноземців. Часто, навіть достатнє володіння мовою не допомагає визнати їх «своїми». Причина подібного діалогу полягає в тому, що між двома сторонами цього контакту не виникає почуття толерантності. Цим сучасним словом позначається досить цікаве поняття. Згідно з деякими науковими виданнями, толерантністю, у першу чергу, є якась «моральна якість, що характеризує ставлення до людини, що належить до іншої раси, національності, культурної традиції, релігійної конфесії як рівним гідної особистості». Хоча з латинської мови толерантність перекладається як «терпимість», «терпіння». І тут виникає питання, що безпосередньо стосується діалогу культур. Наскільки національне, расові, культурні традиції сумісні, наскільки вони можуть сприйматися як «рівні», «гідні поваги»? Терпимість виникає тоді, коли людина може терпіти «неприйнятні» об'єкти чужої культури. Це в значній мірі залежить від їх носіїв. Все чуже сприймається вороже. Це почуття закладено в людині фактично на генетичному рівні за довгі тисячоліття розвитку цивілізації. Чужий, інший, на початку спілкування – ворог. Це перша і цілком природна реакція будь-якої людини. Наступний момент взаємодії може або затвердити цю реакцію, або змінити її на протилежну. Проблема розвитку діалогу культур дуже делікатна і вимагає значної уваги. Важливо чітко встановити межі, сфери дії принципу толерантності. Темпи глобалізації, економічних процесів вдосконалюються. Все гостріше постає питання: як створити «культурний плюралізм», який буде забезпечувати внутрішню безпеку полікультурного світової спільноти, забезпечувати виникнення толерантності як моральної цінності? Таким чином, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку світу, як ніколи раніше є необхідним формування толерантної свідомості, як умови розвитку і співіснування народів. Дана тема особливо актуальна для молоді, оскільки саме вона є як носієм системи цінностей і ставлення до світу старшого покоління, так і головним передавачем їх наступному поколінню. Це дуже актуальна проблема сьогодні, адже у соціальній системі відбуваються процеси глобалізації. Під глобалізацією розуміється процес культурної, політичної, наукової, технічної уніфікації (приведення до єдиного стандарту, форми) і інтеграції (встановленню взаємозв'язків між окремими унікальними, самостійними соціальними об'єктами явищами).

Характерними рисами глобалізації є:

– електронні засоби комунікації, здатні стискати до мінімуму, вони розділяють людей час і простір;

– технологічні зміни, що дозволяють поширювати по всьому світу вироблену продукцію;

– формування глобальних ідеологій, таких, як екологічний або правозахисний рух.

Посилення ролі Транснаціональні компанії (ТНК) – господарські підприємства, що діють в двох або більше країнах, і в операціях в яких міститься певний закордонний компонент. Як правило, ТНК є національними за капіталом і міжнародними за місцем докладання. В даний час в світі налічується понад 7 тис. ТНК, у сферу діяльності яких входять близько 700 тис. дочірніх підприємств. Основними країнами базування майже всіх найбільших ТНК є США, Великобританія, Японія.

Інтернет – всесвітня комп'ютерна мережа, створена в США як ресурс Міноборони в 1969 р і розсекречена в загальносвітовий доступ на початку 1990-х років дає можливість:

– миттєво вступати в контакт з будь-яким користувачем у будь-якій точці земної кулі;

– проводити інтернет-конференції, наради в режимі реального часу за допомогою мультимедійного режимі;

– отримувати доступ до необмеженого обсягу інформації;

– спілкуватися з будь-якими референтними групами і представниками різних еліт, тим самим ліквідовуючи фактор статусних відмінностей;

– використовувати як засіб дозвілля і розваги;

– виступати в якості навчального інструменту;

– здійснювати ведення бізнесу;

– рекламувати товари і послуги;

– забезпечувати мобільний зв'язок і комфортність існування;

– значно підвищувати ефективність взаємодії громадян і уряду;

– організовувати ЗМІ в режимі реального часу.

Наявність і розвиненість Інтернету є показником включеності країн в глобальний простір. Зростання мегаполісів. Мегаполіси – великі міста з розвинутою інфраструктурою. налічують кілька мільйонів жителів. Вони можуть вважатися новими формами урбанізації.

Мегаполіси для країн є:

– посередниками вступу в глобальний простір;

– центрами економічного, технологічного, політичного, культурного розвитку.

Мегаполіс дуже часто стає ніби «державою в державі» і навіть визначає долю країни. Зростання мегаполісів призводить до негативних наслідків – це перенаселеність; різке розшарування суспільства («бразіліфікація» – поява дуже багатих і дуже бідних); втрата національної ідентичності; зростання рівня злочинності; зменшення соціального контролю.

Важливими ознаками глобалізації є:

- стандартизація промислової продукції;
- уніфікація ведення звітності, документації, міжнародного законодавства та ін.

Стандартизація – звід правил, призначених для забезпечення співробітництва та однозначного тлумачення умов виробництва, комерційної діяльності, засобів контролю і вимог безпеки. Стандартизація рухається в двох напрямках: кодування товарів і уніфікація товарів і послуг. При цьому штрих-код є глобальною мовою торгівлі. Поширення по всьому світу англійської мови. У глобальному суспільстві існує необхідність в мовою, зрозумілою для всіх. Виділенню англійської мови як мови світової глобалізації сприяли наступні фактори:

- політичне і військово могутність країн, які розмовляють цією мовою;
- науково-технічна революція і наявність високого рівня науково-технічних досліджень;
- велика кількість колишніх англійських колоній;
- перемога Великобританії і США в Першій і Другій світових війнах;
- домінування у післявоєнну епоху;
- поширення засобів масової інформації;
- поширення реклами;
- успіх носіїв мови;
- поширення Інтернету.

Маніпуляція масовою свідомістю. Маніпуляція масовою свідомістю – різновид психологічного впливу, результатом якого є приховане порушення і поява у адресата намірів, не збігаються з його дійсними бажаннями. Небезпека маніпуляцій свідомістю полягає в таких чинниках, як:

- втрата адекватного сприйняття реальності в світових масштабах;
- нівелювання людської особистості;
- використання мас в різних «брудних» політичних процесах.

На хвилях маніпуляції масовою свідомістю, втрати людьми цінностей традиційного характеру, відриві від історичного коріння найбільш довірливі, безпринципні люди можуть встати на шлях екстремізму і тероризму. Своєрідним негативним відповіддю на глобалізацію стає зростання терористичної діяльності. На початку XXI ст. тероризм почав також набувати глобальні риси:

- стає міжнародним за характером;
- має велику фінансову базу;
- використовує новітні технології;

– розширює масштаби діяльності.

Локалізація за своєю суттю представляє окремий випадок процесу, який постійно взаємодіючи з ініційованими глобалізацією економічно вигідними для ТНК процесами стандартизації та уніфікації, веде до подолання протиріч між процесами глобалізації в економіці, до їх симбіозу, здатному забезпечити зростання на основі різноманітності інновацій. Відображенням інтеграційного, позитивного характеру взаємодії глобалізації та регіоналізації стає глокалізація. «Чим сильніше процес глобалізації, тим більш затребуваною стає локальна специфіка, яка впливаючи на процес глобалізації, трансформує його, перетворює в складний процес. Локальне, місцеве початок починає все більш конвергувати з глобальним. Процес взаємодії стає все більш обопільним, виникає і розвивається процес глокалізації». Глобалізація, як би ми її не оцінювали, являє собою факт сучасного існування. Глобалізація – це незворотний процес, природний хід світового розвитку з усіма своїми плюсами і мінусами [38].

Підсумовуючи викладене вище можна зробити наступні висновки:

– проаналізовані та адаптовані до теоретико-методологічних і дослідницьких завдань даної теорії міжкультурної комунікації, зокрема, щодо структури, засобів і функцій міжкультурних комунікацій; основних перепон, які заважають ефективній міжкультурній комунікації; поняття міжкультурно-комунікативної компетентності; ідеї діалогу культур; специфіки явищ толерантності, глокалізації та «третьої культури»;

– з'ясовано, що міжкультурна комунікація не обмежується інформаційно-мовленнєвими тенденціями, автостереотипними судженнями, національно-культурними особливостями, специфікою інтерпретації повідомлень, але й показує залежність комунікативних характеристик від віку, статі, професії та соціального статусу репрезентантів різних культурних середовищ;

– показано, що в суспільстві мають місце як процеси акультурації та декультурації, так і процеси асиміляції та гібридизації. Їх зміст і спрямованість зумовлюються багатонаціональним складом регіону, домінуючою культурою, типом сімей (однонаціональним, багатонаціональним), етнокультурною самоідентичністю, зв'язком з історичною батьківщиною, компактним (дисперсним) проживанням етнонаціональних угруповань у регіоні;

– встановлено, що в суспільстві продовжуються незворотні асиміляційні процеси, внаслідок яких зникають національні мови, з якими сюди прибули колись певні національності (етноси). Багатонаціональний склад сімей спричиняє до розповсюдження в регіоні гібридної «суржикової» мови;

– виявлено, що внаслідок тривалого проживання не у «своєму» етносі створюється

явище «подвійної ностальгії»: наприклад, «російські німці» в Україні ностальгують за історичною батьківщиною і співають німецькі народні пісні, а в Німеччині (куди їх вже багато виїхало), – за Україною і співають «Калинку». Те ж саме спостерігається і серед євреїв, які емігрували в Ізраїль. Практика свідчить, що репатріація не поєднує органічно репатріантів із населенням (культурою) історичної батьківщини, а робить їх і там відносно уособленою групою, на яку накладено відбиток попередньої (гібридизованої) культури;

– з'ясовано, що представники слов'янських етносів (українці, білоруси), яким більш близька домінуюча (російська) культура (мова) в регіоні, гірше зберігають свою національну мову (культуру). Тут більш наявні процеси дифузії. В їх контексті навіть росіяни регіону, самоідентифікація яких значно вище, ніж інших етносів, теж піддаються процесам культурної гібридизації;

– виявлено, що сьогодні в регіоні складається виразна етнокультурна та етномовна диференціація, яка, на наш погляд, свідчить про прагнення етносів до збереження своєї ідентичності, зростання етнокультурної самосвідомості, сприяння з'єднанню етнокультурних угруповань у більш інтегровані спільноти;

– доведено, що історична пам'ять, традиції, звичаї, життєві правила, що вироблені спільнотами, мова, якою спілкуються їхні члени, продукують певну систему орієнтацій, яка допомагає їм по-своєму спільно справлятися з різними життєвими ситуаціями і проблемами. Але сьогодні міжкультурна комунікація в регіоні ускладнюється у зв'язку із зниженням матеріального рівня життя населення, з одного боку, і змінами «національного чи етнічного статусу» регіональних угруповань, з іншого, що, зрозуміло, відзначається відповідним чином на формуванні самосвідомості пересічних жителів регіону;

– обґрунтовано необхідність створення підстав спеціальної соціології міжкультурної комунікації, яка акумулюватиме і систематизуватиме інформацію про механізми міжкультурної комунікації між представниками різних культур (культурних середовищ) багатокультурного соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарова Г. В. Формирование готовности к межкультурной коммуникации у студентов вуза / Галина Викторовна Захарова: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Общая педагогика, история педагогики и образования. Нижний Новгород, 2009. 164 с.

2. Конецкая В. П. К обоснованию категорий и единиц социальной коммуникации / В. П. Конецкая // Вестник МГУ. Сер. 18. Социология и политология. 1996. № 1. С. 34–43.

3. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки / И. Л. Плужник: автореф. дис. док. пед. наук. Тюмень, 2003. 46 с.
4. Римаренко С. Ю. Самовизначення особи, нації, держави / С. Ю. Римаренко. К. : Видавничий дім «Юридична література», 1999. 542 с.
5. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / [заг. ред. В. І. Воловича]. К. : Український Центр духовної культури, 1998. 736 с.
6. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в регіональному контексті: специфіка українського Приазов'я / Б. В. Слющинський // Нова парадигма. 2005. Вип. 47. С. 197–207.
7. Євтух В. Б. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контексти / В. Б. Євтух. К. : Стило, 2001. 204 с.
8. Євтух В. Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти / В. Б. Євтух. К. : Фенікс, 1997. 215 с.
9. Слющинський Б. В. Етнонаціональні особливості українського Приазов'я: історичний аспект / Б. В. Слющинський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. № 4. С.166–174.
10. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в українському Приазов'ї: монографія / Б. В. Слющинський. К. : Аквілон-Плюс, 2008. 496 с.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

*Аношина Світлана,
студентка IV курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)*

НЕВЕРБАЛЬНИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено висвітленню невербального аспекту як складової міжкультурної комунікації, дослідженню напрямів, виділених в рамках даного аспекту. Успішність міжкультурної комунікації залежить від застосування як вербальних, так і невербальних засобів, проте, в більшості випадків вербальному аспекту приділяють значно більшу увагу, ніж невербальному, хоча такі його складові, як: жести, міміка, гучність і тембр голосу, швидкість мовлення, - відіграють важливу роль в процесі передачі та сприйняття повідомлення в процесі міжкультурної комунікації.

Ключові слова: *етнічні групи, міжкультурна комунікація, соціалізація, невербальні засоби комунікації, типи поведінки.*

Стаття посвящена освещению невербального аспекта как составляющей межкультурной коммуникации, исследованию направлений, выделенных в рамках данного аспекта. Успешность межкультурной коммуникации зависит от применения как вербальных, так и невербальных средств, однако, в большинстве случаев вербальному аспекту уделяют значительно больше внимания, чем невербальному, хотя такие его составляющие, как: жесты, мимика, громкость и тембр голоса, скорость речи, - играют важную роль в процессе передачи и восприятия сообщения в процессе межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: *этнические группы, межкультурная коммуникация, социализация, невербальные средства коммуникации, типы поведения.*

The article is devoted to the coverage of the non-verbal aspect as a component of intercultural communication, the study of the directions identified within this aspect. The success of intercultural communication depends on the use of both verbal and non-verbal means, however, in

most cases, the verbal aspect is paid much more attention than the non-verbal one, although such components as: gestures, facial expressions, voice volume and timbre, speech speed, - play an important role in the process of transmission and perception of messages in the process of intercultural communication.

Key words: *ethnic groups, intercultural communication, socialization, non-verbal means of communication, types of behavior.*

В сучасному світі велику роль починає відігравати взаємодія між представниками різних культур. Глобалізаційні процеси, активний розвиток туризму, розширення бізнесу закордон, популяризація використання соціальних мереж та спілкування в режимі онлайн зумовлюють зростання динаміки розвитку міжкультурних відносин. Ефективний діалог між представниками різних культур – запорука успішного розвитку світової спільноти в майбутньому. Необізнаність щодо особливостей поведінки представників різних етнічних груп, в тому числі її вербальних та невербальних аспектів, стає причиною формування помилкових стереотипів, негативно відображується на процесі спілкування. Помилковою також є думка, що немає необхідності приділяти окрему увагу вивченню невербального аспекту комунікації, адже невербальна комунікація – це система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від вербальних засобами та формою виявлення. Сприйняття меседжу співрозмовника є комплексним, тому успіх комунікації залежить від обох аспектів. Саме цей факт, а також недостатнє висвітлення даної теми в роботах вітчизняних вчених, дозволяє вважати наше дослідження актуальним.

У міжкультурній комунікації існують два типи поведінки:

- 1) універсальна поведінка – вона однакова для представників всіх культур та залежить від біологічної спадковості людини, передається від покоління до покоління;
- 2) специфічна поведінка – формується під впливом соціального та фізичного оточення та призводить до формування специфічної культури, якщо визначати її, як «менталітет» (систему цінностей, ідей, звичаїв).

Непорозуміння та конфлікти у процесі комунікації між представниками різних культур зазвичай можуть бути викликані різницею у сприйнятті ними вербальних та невербальних засобів передачі інформації, характерних для кожної з етнічних груп.

Е. Холл дійшов висновку, що саме через подолання культурної обмеженості свого сприйняття, алгоритмів, способів мислення і дії, можна налагодити ефективну міжкультурну комунікацію. Специфічні для культури правила, або культурні стандарти, диктують

алгоритми комунікативної поведінки індивіда. Відхилення від стандартів сприймають як порушення норм. Суттєвою характеристикою культурних норм є те, що вони глибоко засвоюються людьми у процесі соціалізації і формують ядро особистості індивіда [1].

Невербальний аспект комунікації став основою для започаткування нових напрямів досліджень в рамках вивчення теорії міжкультурних комунікацій, а саме:

- проксемику, яка вивчає просторову поведінку людини. Зокрема, Е. Холл виділив чотири дистанційних зони комунікації (інтимну, особисту, соціальну і публічну), які залежать від ситуації. Порушення кордонів дистанційних зон стає критичним для комунікативного процесу [2]

- кінесіку, яка досліджує жести, міміку і пози. Один з дослідників, які працювали над вивченням цього напрямку, а саме Р. Бердвістелл, вважав, що будь-який рух тіла має певне значення, а система “мови тіла” використовує власну граматику, подібну до граматики природної мови [3];

- паралінгвістику, яка вивчає вплив на кінцевий смисл висловлювання просодичних компонентів (мелодика, темп, тембр тощо), які, зокрема, досліджував Р. Трегер [1].

В рамках кожного з напрямів перелічених досліджень висвітлюються особливості використання невербальних засобів у міжкультурній комунікації. Якщо розглядати важливість застосування в міжкультурній комунікації проксемики, то слід зазначити, що, наприклад, англосаксонська культурна традиція з її особливою увагою до прав та автономії окремої особи не дозволяє переступати межі особистого психологічного простору партнера і втручатися в його життя. Тому, порівняно з українською культурою, поцілунки й поплескування, які не зберігають ані психологічної, ані фізичної особистої дистанції, у англійців і американців зустрічаються значно рідше[4].

Кінесика – наука про мову тіла і його частин – вивчає такі засоби комунікації, як жести, вирази обличчя (міміка), пози, рухи тіла, одяг, аксесуари, манери. Кожна культурна спільнота має свій особливий набір подібних поведінкових засобів, які визначаються іншими культурними спільнотами як специфічний код, зчитуючи який можна ідентифікувати того чи іншого індивіда. Як зазначають дослідники, в українській (так само як і в інших слов’янських культурах) культурі подібними засобами вважають жести вітання та прощання, поцілунки, а також жести переривання контакту із співрозмовником тощо [5].

Паралінгвістика як один з напрямків невербальної комунікації досліджує парамову – це додаткові звукові коди (окрім мовних), що можуть передавати змістову інформацію за допомогою просодичних (темп мови, тембр, висота, гучність голосу) й екстралінгвальних засобів (паузи, кашель, зітхання, сміх, плач). Паралінгвістика дає змогу розшифрувати емоційний бік комунікації, більш точно передати та сприйняти повідомлення, яке

передається засобами вербальної комунікації, а отже – краще зрозуміти співрозмовника в процесі міжкультурної комунікації.

Якщо підсумувати вищезазначене, то в рамках вивчення невербального аспекту міжкультурної комунікації вчені виділяють три напрями для дослідження: проксеміку, кінесіку та паралінгвістику, які разом формують скелет для точного сприйняття повідомлення, яке передається співрозмовниками в процесі міжкультурної комунікації. Сукупність використання цих засобів у поєднанні з вербальними є запорукою успішності міжкультурної комунікації.

Різноманітні складові, що формують собою невербальну комунікацію, притаманні індивідам від природи, вони представляють собою супровід вербального спілкування, можуть бути єдиним засобом передачі інформаційного повідомлення без застосування мови, а деякі засоби (наприклад, жести) формуються у індивіда внаслідок соціалізації. Відповідно до результатів проведених досліджень, близько 90% інформації у перші секунди спілкування сприймається та передається за допомогою невербальних засобів комунікації.

Невербальні засоби по-різному сприймаються і передаються представниками різних культур та їх не завжди можливо перекласти, що зумовлює собою проблему міжкультурної невідповідності невербальних засобів спілкування в контексті міжкультурної комунікації.

Як визначають дослідники, невербальній поведінці українців як культурної спільноти притаманні такі властивості, як емоційність, швидкість і гучність мовлення, нечіткість кордонів комунікативних зон. Українці посідають проміжне місце між культурами Заходу та Сходу, що сприяє їхній здатності вести міжкультурний діалог на засадах толерантності, доброзичливості, поваги до чужих культурних традицій, норм і правил поведінки. Вищезгадані характеристики визначають успіх міжкультурної комунікації.

Невербальна мова на теперішній час є такою самою особливістю нації, етнічної групи, як і вербальна мова. На підставі невербальних засобів комунікації так само, як і на підставі вербальних, формуються свої стереотипні сприйняття тих чи інших етнічних груп, базується оцінка їх моральних якостей. Як показують дослідження, зазвичай, такі невербальні канали передачі інформації, як швидкість мовлення, сила та тон голосу, а також деякі інші сторонні звуки (свист, шипіння тощо) можуть спричинити невірне сприйняття повідомлення та призвести до непорозуміння між різними етнічними групами в процесі міжкультурної комунікації. Отже, ми вважаємо, що невербальний аспект має так само важливе значення для налагодження міжкультурної комунікації, як і вербальний, і повинен бути досліджений більш детально та предметно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безуглова Н. П. Ценностная основа межкультурной коммуникации / Н. П. Безуглова // Культура и цивилизация. – 2013. – №3–4. – С. 18–19.
2. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. – Харьков: Штрих, 2001.
3. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація / І. В. Ковалинська. – К. : Освіта України, 2014. – С. 176.
4. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. – К.: ВЦ “Академія”, 2012. – С. 19–21.
5. Солощук Л. В. Невербальная коммуникация: ее место и перспективы исследования в современной лингвистике // Вісник ХНУ. – 2004. – № 635. – С. 170-173.
6. Подольська. Культурологія 2003. Невербальна комунікація. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Podolska_Yelyzaveta/Kulturolohiia.pdf?
7. Юр'єва О. Ю. Особливості невербальної передачі інформації у процесі. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://naub.org.ua/?p=270>

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

Бабенко Вероніка,
студентка III курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

НЕВЕРБАЛЬНА СКЛАДОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Роль невербальних засобів спілкування у процесі міжкультурної комунікації. Проблеми символізму у міжкультурній комунікації. Обґрунтування взаємозв'язків вербальної та невербальної складової у процесі комунікації. А також приклади міжкультурних девіацій у процесі невербальної комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, вербальна комунікація, невербальна комунікація, засоби спілкування, символ.

Роль невербальной средствобщения в процессе межкультурной коммуникации. Проблемы символизма в межкультурной коммуникации. Обоснование взаимосвязей вербальной и невербальной составляющей в процессе коммуникации. А также примеры межкультурных девиаций в процессе невербальной коммуникации.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, вербальная коммуникация, невербальная коммуникация, средства общения, символ.

The role of nonverbal means of communication in the process of intercultural communication. Problems of symbolism in intercultural communication. Justification of the relationship between verbal and nonverbal components in the communication process. As well as examples of intercultural deviations in the process of nonverbal communication.

Key words: intercultural communication, verbal communication, non-verbal communication, means of communication, symbol.

Реалії сучасного етапу розвитку суспільства зумовлюють інтерес до вивчення та впровадження у практичну сферу нових галузей наук. Однією з таких наук є міжкультурна комунікація – наука, яка вивчає особливості вербального і невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот [1].

Мова є вербальним засобом матеріалізації різноманітних картин світу, які створює свідомість. Саме на думку Вільгельма Гумбольдта (1767-1835), різні мови – це всебічні бачення однієї і тієї самої речі. Оскільки саме різні мови пронизують всю історію суспільного розвитку вони є для націй органами їх оригінального мислення і сприйняття.

Таким чином, мова є однією з основних інтерпретацій світу, що впливає на свідомість людей певної національної спільноти. Звідси випливають і різні картини бачення світу, що створені людьми, які говорять різними мовами, оскільки саме на зміст мислення впливають відмінності мов. Про це необхідно пам'ятати у процесі міжкультурної комунікації.

Невербальна комунікація відіграє важливу роль у процесі комунікації, особливо у таких випадках, як мовчання та довгі паузи.

У міжнаціональних та міжкультурних контактах, де «мова тіла» почасти може бути набагато зрозумілішою, ніж іноземна мова співрозмовника, важливу роль відіграють засоби невербальної комунікації, такі як – «безмовна мова», за визначенням Е. Холла.

Невербальна комунікація – це система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формою виявлення. І хоча мовні канали зв'язку мають пріоритетне значення, ні в якому разі не можна ігнорувати невербальні засоби. Науковими дослідженнями доведено, що саме за їх рахунок відбувається від 40 до 80 % комунікації. Причому 55% повідомлень сприймається через вираз обличчя, позу, жести, а 38% – через інтонацію та модуляцію голосу [2].

Розрізняють наступні види невербальної комунікації:

- фізіогноміка (вираз обличчя, зоровий контакт);
- кінесика (жести, поза, рухи тіла);
- такесика (дотики, потиски рук, поцілунки);
- проксемика (міжособистісна дистанція, простір спілкування);
- паралінгвальні засоби (інтонація, висота і сила голосу, паузи) та ін., все те, що

передає певну інформацію про співрозмовника і створює атмосферу спілкування[3].

Щодо мовчання, яке часто має місце у комунікації, існує науковий погляд, що це один із аспектів вербальної комунікації. Відомо, що у деяких східних культурах мовчання сприймається як вияв мудрості і іноді говорить більше ніж слова.

Галузь науки, яка вивчає мовчання називається сайлентологією.

Виокремлюють декілька типів комунікативно значущого мовчання:

- мовчання при зміні комунікативних ролей;
- мовчання з метою обдумування наступної репліки;
- активне мовчання «слухача»;
- вичікувальне мовчання на реакцію чи відповідь співрозмовника [3].

Часто у міжкультурній комунікації мовчання, паузи або їх відсутність є проявом національних комунікативних стилів. Наприклад, мовці східних країн схильні більше слухати співрозмовника, вони не висловлюють заперечення відкрито, для них є неприйнятним вступати в дискусію з гостем. Паузи і мовчання, в свою чергу, є обов'язковими складниками їхнього спілкування [3].

Характерна особливість невербаліки полягає у тому, що у в більшості випадків вона виражає несвідоме (підсвідоме) людини. На відміну від звичайної мови, яка дана людині, щоб приховувати свої думки, невербаліка здатна викрити глибоко приховане. Здебільшого люди спроможні контролювати своє мовлення, а от стежити за власними жестами, мімікою, зміною кольору обличчя, спитнінням рук при сильному хвилюванні та іншими природними психофізіологічними процесами людини набагато важче. Кожен народ має власну культуру невербального спілкування, тому одні рухи містять позитивне для нього смислове навантаження, а інші – негативне, або категорично заборонені. Характеризуючи невербаліку, слід брати до уваги особливості національного темпераменту загалом. Значна кількість жестів, звуків та актів поведінки в цілому інтерпретується носіями різних культур неоднаково.

Розгляд елементів невербальної комунікації допомагає краще зрозуміти способи, за допомогою яких виражається міжкультурний сенс спілкування. В цьому відношенні найважливішою особливістю невербальної комунікації є те, що вона здійснюється за допомогою всіх органів чуття: зору, слуху, дотику, смаку, нюху, кожен з яких утворює свій канал комунікації. На основі слуху виникає акустичний канал невербальної комунікації, по ньому надходить паравербального інформація. На основі зору складається оптичний канал, по якому надходить інформація про міміку і рухи (кінесіку) людини. Воно дозволяє оцінити позу і просторову орієнтацію комунікації (проксемику). На основі дотику працює тактильний канал, на основі нюху - ольфакторний. До невербаліки також відносять розуміння і використання часу - хронеміку. Всі елементи невербальної комунікації тісно пов'язані один з одним, вони можуть взаємно доповнювати один одного і вступати в протиріччя один з одним.

Посмішка відіграє ледь не найпомітнішу роль серед різноманітних знаків позитивного ставлення до співрозмовника практично у всіх європейських культурах. Відомий девіз «keep smiling», запозичений у американців, знаходить широке визнання в різних культурах,

зокрема у германців. Проте посмішка у американців далеко не завжди виражає дійсний стан людини, а лише показує його увагу та доброзичливість до співрозмовника; в той же час німцям нехарактерна надмірна усмішливість американців - усмішка є правилом ввічливості, що підкреслює доброзичливість і відсутність агресивності. Звідси, росіяни, культура яких взагалі не передбачає проявів безпричинної посмішки, часто сприймаються іноземцями як похмурі і непривітні. В російській культурі зовсім інше значення посмішки, прямо протилежне європейському і особливо американському, оскільки це зазвичай природня реакція російської людини на якісь позитивні події в її житті. Людина, що посміхається без очевидної мотивації, сприймається оточуючими як несерйозна, або наділена розумовими вадами. У певному контексті посмішка може бути навіть інтерпретована як зухвала пропозиція (у чоловіків) або як сигнал запрошення (у жінок), тому може викликати агресію чи іншу неадекватну поведінку. Таким чином, відсутність посмішки у росіян така ж нейтральна, як її присутність у американців [4].

Жести, як виражальні рухи рук та інших частин тіла, є найбільш поширеними невербальними знаками. А. Ф. Коні в «Порадах лекторам» пише: «Жести поживляють мовлення, але ними варто користуватися обережно. Виразний жест повинен відповідати змісту і значенню даної фрази чи окремого слова. Занадто часті, одноманітні, метушливі, різкі рухи руками неприємні, приїдаються і дратують» [5].

Аналіз функціонування невербальних компонентів у комунікативних ситуаціях з огляду на міжкультурний аспект є перспективним напрямком досліджень у рамках сучасної лінгвістичної науки. Він поглиблює знання про способи ефективної реалізації комунікантами інтенцій щодо мовної взаємодії та є важливим внеском у розвиток теорії взаємодії у процесі комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К., 2012. 288с
2. Mehrabian, Albert. Silent Messages. Belmont, Calif.: Wadsworth, 1971.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія / Ф.С.Бацевич. Львів: ПАІС, 2010. С. 225
4. Buerkel-Rothfus, Nancy. Communication: Competencies and Contexts. New York: Newbery Award Records, 1985.
5. Пиз А. Язык телодвижений. - Нижний Новгород, 1992.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 342.84

*Олександр Зубченко,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та соціології
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)*

КАНАЛИ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ-2020

Публікацію присвячено проблемам розвитку електоральної комунікації на місцевих виборах. Автор доходить висновку про якісні зміни каналів передачі політичних повідомлень за останні роки. Електоральна комунікація стає більш складною та діалогічною, електронні та друковані ЗМІ поступаються місцем соціальним мережам та онлайн медіа.

Ключові слова: *електоральна комунікація, канали електоральної комунікації, двохступенева модель комунікації, лідери громадської думки.*

Публикация посвящена проблемам развития электоральной коммуникации на местных выборах. Автор приходит к выводу о качественных изменениях каналов передачи политических сообщений в последние годы. Электоральная коммуникация становится более сложной и диалогичной, электронные и печатные СМИ уступают место социальным сетям и онлайн-медиа.

Ключевые слова: *электоральная коммуникация, каналы электоральной коммуникации, двухступенчатая модель электоральной коммуникации, лидеры общественного мнения.*

The article is devoted to the problems of the development of electoral communication in local elections. The author comes to the conclusion about the qualitative changes in the channels of

transmission of political messages in recent years. Electoral communication is becoming more complex and dialogical, with electronic and print media giving way to social networks and online media.

Key words: *electoral communication, channels of electoral communication, two-level model of electoral communication, leaders of public opinion.*

Одним із основних трендів розвитку політичної системи України в останні роки стала децентралізація. Держава поступово передає на місця все більшу частину своїх повноважень. Важливою віхою у цій реформі стало ухвалення нового адміністративно-територіального устрою влітку 2020 року та проведення місцевих виборів за новою виборчою системою восени минулого року.

Вперше за багато років голосування за місцевих голів та депутатів набуває самостійного політичного значення, а градус боротьби за депутатські мандати подекуди не менший, аніж під час президентських перегонів. Для українців це все в новинку. Адже у перші роки незалежності (1994 р., 1998 р., 2002 р., 2006 р.) регіональні вибори проходили одночасно з парламентськими, а їхні результати не сприймалися ані виборцями, ані політикумом як окрема цінність.

За таких умов для дослідників все більш актуальним стає питання щодо механізмів прийняття електорального рішення при обранні депутатів обласних, міських і селищних рад та голів громад. Очевидно, що головну роль у цьому процесі відіграє електоральна комунікація. А. Балашова визначає її як «процес передачі ідей, пропозицій, послань кандидата за допомогою певних каналів та засобів протягом законодавчо визначеного часу виборчої кампанії [1, с. 26].

Г. Ласуел виділяв шість класичних елементів комунікації – відправник інформації, повідомлення, канал передачі інформації, отримувач, сприйняття повідомлення та зворотній зв'язок [3, с. 48].

Канал комунікації – це інструмент, за допомогою якого інформація потрапляє від комунікатора до отримувача. Виділяють такі канали комунікації: природні (вербальний, невербальний) і штучні (іконічний, символічний); художні (графіка, скульптура, живопис, архітектура тощо) і технічні (відео, телебачення, поліграфія тощо) [2, с. 18].

Дослідження Дж. Клапера засвідчують вкрай вибірковий та неоднорідний характер передачі політичних повідомлень, який детермінується соціально-демографічними особливостями та психологічними характеристиками виборців. При цьому основним фільтром є система індивідуальних цінностей, що пропускає лише ту інформацію, яка

відповідає особистісним настановам у сфері політики та попередньому досвіду політичної поведінки [Зимин].

Варто враховувати, що на вибір каналів електоральної комунікації впливають чимало об'єктивних та суб'єктивних чинників:

- особливості законодавчого регулювання виборчої кампанії;
- суспільно-політична ситуація у державі;
- ступінь активності різних електоральних суб'єктів та градус боротьби;
- основні напрями, теми, сюжети та гасла виборчої кампанії;
- рівень виборів (президентські, парламентські або місцеві);
- специфічні особливості кожного засобу комунікації, що визначаються формою та жанром повідомлень, сегментуванням аудиторії, витратами фінансів та часу тощо.

Виходячи із цього, проаналізуємо, як змінилися основні канали політичної комунікації виборців Запорізької області за двадцять років.

Таблиця 1.

Канали політичної комунікації виборців Запорізької області
(у відсотках від всіх опитаних)

Канал електоральної комунікації	2001 рік*	2020 рік**
Всеукраїнські телеканали	92	30
Газети	29	13
Друзі, родичі, знайомі	8	24
Колеги по роботі	5	9
Агітаційні листівки, плакати, буклети	28	14
Місцеві телеканали	47	11
Новини із Інтернету	3	38
Радіо	23	6
Розмови на вулиці та у транспорті	9	8
Соціальні мережі	-	23
Щити з політичною рекламою на вулицях	3	11

* опитування проведено у м. Запоріжжя ГО «Південноукраїнське агентство соціальних технологій» у листопаді 2001 р. За квотною репрезентативною вибіркою (параметри квоти – стать та вік) методом особистого інтерв'ю за місцем проживання опитано 2000 осіб. Максимальна похибка результатів – 3,5-4%, дані наведено за [4, с. 14]

** опитування проведено у м. Запоріжжя компанією IRG у серпні 2020 р. За квотною репрезентативною вибіркою (параметри квоти – стать та вік) методом особистого інтерв'ю за місцем проживання опитано 1600 осіб. Максимальна похибка результатів –4%, дані наведено за [5, с. 8]

Із таблиці бачимо, що протягом останнього часу вектори електоральної комунікації суттєво змінилися.

По-перше, в разі зменшили аудиторію електронні та друковані ЗМІ. Вірогідно, що вони поступилися своєю часткою на користь соціальних мереж та онлайн-медіа. До того ж варто наголосити, що використання телебачення та радіо на локальному рівні завжди було «стрільбою по площах». Немає жодного сенсу витратити шалені гроші на ролік, який побачать 1,5 млн. виборців всієї області, якщо електорат твого округу налічує 500 людей та проживає на трьох вулицях.

По-друге, суттєво зросло значення неформальної міжособистісної комунікації. Незважаючи на значні суспільні зміни та карколомний науково-технічний прогрес, двухступенева теорія комунікації, розроблена П. Лазарсфельдом на емпіричному матеріалі передвиборчих кампаній у США 1940-1950-х років, все ще лишається актуальною. Особливо значущою роль лідерів громадської думки виявляється під час місцевих кампаній, за умов відсутності гострої інтриги та невисокої явки.

По-третє, майже удвічі впало значення традиційних агітаційних інструментів – безкоштовних газет, роздачі та розклеювання листівок тощо. Чим далі, то все більше кандидатів будуть змушені уходити в онлайн, шукати нові форми комунікації через Facebook, Instagram, месенджери Whatsapp та Viber. Власне, ефективність такого підходу довела кампанія В.Зеленського та «Слуг народу» зразка 2019 р. Проте в наш час все швидко змінюється, і вже місцеві вибори-2020 засвідчили, що перемога кується не лише веселими відео у мережі, але й кропіткою роботою польової структури, від дверей до дверей.

Також дані опитувань свідчать, що політичний аудитор лишається малоефективним комунікаційним каналом. Незважаючи на те, що із початком агітації всі виборчі штаби охоплює «бордоманія», працюють зовнішні носії досить обмежено. Їхнє значення дещо зростає напередодні дня голосування, створення ілюзії повного домінування певного електорального актора у соціальному та інформаційному просторі. За Е. Ноель-Нойман, це

дозволяє активізувати ефект «фургону з оркестром» та залучити на бік лідера виборців, що до останнього не визначилися. Наприклад, у Запоріжжі цей технологічний прийом широко використовувала партія міського голови В. Буряка, розмістивши в останній тиждень агітації понад 300 біг-бордів та сіті-лайтів.

Таким чином, можна дійти висновку, що останніми роками у електоральному просторі Запорізького регіону розгорталися протилежні тенденції.

З одного боку, відбулися радикальні зміни каналів електоральної комунікації. За рахунок переходу в онлайн вона стала більш діалогічною та сегментованою, а в учасників виборчого процесу з'явилися нові можливості оперативно реагувати на зміни суспільно-політичної ситуації, корегувати зміст та форму своїх меседжів.

З іншого – явка на вибори весь цей час продовжувала неухильно знижуватися, досягнувши у 2020 р. абсолютного мінімуму за період незалежності – 34%. Тобто, всі комунікативні зусилля електоральних акторів фактично витрачалися марно, а кількість людей, які проявляли активну політичну поведінку ставала дедалі меншою.

Виходячи із сказаного вище, у цій сфері відкриваються нові перспективи для подальшого наукового пошуку, визначення найбільш дієвих та адресних комунікативних інструментів, які дозволяли б максимально консолідувати та привести на вибори прихильників певних електоральних акторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашова, А.Н. Электоральная коммуникация в средствах массовой информации [Текст] / А.Н. Балашова // Вестник Московского университета. Серия 12 : Политические науки. – Москва: Изд-во МГУ им. Ломоносова 2007. – № 3. – С. 26–38.
2. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік-релейшнз: Монографія. – К.: МАУП, 2005. – 440 с
3. Горпинич О.В., Архипова А.О. Соціологія масових комунікацій та медіапланування: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2018. - 255 с.
4. Звіт про результати соціологічного дослідження «Запоріжці напередодні парламентських виборів – осінь 2001» / За ред. О.В. Старуха. – Запоріжжя, 2001. – 39 с.
5. Отчет о результатах социологического исследования «Электоральные настроения запорожцев: лето 2020»/ Под ред. Ф.С. Хрусталева. – Запорожье, IRG, 2020. – 22 с.

*Гудима Ігор,
доктор філософських наук,
професор кафедри
філософії та соціології.
Маріупольський державний університет.
(м. Маріуполь)*

СВІТОГЛЯДНІ УНІВЕРСАЛІЇ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.

Визначається місце світоглядних універсалій в процесі міжкультурної комунікації. Досліджується роль діалогу в культурно-інтеграційних процесах. Виявляється шерег культурних феноменів, що утворюють духовне підложжя культури.

Ключові слова: *культура, комунікація, світоглядні універсалії, діалог.*

Определяется место мировоззренческих универсалий в процессе межкультурной коммуникации. Исследуется роль диалога в культурно-интеграционных процессах. Выявляется ряд культурных феноменов, образующих духовную основу культуры.

Ключевые слова: *культура, коммуникация, мировоззренческие универсалии, диалог.*

The place of worldview universals in the process of intercultural communication is determined. The role of dialogue in cultural and integration processes is investigated. A number of cultural phenomena that form the spiritual basis of culture are revealed.

Key words: *culture, communication, worldview universals, dialogue.*

Суспільна думка незалежної України нині, попри всі труднощі, прямує напруженим і складним шляхом кристалізації свого власного ставлення до загальнолюдських, одвічних, «наскрізних» цінностей. На зламі тисячоліть міжкультурна комунікація виступила потужним знаряддям звільнення соціуму і культури від інертних світоглядних стереотипів, виявилася доміантною у ситуації поліваріантного сприйняття, що має своїми витокami визнання плюралістичності наявного буття.

Особливістю розвитку сучасної культури є, як відомо, перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, що докорінно змінює існуючу до цього базову систему цінностей, коли на передові позиції виходить інформація, все більше зумовлюючи тональність, забарвлення та функціонування інших цінностей. Актуальність нових загальнолюдських цінностей гостро ставить питання зняття передачі культурного досвіду від попередників до нащадків, а, відтак, діалог, як екзистенціальна взаємодія комунікуючих сторін, набуває особливого значення. Діалог між основними культурними течіями сучасного світу у новій соціокультурній реальності стає особливо інтенсивним. Понад те, міжкультурна комунікація глобалізованого світу тісно пов'язана із здатністю ефективно застосовувати упродовж культурних контактів соціокультурні комунікативні коди, передовсім мову (мовні коди), алгоритми поведінки (поведінкові коди), враховувати особливості психології та менталітету, що в певний історичний час властиві конкретному етносу.

Упродовж діалогу культур, зіставлення тих чи інших культурних взірців та еталонів, відбувається розкриття всезагальній увазі сутнісного в них, що зрештою дозволяє збагнути і загальнолюдське, і специфічне в кожній культурі. Екстеріоризація, виявлення назовні неповторних, унікальних станів культури неможливі без мови, діалогу, артикуляції провідних культурних здобутків. Саме мова, як динамічна семіотична система, здійснює об'єктивацію змісту індивідуальної свідомості та культурної традиції та врешті решт забезпечує трансляцію елементів культури від покоління до покоління.

З одного боку, культура виступає в якості каркасу, на який накладаються усі соціального життя, а з іншого, коли спробувати збагнути її в інформаційному змісті, - вона постає в якості соціально-значущої інформації, що розгортає алгоритми тієї чи іншої соціальної організації та кінець кінцем визначає її конкретний тип. Той комплекс ідей, що сприяє відтворенню певних стереотипів поведінки, конкретних видів діяльності у суспільстві може по різному типологізуватися. Однак серед них неодмінно виявляється так званий реліктовий зріз – спадок давно минулих епох, який продовжує чинити вплив на сьогодення, далі – ідеї, які відтворюють нинішній стан речей у культурі, закріплюють його та, нарешті, явища культури, що задають спосіб її буття у майбутньому – значущий доробок академічно мислячих науковців, що змінює наукову картину світу, нові смисложиттєві ідеали, цінності, моральні максими, що теоретично виправдовуються й обґрунтовуються розмислами мислителів, філософів тощо. Цілком природно, що останній тип культурних феноменів, що світоглядно націлений у майбутнє, у найбільш розвиненому вигляді існує у динамічному суспільстві, не зашореному ідеологічними стереотипами, штампами й заборонами, коли

особливий прошарок громадян – творча та наукова інтелігенція має всі можливості вільно виявляти таланти, займаючись натхненною, творчою діяльністю.

Усе різноманіття явищ культури, попри їх динаміку та внутрішню специфіку, в царині конкретного суспільства виступає в упорядкованому та більш-менш систематизованому вигляді, де вихідними системотворчими елементами, що зумовлюють спосіб буття ладу та смислу в сфері культури, виступають світоглядні універсалії. Саме світоглядні універсалії, тобто поняття найбільшого ступеня загальності, або – категорії, представляють узагальнену картину світу та сприяють визначення людиною власного місця у цьому світі. Загалом же, культура має лише і тільки світоглядний зміст, вона постає на ґрунті світогляду та згодом пропонує нам свої світоглядні плоди; коли ж яке-небудь явище чи елемент культури не містить світоглядних смислів, то воно як явище культури для конкретного сприйняття не існує. У цьому плані світоглядні універсалії виступають засобом накопичення й збереження соціального досвіду, через призму цих утворень свідомості людина оцінює дійсність, робить спробу збагнути її з точки зору певної константи чи субординуючого принципу. Рефлексією з приводу змісту світоглядних універсалій займається, як відомо, філософія, позаяк саме вона є системою теоретично осмислених й викладених елементів світогляду. Однак філософія виступає не тільки теоретичним підложжям усієї культури, але й її найвищим духовним виразом, вона не тільки узагальнює накопичений людством досвід, проте й продукує систему уявлень, що визначають людське сприйняття світу, його розуміння й оцінку. І будь які соціальні зрушення, перетворення й цивілізаційному масштабі завжди й неодмінно виступають наслідком змін у сфері смисложиттєвих ідеалів, базових цінностей, що віддзеркалюються у нових світоглядних універсаліях певної культури. Останні завжди виступають не тільки безпомилковим індикатором, ідеалізованим взірцем перебудови суспільства, але й завжди передують їй.

Процес формування світоглядних універсалій ускладнюється в міру пізнання людиною світу та самої себе, а відтак, частина з них у концентрованому вигляді відображує світ в цілому та у його окремих елементах. Зв'язки й відношення дійсності представлені у категоріях часу, простору, руху, кількості, якості, міри, субстанції, причини і наслідку. Відомо, що у структурі світогляду трапляються такі проблеми-знання, які не торкаються зовнішнього світу, вони постають перед людиною відносно неї самої. Загалом це проблеми, котрі стосуються сенсу життя людини, сфери її цінностей, царини екзистенції. Вони відливаються у категорії краси, істини, добра, справедливості, віри, людини, свободи, рівності, братерства. Названі дві групи світоглядних універсалій перебувають у зв'язку, їх поява, становлення й функціонування відбуваються у межах системи взаємопов'язаних елементів.

Нинішні глобальні соціально-політичні зміни, зростання інтеграційних процесів у світовій економіці підсилюють зацікавленість іншими культурами, сприяють обміну провідними культурними цінностями. Тому налагодження широкої міжкультурної комунікації, як визначальної реалії сучасного світу, справедливо розглядається як важливий чинник розвитку нації, її інтелектуального потенціалу, та, зрештою, як фактор її самостійності й конкурентоздатності у міжнародному плані. Упродовж специфічної інтеракції - міжкультурної взаємодії, налагодження контактів репрезентантів інших культур, незнайома культура, як самоорганізована система, може чинити «опір» для досягнення її специфіки, потребувати шерех кодів для власного розуміння. А, відтак, в процесі міжкультурної взаємодії особливого значення набуває налагодження ефективного діалогу між представниками різних культур. Упродовж даного виду взаємодії має місце не тільки обмін певною інформацією, але й налаштування культурної спільності, занурення у духовний простір культури - поле її значень та смислів. Особливо важливим у цьому процесі стає досягнення граничних основ духовної буттєвості культури, опанування її світоглядними універсальними, які, з одного боку, виступають шифрами культури, та поряд із цим та у нерозривному зв'язку з цим – програмами, націленими у далеку історичну перспективу. Оскільки саме в них сконцентровані та у «аплікованому» вигляді представлені квінтесенція соціального досвіду, основний спосіб здійснення людської діяльності та сутнісне духовності певного етносу загалом. Міжкультурна комунікація й зумовлює експлікацію інваріантно-всезагального у кожній культурі та, водночас, виявлення її неповторно-унікального, її національних особливостей та колориту. Становлення особистості, розкриття її творчого потенціалу, в більш широкому плані – утвердження самотності конкретного етносу, духовне дозрівання нації загалом відбувається в міру засвоєння ними культурного досвіду своїх попередників і сучасників, а також шляхом зіставлення себе з іншим, виявлення особливого у всезагальному.

Долучення до царини світоглядних універсалій культури упродовж міжкультурних комунікацій, культурно-інтеграційних процесів, це не тільки досягнення категоріально відтвореної картини світу, властивої історично сформованому типу суспільства, не тільки засвоєння набутків моральної, релігійної, політичної свідомості, але й спроба індивіда чи спільноти жити більш піднесено та духовно.

Кранівіна Галина,
к. держ. упр,
доцент кафедри туризму ДВНЗ «ПДТУ»
(м. Маріуполь)
Васильченко Ганна,
студентка кафедри туризму ДВНЗ «ПДТУ»
(м. Маріуполь)

МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ У ВИРОБНИЧОМУ КОЛЕКТИВІ (НА ПРИКЛАДІ ГОТЕЛЬ «VOGUE», ТУРЕЧЧИНА)

У статті надано аналіз досвіду міжкультурних комунікацій студентів спеціальності «Туризм» України у виробничому колективі готелю «Vogue», Туреччина під час закордонної навчальної практики. На прикладі роботи офіціантом у п'ятизірковому готелі «Vogue» розглянуто досвід міжкультурних комунікацій українських студентів та місцевих працівників, а також відпочиваючих з усіх куточків світу. Міжкультурний досвід є для студентів спеціальності «Туризм» великим поштовхом вперед, саме завдяки такому досвіду вони пізнавали країну і долали труднощі міжкультурних комунікацій. Бар'єром було не тільки незнання турецької мови, а й вік, і навіть релігія. За допомогою невербального спілкування і початкового рівня спілкування англійською мовою сторін, студенти успішно долали такі бар'єри.

Ключові слова: міжкультурні комунікації, мовні бар'єри, міжкультурна взаємодія, іноземні відпочиваючі, персонал.

В статье дан анализ опыта межкультурных коммуникаций студентов специальности «Туризм» Украина в производственном коллективе отеля «Vogue», Турция во время зарубежной учебной практики. На примере работы официантом в пятизвездочном отеле «Vogue» рассмотрен опыт межкультурных коммуникаций украинских студентов и местных работников, а также отдыхающих со всех уголков мира. Межкультурный опыт является для студентов специальности «Туризм» большим толчком вперед, именно благодаря такому опыту они познавали страну и преодолевали трудности межкультурных коммуникаций. Барьером было не только незнание турецкого языка, но и возраст, и даже религия. С помощью невербального общения и начального уровня общения на английском языке сторон, студенты успешно преодолевали такие барьеры.

Ключевые слова: *межкультурные коммуникации, языковые барьеры, межкультурное взаимодействие, иностранные отдыхающие, персонал.*

The article provides an analysis of the experience of intercultural communication of students majoring in "Tourism" of Ukraine in the production team of the hotel "Vogue", Turkey during a foreign study. The experience of intercultural communication between Ukrainian students and local workers, as well as vacationers from all over the world, is considered as an example of working as a waiter at the five-star Vogue Hotel. Intercultural experience is a great impetus for students majoring in "Tourism", thanks to this experience they learned about the country and overcame the difficulties of intercultural communication. The barrier was not only ignorance of the Turkish language, but also age and even religion. Through non-verbal communication and the initial level of English communication of the parties, students successfully overcame such barriers.

Key words: *intercultural communication, language barriers, intercultural interaction, foreign vacationers, staff.*

В сьогодення подорожстудентів спеціальності «Туризм» за кордон з метою вивчення мови або заробітку є поширеним явищем. Багато українських вузів співпрацюють з закордонними підприємствами для отримання досвіду на базі отриманих теоретичних знань. У зв'язку з цим міжкультурні комунікації як область сучасних знань є актуальним інструментом врегулювання непорозуміння в виробничому колективі на різних рівнях, в тому числі важливим критерієм успішності інтеграції українських студентів за кордоном в практичну діяльність за фахом.

Міжкультурні комунікації формуються в процесі спілкування, що протікає за іншими законами, ніж комунікації між представниками однієї й тієї ж культури, які постійно імпліцитно спираються на добре відомий їм культурний фон. Міжкультурні комунікації - це компетенція особливої природи, заснована на знаннях та уміннях, на здатності здійснювати міжкультурне спілкування за допомогою створення спільного для комунікантів значення, що відбувається і досягається в результаті позитиву для обох сторін результату спілкування.

Прийжджаючи до іншої країни, студенти спеціальності «Туризм», як й взагалі всі іноземці, неминуче проходять складний процес адаптації до незвичних умов життя у таких аспектах:

як представники власної культури із властивими їй особливостями, традиціями, звичаями, стереотипами поведінки та системою цінностей;

як особистості з певними психофізіологічними характеристиками;

як об'єкти впливу нового етно- і соціокультурного оточення.

Під адаптацією розуміється процес пристосування особистості студента до нових зовнішніх умов, потреба в якому виникає тоді, коли звична поведінка виявляється малоефективною. Проблема адаптації є багатосторонньою і стосується усіх аспектів життя студента. Адаптаційний процес має складну структуру і є взаємодією різних видів адаптації (психологічної, соціальної, міжкультурної (етнічної), побутової тощо), які тісно пов'язані з подоланням студентом культурного і мовного бар'єру в оточенні етносів міжнародного колективу працівників і відпочиваючих великого п'ятизіркового готелю.

Вперше приїхавши до Туреччини, студенти опиняються в іншому культурному середовищі та стикаються з проблемами культурної адаптації, засвоєння незнайомих культурних та виробничих традицій і цінностей, зазнають значних труднощів в роботі, які пов'язані ні стільки з чужою мовою, скільки з відсутністю навичок міжкультурних комунікацій, які ускладнюють спілкування з керівництвом, іноземцями і місцевим населенням та колегами.

Спочатку у виробничому колективі готелю не було згуртованості та відповідальності щодо українських студентів спеціальності «Туризм», однак працівники готелю були толерантними і цікавилися нашою вірою, нашим життям тільки заради пізнання. Виробничий колектив готелю мав чисельність близько 500 осіб обслуговуючого персоналу, з них тільки 14 українців. Російськомовного персоналу було мало, що допомогло студентам повністю зануритися в культуру чужої країни, не вдаючись до боягузливого способу спілкуватися тільки українською або російською мовою. Завдяки навіть незначному досвіду спілкування англійською мовою і невербальному спілкуванню під час виробничої діяльності і поза нею, студенти спеціальності «Туризм» швидко увійшли в колектив, завели багато знайомств, а також поступово почали спілкуватися турецькою та англійською мовами. Гості готелю часто були іноземцями і не могли, а іноді й не хотіли спілкуватися а ні англійською / турецькою, а ні турецькою мовою. Наприклад, німці. За три місяці перебування в Туреччині студенти спеціальності «Туризм» спілкувалися з представниками різних країн Європи, Азії і США. Вони встигли перейнятися їх культурою, їжею та ін. Відвідування міста ставали своєрідними міжкультурними пригодами, студентам було приємно і дивно одночасно чути закличні крики російською мовою від торговців.

Труднощі були не тільки в мові, а й у різному мисленні і характерах. Турки могли посміхатися і називати «arkadaş» (пер. з турецького – «друге»), але намагалися використовувати українських студентів. Вони вважали себе найкращими за українців і перебуваючи з українцями на одній і тій же посаді, все одно намагаються студентами керувати і маніпулювати. Перші два тижні студенти цього не відчували, але потім вже

розуміли і помічали. В українському суспільстві іноземця швидше б цуралися і не йшли на контакт, ніж використовували. Для турків ж немає меж, вони усміхаються та йдуть відразу назустріч іноді просто так, іноді заради якоїсь вигоди.

Підводячи підсумки, зазначимо, що труднощі міжкультурних комунікацій багато в чому визначаються не тільки лінгвістичними причинами, недостатнім володінням мовою спілкування, а й багатьма іншими чинниками. По-перше, головні причини труднощів у комунікаціях криються в тому, що люди в тій чи іншій мірі етноцентричні і сприймають ситуації спілкування (свідомо чи несвідомо) крізь призму властивих їм власній культурі когнітивних, емоційних та ціннісних стереотипів, ментальних матриць. По-друге, далеко не завжди люди здатні уявити собі культурні особливості партнерів із комунікацій, їхню картину світу, нормативно-ціннісні стандарти, специфіку світовідчуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики / П. Н. Донец. – Х. : Штрих, 2002. – 386 с.
2. Крапівіна Г.О. Міжкультурні комунікації в туризмі. Маріуполь, ПДТУ, 2019. 198с.
3. Сатарова Л. Х. Основные проблемы межкультурной коммуникации как фактор развития современного общества / Л. Х. Сатарова // Современные научные исследования и инновации. – 2013. – № 12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://web.snauka.ru/issues/2013/12/29074>.

Неровна Надія,
студентка III курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету,
(м. Маріуполь)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

В останні десятиріччя ми можемо спостерігати масштабні зміни в системі вищої школи України та безпосередньо бути учасниками цих революційних трансформацій глобального процесу в якому поєднуються і вдосконалюються риси різних цивілізаційних укладів (правил, установ).

Ключові слова: *глобалізація, освіта, університет, міжкультурна комунікація, інтернаціоналізація.*

В последние десятилетия мы можем наблюдать масштабные изменения в системе высшей школы Украины и непосредственно быть участниками этих революционных трансформаций глобального процесса в котором сочетаются и совершенствуются черты различных цивилизационных укладов (правил, учреждений).

Ключевые слова: *глобализация, образование, университет, межкультурная коммуникация, интернационализация.*

In recent decades, we can observe large-scale changes in the higher education system of Ukraine and be directly involved in these revolutionary transformations of the global process in which the features of different civilizational systems (rules, institutions) are combined and improved.

Key words: *globalization, education, university, intercultural communication, internationalization.*

Глобалізація – це дуально-трансформаційне явище, оскільки ще з початку свого виникнення перебуває у стані так званої «динамічної рівноваги» [1], тобто постійно

супроводжується рівноцінними і рівно вагомими явищами – еволюції, прогресу і революції (соціальної, економіко-виробничої, політико-правової, науковотехнічної, політико-правової, державно-ідеологічної тощо) з одного боку і регресу, деволуції – з іншого. Однак, саме революція (революційні трансформації світового рівня) є і умовою, і діалектичним станом глобалізації. Глобалізація є ключовим викликом, з яким зіткнулася вища освіта за всю понад тисячолітню історію існування.

Глобалізація освіти передбачає можливість і необхідність навчання в різних країнах, розширюючи потенційний вибір набору дисциплін і професорів. Порівнянна система заліків та кредитів створює основу для накопичення освоєних курсів і взаємного визнання результатів їх вивчення різними навчальними закладами. Взаємні стажування професорсько-викладацького складу обумовлюють обмін науковим і методологічним досвідом. Все це сприяє конкурентному відбору дисциплін, а потім в довгостроковій перспективі - і навчальних закладів, їх спеціалізації на найбільш сильних областях дослідження і викладання, що створить умови для підвищення якості навчання і наукових досліджень [2].

Освіта в епоху глобалізації є тією сферою, де формується фахівець, який долучається до загальносвітових цінностей, розширює кругозір і свої знання щодо не тільки професійних компетенцій, а й умов праці, які можуть бути йому забезпечені в різних країнах світу. За допомогою розвитку професійної самосвідомості відбувається орієнтація фахівця на індивідуальні цінності і пошук кращих умов для власної творчої діяльності без урахування державних кордонів та інтересів своєї країни. Отже, слід визнати, що глобалізація освіти: зміцнює індивідуальні позиції майбутнього фахівця і можливості його професійного саморозвитку, розширюючи вибір умов і місця докладання його творчих сил; дозволяє концентрувати людський капітал високої якості і домагатися кращих результатів для тих країн, які здатні створити кращі умови праці; сприяє посиленню конкуренції між країнами за носіїв інтелектуальних ресурсів.

Процес інтернаціоналізації освіти є історичним явищем, що має певні періоди розвитку [3].

Багато дослідників в галузі освіти не вважають поняття «інтернаціоналізація» і «глобалізація» ідентичними.

Інтернаціоналізація передбачає збереження і розвиток національної системи освіти. З процесом інтернаціоналізації пов'язаний такий порядок світоустрою, при якому домінуюча роль в управлінні освітою належить державам з чіткими політичними кордонами, через які може здійснюватися традиційна діяльність по інтернаціоналізації освіти (переміщення студентів, обмін персоналом, співпраця університетів, спільна дослідницька робота тощо).

Глобалізація передбачає, по суті, демонтаж національної освітньої системи, мається на увазі фундаментальну зміну світового порядку, при якому національні кордони втрачають своє значення. За професором Местенхаузеру (Університет Міннесоти, США), необхідно розділяти поняття «інтернаціоналізація» і «міжнародна освіта».

Інтернаціоналізація визначається, як програма реформ на інституціональному рівні, яка починає працювати, коли освітня організація стикається з необхідністю корінних реформ власної навчальної та наукової діяльності внаслідок зміни зовнішніх умов розвитку системи освіти. Сутність інтернаціоналізації освіти полягає в її всеосяжний характері, що поєднує міждисциплінарні, багаторівневі і культурні цінності, а також в тому, що інтернаціоналізація охоплює всю вузівську структуру, як весь процес навчання, так і управління ним.

В контексті поняття «інтернаціоналізація вищої освіти» розвивається поняття «інтернаціоналізації університету». На думку Местенхаузера, інтернаціоналізація університету пов'язана з істотними змінами в змісті університетської освіти яке повинно нести міжнародне знання. Студентам необхідні міжнародні знання, щоб в своїй подальшій професійній діяльності успішно спілкуватися і вирішувати проблеми з людьми з інших країн на будь-якому рівні [4].

Більшість сучасних вузів залучено в міжнародну діяльність, але це, як правило, найбільш простий, звичайний рівень інтернаціоналізації - реалізація міжнародних програм навчання і т.д. На більш високому рівні інтернаціоналізація вищої освіти може розглядатися, як процес систематичної інтеграції міжнародної складової в освіту, дослідження та громадську діяльність вищих навчальних закладів. У цьому сенсі далеко не всі, навіть з великих центрів академічної освіти, можуть вважатися в істинному розумінні міжнародними.

На сьогоднішній день глобальне освіта є одним з найбільш перспективних напрямків розвитку освітньої теорії і практики, що дозволяє здійснити підготовку учнів до адаптації в складному, постійно мінливому сучасному світі з його численними соціальними, політичними, економічними, екологічними, та іншими проблемами.

Глобалізація освіти може бути здійснена тільки в умовах формування принципово іншої системи освоєння дійсності, що сприяє становленню концептуальної цілісної картини світу в свідомості учнів. При цьому виявлення і сприйняття культурних універсалій, що забезпечують глобальну перспективу процесу викладання, органічно пов'язане з ідеями гуманізації та гуманітаризації освіти, складовими фундаментом нового педагогічного мислення.

Отже, очевидно, що концепція глобальної освіти, що ставить собі за мету виховання вільної творчої особистості, здатної приймати конструктивні рішення і усвідомлювати відповідальність за долю країни і світу в цілому, надає широкі можливості для розвитку

інтелектуального і морального потенціалу учнів, творчого пошуку, вдосконалення науково-методичної майстерності та професійної культури [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Sintschenko V.V. Weltgesellschaft: postimperialismus und die aufteilung der welt // Aktualne problemy nowoczesnych nauk. 2013. Volume 15. Przemysł: Nauka i studia. S.63-71.
2. Богуславский М. В. XX век российского образования. М. : ПЕРСЭ, 2002. 356 с.
3. Алексашина А.В. Глобальное образование: идеи, концепции, перспективы. С. П., 1995. 237 с.
4. Кара-Мурза, С.Г. Угасание рациональности: имитация / С.Г. Кара-Мурза // Социально-гуманитарные знания. 2004. № 6. С. 3-25.
5. Марков А.П. Образовательные цели и агенты глобализации // Образование в условиях формирования нового типа культуры: III международные лихачевские научные чтения. СПб: СПбГУП, 2003. С.8-10.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 316.77:005.5

*Поліна Поладяни,
студентка III курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету,
(м. Маріуполь)*

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ

У статті розглянуті проблеми управління комунікаціями підприємства, а також визначено перспективи їх вирішення. Обґрунтовано, що в сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища комунікації між людьми та організаціями перетворюються на стратегічний ресурс управління, необхідний для забезпечення ефективності і створення

умов нового якісного зростання підприємств. Тому наразі принципово важливим стає формування механізмів управління комунікаціями підприємства. Визначена сутність та місце комунікацій на підприємстві. Досліджені елементи та етапи комунікаційного процесу.

Ключові слова: управління комунікаціями; інформаційно-комунікаційні технології; комунікаційний процес в управлінні; комунікаційні засоби; комунікаційний канал.

В статье рассмотрены проблемы управления коммуникациями предприятия, а также определены перспективы их решения. Обосновано, что в современных условиях нестабильной внешней среды коммуникации между людьми и организациями превращаются в стратегический ресурс управления, необходимый для обеспечения эффективности и создания условий нового качественного роста предприятий. Поэтому сейчас принципиально важным становится формирование механизмов управления коммуникациями предприятия. Определена сущность и место коммуникаций на предприятии. Исследованы элементы и этапы коммуникационного процесса.

Ключевые слова: управление коммуникациями; информационно-коммуникационные технологии; коммуникационный процесс в управлении; коммуникационные средства; коммуникационный канал.

The article deals with problems of communications management at the enterprise, and also the some prospects of solving them. Communication providing between people and organizations turn to strategic resource in today's unstable environment needed to ensure efficiency and creating conditions for new quality growth of companies, are concluded. So fundamentally important now is the formation mechanisms of management communications company. The essence and place of communication in the enterprise is clarified. The elements and stages of the communication process are researched.

Keywords: communication management; information and communication technology the communication process in management; communication tools; a communication channel.

Нестабільний економічний стан, в якому сьогодні знаходиться більшість підприємств, особливо гостро поставив проблему вдосконалення управління комунікаціями підприємства, оскільки ефективні комунікації на практиці є необхідною умовою досягненн яцілей, що стоять перед підприємством.

Часто внаслідок недосконалої системи комунікацій суттєво знижується ефективність управління та діяльності підприємства. Наразі це питання є дуже актуальним, оскільки впливає на перспективи виходу підприємства з кризи. В той же час, комунікації являють собою одне з дискусійних питань в сфері менеджменту, стосовно якого ясності в розумінні поки не досягнуто. В науковій літературі проблеми комунікації здебільшого досліджувались в контексті теорії, історії, психології та соціології. Використання комунікацій як інструмента впливу на внутрішнє та зовнішнє середовища підприємства є одним із засобів удосконалення механізмів управління підприємством, які забезпечують його ефективне функціонування в умовах ринкової економіки. Проте сприйняття комунікаційної політики як допоміжної діяльності, ототожнення її лише з просуванням продукції, відособлене застосування комунікаційних інструментів і т. д. призводять до зниження сприйняття маркетингових комунікацій, ускладнення їхньої інтеграції в систему управління підприємством і, як наслідок, його неефективної діяльності. При цьому якість обміну інформацією всередині підприємства може прямо вплинути на формулювання цілей організації та ступінь їх реалізації. Відповідно без наявності єдиного підходу до управління комплексом комунікацій підприємства неможливе його ефективне функціонування в сучасних умовах ринку, які характеризуються високим рівнем конкуренції, швидкими темпами розвитку та швидкими змінами (подекуди кардинальними) його структури та факторів впливу.

У сфері менеджменту висвітленню теоретичних та методичних засад комунікації присвячені праці Бебика В. М., Жигалова В. Г., Зверинцева А. Б., Орлової Т. М. Суттєвий вклад в напрямку систематизації положень комунікаційного менеджменту на підприємствах здійснено Шпаком Н. О. Проте практичні аспекти управління комунікаціями підприємства, зокрема ті, що стосуються проведення її діагностики, залишаються недостатньо розвиненими. Крім того, необхідне оновлення методичних підходів та інструментарію управління комунікаціями з огляду на стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою статті є узагальнення підходів до управління комунікаціями на підприємстві та розробка інноваційних заходів щодо вдосконалення комунікаційних процесів.

Сучасні умови функціонування компаній призвели до кардинальної зміни парадигми ведення бізнесу. Трансформація діяльності підприємств вплинула на всі елементи системи менеджменту і зумовила об'єктивну необхідність впровадження управлінських інновацій, які дозволяють оперативно адаптувати підприємства до змін зовнішнього середовища.

Успішне функціонування організацій безперечно залежить від зв'язків між окремими внутрішніми змінними, прямого і зворотного впливу ситуаційних факторів зовнішнього середовища, реалізації функцій управління. Це все не можливе без відповідних

інформаційних потоків.

Комунікації є важливою складовою ефективного функціонування підприємства. На сучасних підприємствах, зокрема туристичних, комунікація вже давно перестала бути просто способом передавання інформації, а стала одним із важливих інструментів управління діловими відносинами. Інформація, комунікації разом із засобами забезпечення їх ефективного використання, тобто каналами, становлять інфраструктуру управління підприємствами.

Комунікації у менеджменті відносять до процесів управління, оскільки вони пов'язують функції організації, планування, мотивації та контролю. Формально, комунікаційний процес визначають як процес обміну інформацією між співробітниками підприємства та суб'єктами зовнішнього середовища з метою розв'язання певних проблем [1;2;4;6]. Розглядаючи комунікаційний обмін інформацією на підприємстві, в основному мають на увазі людей, які безпосередньо спілкуються особисто або в групі, а також їх телефонні розмови, листування та звітування. І хоча дійсно на ці випадки припадає основна частина комунікацій, при проведенні аналізу досить складного комунікативного процесу не можна обмежуватись лише ними. Треба враховувати, що комунікації передбачають не лише обмін інформацією, а й формування різних форм зв'язків між людьми, заснованих різних видах стосунках, які спрямовані на досягнення цілей підприємства. Вони являють собою особливу форму впливу на співробітників підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища.

Ефективність комунікацій в системі управління визначає якість управлінських рішень. Комунікаціями (спілкуванням) пронизана вся система управління організацією. Метою комунікації є розуміння, осмислення переданої інформації, адже сам по собі факт обміну інформацією не забезпечує ефективності спілкування людей. Ступінь організації та ефективність комунікаційного процесу на підприємстві багато в чому залежить від досвіду керівника, теоретичних знань і здібностей, які можуть допомогти йому знайти більш ефективні методи комунікації, оволодіти вмінням раціонально організувати процес передавання, засвоєння та використання інформації. Якщо усунути комунікацію, то організація та управління перестають бути керованими, їх діяльність набуває хаотичного, нескоординованого характеру. При управлінні інноваційними комунікаціями підприємства важливо розуміти інформаційні потреби та можливості співробітників, а також володіти основними технологіями комунікацій в управлінні [3].

Сучасні економічні умови вимагають нових підходів не тільки в управлінні інноваційними комунікаціями, але й у формуванні нових підходів до комунікаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Ефективна система управління

інноваційними комунікаціями підприємства сприяє, з однієї сторони, підвищенню продуктивності праці, а з іншої – досягненню задоволеності в груповій взаємодії.

Для кращого розуміння процесу обміну інформацією та умов його ефективності, необхідно Сформувати ефективний комунікаційний процес дозволяє конструювання власної його моделі з урахуванням специфічності ситуації на конкретному підприємстві.

Обмін інформацією має низку етапів: поява ідеї; кодування і вибір каналу передачі інформації; передача інформації; декодування; зворотний зв'язок.

Паралельно обираються канали (один або декілька) для передачі повідомлення, що відповідає типу символів, використаних для кодування. Найчастіше такими каналами є передача за допомогою мови, письмових матеріалів, електронних засобів зв'язку; передача інформації при цьому відправник, використовуючи вибраний канал, забезпечує доставку повідомлення одержувачу. Часто абсолютно неправомірно зміст усього комунікаційного процесу зводять до цього переміщення; – декодування інформації - полягає в тому, що символи, використані відправником, переводяться в уявну форму.

При цьому важливо, щоб символи мали для одержувача таке ж саме значення, що і для відправника, тоді сенс повідомлення буде правильно зрозумілий. Відповідно виділяють три аспекти комунікацій:

- технічний аспект зв'язують з процесами передачі інформації від однієї точки, устаткування або особи іншій по відповідних каналах;

- семантичний аспект відображує передачу і прийом інформації, включаючи її розуміння одержувачем;

- прагматичний аспект враховує вплив прийнятої інформації на поведінку одержувачів і ефективність використання цієї інформації. Всі комунікації підприємства можна поділити на дві великі групи: зовнішні (між підприємством і її середовищем) і внутрішні (між рівнями управління і підрозділами).

До першої групи належать комунікації, які представляють собою інформаційну взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем – засобами масової інформації, споживачами, постачальниками, іншими контрагентами, органами державного регулювання, політичними та іншими групами. При цьому використовуються різні форми: для реалізації товару використовуються програми маркетингу і реклами; для дотримання норм державного регулювання необхідне письмове оформлення документів; вивчення ринку ведеться за допомогою спеціальних організацій тощо. Комунікації, що виникають всередині підприємства у вигляді повідомлень, обговорень, телефонних переговорів тощо, як правило, є реакцією на вплив зовнішнього середовища, тобто вторинними. До цієї групи належать комунікації між різними підрозділами, між керівниками та підлеглими, в межах підрозділу,

також міжрівневі та неформальні комунікації.

Як вже зазначалось, комунікації можуть відбуватися різними методами – письмово, усно, за допомогою невербальних сигналів, в тому числі жестів, міміки, положення тіла, та за допомогою різних каналів усно, письмово, через електронні засоби. Кожен із методів та каналів має свої переваги і недоліки, що і обумовлює сфери їх використання. Різка ускладнення системи виробництва та збуту, стрімкий розвиток інформаційнокомп'ютерних технологій вимагають переходу до нових технологій управління і в першу чергу – до нових комунікаційних методів та каналів [7].

Інформаційно-комунікаційні технології нині є невід'ємною частиною життя кожної людини, оскільки забезпечують створення, збереження, обробку і доступ до інформації.

При цьому особливу увагу слід звернути на комунікативні процеси, спрямовані на стратегію розвитку підприємства з використанням інтеграційних маркетингових комунікацій. Комунікативні стратегії розвитку слід розуміти як систему заходів, організованих працівниками підприємства, які спрямовані на потенційних споживачів продукту, через доведення й донесення інформації до свідомості останніх.

Основним елементом комунікативних стратегій є комунікація з позиції ринку, яку можна розглядати як складне, багатоаспектне явище, за допомогою якого можливе охоплення всіх систем взаємозв'язків і взаємовідносин, що зумовлює обмін інформацією між різними суб'єктами ринку.

Нині основну роль у побудові комунікативних стратегій відіграють інтегровані маркетингові комунікації. Доскладу інтегрованих маркетингових комунікацій можна віднести визначений комплекс інформаційних заходів, який спрямований на розуміння клієнта, його потреб і усвідомлення соціальної відповідальності перед ним.

Основними елементами інтегрованих маркетингових комунікацій є реклама та PR-технології, які можна використовувати на будь-якій стадії комунікаційної політики - від планування до просування продукту в регіоні.

На сучасному етапі інформаційні технології відіграють дуже важливу роль в забезпеченні ефективності управління комунікаціями на підприємстві. Першочерговими з них є раціоналізація організаційних зв'язків та приведення структури апарату управління у відповідність з реальними виробничими умовами. Побудова ефективної системи комунікацій підприємства потребує ретельного регулювання та організації всіх інформаційних потоків. Комунікація та інформація мають надзвичайно важливе значення в житті суспільства. Добре спланована та ефективно реалізована система комунікацій надає підприємствам можливість результативного обміну інформацією між менеджерами й працівниками для досягнення головної мети організації. Тому ефективні комунікації на всіх рівнях – із споживачем, з

постачальником, з власним співробітником – це такий же ресурс бізнесу, як фінанси або час. Система комунікацій підприємства повинна забезпечувати достатній інформаційний. Ефективна робота системи комунікацій потребує належних вхідних ресурсів, технологій та управлінських взаємодій. Від цього істотно залежить ефективність менеджменту підприємства та результат його діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшнз / К.: 2005. 440 с.
2. Бугров Д. Метрика ефективності: <http://www.vestnikmckinsey.ru>.
3. Духонина О. Управление предприятиями в современных условиях // Финансовая газета. Региональный выпуск. 2015. № 10. с. 96-99.
4. Мазур В. С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління // Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. 2016. с. 178-183.
5. Поплавська Ж. В. Зміна парадигми стратегічного управління на підприємстві в умовах сучасного розвитку. /<http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/26244/1/16-109-116.pdf>
6. Прус Л. Р. Комунікаційний менеджмент // Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 1. с. 38-41.
7. Скібіцька Л. І. Менеджмент: навчальний посібник / К.: Центр учбової літератури, 2007. с. 416.

Чижова Анастасія

студентка IV курсу

спеціальності «Соціологія»

Маріупольського державного університету

(м. Маріуполь)

ПРОЦЕС МІКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Статтю присвячено розкриттю загальнотеоретичного змісту таких понять як «комунікація», «міжкультурна комунікація». А також поставлено наголос на проблемі соціокультурного значення міжкультурної комунікації у сучасному світі.

Ключові слова: комунікація, культура, міжкультурна комунікація.

Статья посвящена раскрытию общетеоретического содержания таких понятий как «коммуникация», «межкультурная коммуникация». А также поставлена задача проблеме социокультурного значения межкультурной коммуникации в современном мире.

Ключевые слова: коммуникация, культура, межкультурная коммуникация.

The article is devoted to the disclosure of the general theoretical content of such concepts as "communication", "intercultural communication". There is also an emphasis on the problem of socio-cultural significance of intercultural communication in the modern world.

Key words: communication, culture, intercultural communication.

Постановка проблеми. Перш за все необхідно поставити наголос на тому, що комунікація є дуже складним процесом, який зачіпляє багато областей знань, а також досліджують представники багатьох наук. Проблема міжкультурної комунікації у сучасному світі не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки все більше її набуває. Це пов'язано з надзвичайно швидким темпом життя та неперервними інформаційними перенавантаженнями у інформаційному світі, що зумовлюють неперервні зміни у формуванні міжкультурної компетентності.

Аналіз досліджень науковців, які займались розв'язуванням проблеми комунікації як сучасного процесу. Перш за все треба зазначити, що проблему комунікації активно почали досліджувати лише у другій половині ХХ ст. такі вчені як У. Ешбі, А. Берг, К. Шеннон та ін.

Проблемою міжкультурної комунікації зацікавились також у другій половині ХХ ст., в наслідок активного розвитку міжнародних відносин. Поняття міжкультурної комунікації є досить широким, воно бере першопочаток з таких понять як «культура» і «комунікація». Тому воно розвивалось в залежності саме від цих складових.

Культура є складною системою буття. У ХХ столітті вчені А. Кребер та К. Клакхон зробили спробу об'єднати досягнення культурологів усього світу й навели у своїй праці («англ. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions», 1952) 180 визначень терміну «культура». У 1983 р. на XVII Всесвітньому конгресі в Торонто, присвяченому проблемі «Філософія й культура», було наведено вже кілька сотень визначень цього поняття.

У вітчизняній же літературі культура досить часто визначається у глобальному розумінні, як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, який виражається в типах і формах організації життя і діяльності людей, у їх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях [1, 594].

За визначенням С. Г. Тер-Мінасової поняття «комунікації» є процесом обміну повідомленнями, постійно відбувається відтворення смислів, так як вони не збігаються у людей, що говорять на одній і тій же мові, що вирости в одній і тій же культурі [2].

Таким чином можна зробити висновок що міжкультурна комунікація – це процес обміну творчих сил, набутих досягнень, здібностей, форм організації життя, а також матеріальними і духовними цінностями між представниками різних етносів. Іншими словами можна сказати, що «міжкультурна комунікація – це взаємодія «культур» двох суб'єктів (акторів) або індивіда з групою (групи з групою), в результаті якої відбувається пристосування одних ціннісних орієнтацій та норм поведінки до інших, їх взаємовпливи, поглинання чи витіснення і заміна одних іншими.» [3. 85].

Висновки даного дослідження. Визначення поняття міжкультурної комунікації не є однозначним і єдиним. Процес міжкультурної комунікації потребує постійного дослідження адже несе у собі велике значення для сучасного суспільства. Адже ми живемо у епоху постійного і неперервного обміну інформацією та досвідом. Процес обміну досвідом між різними культурами впливає на аспекти людського мислення, поведінку, характер сприйняття тієї чи іншої інформації, оцінку і міжособистісні стосунки між всіма учасникам комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая Советская энциклопедия / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – 3-е изд. – М.: Сов. энцикл. 1973. – Т. 13. – 608 с.
2. Lin M. Is There an Essential Difference between Intercultural and Intracultural Communication? // Intercultural Communication. – 2003-2004. – № 6. – <http://www.immi.se/intercultural/nr6/lin.htm>
3. Нова парадигма: філософські науки [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех. ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; творче об'єднання «Нова парадигма». – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – Вип. 130. – 85 с.

УДК: 316.775

*Богодушко Аліна,
студентка II курсу
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядаються питання міжкультурної комунікації. Акцентується увага на проблемі толерантності в системі міжкультурної комунікації. Проаналізовано поняття «інтолерантності».

Ключові слова: *комунікація, культура, міжкультурна комунікація, толерантність, інтолерантність.*

В статье рассматриваются вопросы межкультурной коммуникации. Акцентируется внимание на проблеме толерантности в системе межкультурной коммуникации. Проанализированы понятия «интолерантности».

Ключевые слова: коммунікація, культура, міжкультурна коммунікація, толерантність, інтолерантність.

The article deals with the issues of intercultural communication. The attention is focused on the problem of tolerance in the system of intercultural communication. The concepts of «intolerance» are analyzed.

Key words: communication, culture, intercultural communication, tolerance, intolerance.

Поняття «міжкультурна комунікація» є похідним від понять «культура» і «комунікація». Для того щоб зрозуміти термін «міжкультурна комунікація», спочатку потрібно розібратися, що таке комунікація в загальному.

Комунікацію можна вважати необхідним і загальним умовою життєдіяльності людини і однією з фундаментальних основ існування суспільства.

Існує безліч трактувань поняття «комунікація». Вивчивши їх, можна виділити основні значення:

- універсальне (гранично широке), при якому комунікація розглядається як спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального і духовного світу;
- технічне, відповідне подання про комунікації як про шляхи сполучення, зв'язку одного місця з іншим, засобах передачі інформації та інших матеріальних і ідеальних об'єктів з одного місця в інше (А.В. Соколов використовує поняття «просторова комунікація» для характеристики даного аспекту комунікації);
- біологічне, широко використовується в біології, особливо в розділі етології, при дослідженнях сигнальних способів зв'язку у тварин, птахів, комах і т.д.;
- соціальне, яке використовується для позначення і характеристики різноманітних зв'язків і відносин, що виникають у людському суспільстві[3].

В даному випадку мова йде про соціальної комунікації – комунікаційних процесах в суспільстві. Теорія комунікації найчастіше звертається саме до цього, останньому значенню комунікації, тобто до соціальної комунікації специфічній формі взаємодії людей з передачі інформації від людини до людини, що здійснюється за допомогою мови та інших знакових систем.

Культура може розглядатися як загальна, універсальна для суспільства (етносу, нації) система ціннісних орієнтацій, стереотипів свідомості і поведінки, форм спілкування і організації спільної діяльності людей, які передаються від покоління до покоління. Вона впливає на сприйняття, мислення, поведінку всіх членів суспільства і визначає їх

приналежність до даному суспільству. У цій інтерпретації культура постає як цілісність, що відрізняється від інших завдяки релігійним, національно-державним кордонів або набору етнічних ознак. Таке розуміння культури є і найбільш функціональним з точки зору розглянутої теми – міжкультурної комунікації.

Тобто, термін "міжкультурна комунікація" відноситься до обміну знаннями, ідеями, думками, концептами та емоціями між людьми з різних культур. Перше визначення міжкультурної комунікації запропонували в 1972 р американські вчені Ларрі Самовар і Річард Портер у книзі «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures») [1]. Згідно з цим визначенням, міжкультурна комунікація – це такий вид комунікації, в якому відправник і одержувач належать до різних культур. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що при зустрічі представників різних культур кожен з них діє відповідно до своїх культурних норм.

Основа міжкультурної комунікації – це толерантність, яка трактується як здатність індивіда без заперечень і протидій сприйняти відрізняються від його власних думки, способу життя, особливостей поведінки, особливості інших індивідів. З латинської мови толерантність перекладається як «терпимість», «терпіння».

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства проблеми толерантності набувають більшої значущості.

Толерантність формується в міжкультурному спілкуванні, в якому відбувається виховання почуття поваги до інших народів, їх традицій, цінностей і досягнень, усвідомлення несхожості і прийняття всього етнічного та культурного різноманіття світу. Толерантність – це взаємна свобода, яку люди використовують, щоб вірити і говорити те, що їм здається істиною, такому чином, що вислів кожним своїх вірувань і думок не несе ніякого насильства.

Толерантність як імператив взаємодії народів і культур полягає в існуванні відмінностей – культурних, етнічних, расових, соціальних і ін.

Толерантний підхід в міжкультурної комунікації означає, що ті чи інші культурні особливості індивіда або групи – це лише одні з багатьох особливостей і вони не можуть підпорядкувати собі всі інші, і виступає як умова збереження відмінностей, як право на відмінність, несхожість. При такому підході сприйняття чужої культури відбувається на основі порівняння елементів чужої культури з аналогічними елементами власної культури одночасно на раціональній і чуттєво-емоційній основі. Почуття людини розумінню або перешкоджають йому, встановлюють його межі. В ході цього порівняння відбувається вживання в світ чужої культури.

Позитивне розуміння толерантності досягається через з'ясування її протилежності –

інтолерантності, або нетерпимості, яка ґрунтується на переконанні, що твоя група, твоя система поглядів, твій образ життя стоять вище всіх інших. В основі інтолерантності лежить неприйняття іншого за те, що він виглядає, думає, надходить інакше. Нетерпимість породжує прагнення до панування і знищення, до відмови в праві на існування того, хто дотримується інших норм життя. Практично інтолерантність виражається в широкому діапазоні форм поведінки – від звичайної неввічливості, зневажливого ставлення до людей іншої національності та культури до етнічних чисток і геноциду, умисного і цілеспрямованого знищення людей.

Основними формами прояву інтолерантності є:

- Образи, глузування, вираження зневаги;
- Негативні стереотипи, упередження, що ґрунтуються на негативних рисах і якостях;
- Етноцентризм;
- Дискримінація за різними підставами у вигляді позбавлення соціальних благ, обмеження прав людини, штучної ізоляції в суспільстві;
- Расизм, націоналізм, експлуатація, фашизм;
- Ксенофобія в формі етнофобії, мігрантофобії;
- Осквернення релігійних і культурних пам'яток;
- Вигнання, репресії;
- Релігійне переслідування.

Причини виникнення інтолерантності з точки зору А.П. Садохіна складаються і в тому, що психіка людини містить інстинкти самозбереження і збереження свого потомства, відповідно до яких відбувається розподіл оточуючих людей на «своїх» і «чужих». В силу цих інстинктів людина лояльний до своїх близьких і підозрілий (часто ворожий) до чужих. Це природно для виживання людини в навколишньому світі [4].

У сучасному житті форми інтолерантності породжуються різними причинами, тому дуже актуальна проблема цілеспрямованого виховання толерантності.

Підсумовуючи, маємо зазначити, що міжкультурна комунікація може бути успішною тільки при дотриманні толерантності, поваги права спілкуватися на збереження і утвердження самобутності своєї культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Samovar L., Porter R. Intercultural Communication: a Reader. 7, hed. Belmont: Wadsworth, 1994.
2. Валитова Р.Р. Толерантність: порок или добродетель? // Вестник Московского университета. Сер.7. Философия, 1996. – С. 33-34
3. Василик М. А. Основы теории коммуникации. — М.: Гардарики, 2003. – 615 с.
4. Садохин А.П. Толерантное сознание: сущность и особенности. // Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика). – М.: НПО «МОДЭК», 2002. –С. 20-30
5. Уэйн К. образование и толерантность // Высшее образование в Европе. №2. – 1997. – С. 15-18.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 316.723

Чаплик Микола,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціології управління
Донецького державного університету управління
(м. Маріуполь)
Подгайко Марія,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри соціології управління
Донецького державного університету управління
(м. Маріуполь)

ПРОБЛЕМА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ РОМІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено дослідженню проблеми міжкультурної комунікації в контексті доступу ромів до освіти. Толерантне ставлення до ромів, вирішення питання

безбар'єрності та реалізація їх права отримання освітніх послуг сприятиме налагодженню комунікації в українському суспільстві. Досліджено причини, які впливають на наявний стан речей, культурні традиції ромів, незрозуміння батьками ролі освіти для їх дітей. Піднімаються питання бідності ромів, дискримінації, ранніх шлюбів тощо. Застосування міжнародної практики «посередництва» полягає в контролі відвідування ромськими дітьми шкіл, просвітницькій роботі з батьками та вчителями. Втручання освітніх медіаторів сприяє налагодженню міжкультурної комунікації в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: *роми, освіта, етнічні традиції, дискримінація ромів, освітні медіатори, безбар'єрність, міжкультурна комунікація.*

Статья посвящена исследованию проблемы межкультурной коммуникации в контексте доступности ромов к образованию. Толерантное отношение к ромам, решение вопроса безбарьерности и получение образовательных услуг будет способствовать налаживанию коммуникации в украинском обществе. Исследованы причины, которые влияют на существующее положение вещей, культурные традиции ромов, непонимание родителями роли образования для их детей. Поднимаются вопросы бедности ромов, дискриминации, ранних браков и т.д. Применение международной практики «посредничества» заключается в контроле посещения ромскими детьми школ, просветительской работе с родителями и учителями. Вмешательство образовательных медиаторов способствует налаживанию межкультурной коммуникации в современном украинском обществе.

Ключевые слова: *ромы, образование, этнические традиции, дискриминация ромов, медиаторы в системе образования, безбарьерность, межкультурная коммуникация.*

The article is devoted to the study of the problem of intercultural communication in the context of the Roma access to education. Tolerant treatment of the Roma, resolving the issue of barriers and exercising their right to receive educational services will contribute to the establishment of communication in Ukrainian society. The reasons that influence the current state of affairs, the cultural traditions of the Roma, the parents' misunderstanding of the role of education for their children have been investigated. Issues of the Roma poverty, discrimination, early marriages, etc. are raised. The application of the international practice of "mediation" is to control school attendance of the Roma children, educational work with parents and teachers. The

intervention of educational mediators contributes to the establishment of intercultural communication in modern Ukrainian society.

Key words: *the Roma, education, ethnic traditions, discrimination of the Roma, educational mediators, barrier-free, intercultural communication.*

Глобалізаційні тенденції розвитку сучасного соціуму передбачають встановлення комунікативних навичок та контактів між представниками різних культур. В Україні носіями певної культурної ідентичності виступають представники різних етнічних спільнот, що мешкають на теренах нашої держави. Отже, побудова міжкультурної комунікації в країні сприятиме розвитку толерантності та налагодженню спільної мови в середині поліетнічного українського суспільства.

Важливим аспектом розвитку сучасного суспільства є не лише вільна міжкультурна комунікація, а й відчуття рівності, значущості, захищеності та безпеки громадян. Проблема міжкультурної комунікації виникає в соціумі, коли йдеться про можливість рівного культурного розвитку усіх етнічних спільнот, які мешкають на території України. Невід'ємною складовою культурного розвитку особистості є освіта.

Рівний доступ до освіти є одним із стратегічних напрямків подолання проблеми безбар'єрності в суспільстві [6]. Важливо, щоб для всіх громадян були створені умови для культурного розвитку та реалізації їх особистісного потенціалу. Реалізація безбар'єрності в освіті має здійснюватися за допомогою багатьох складових, одна з яких – толерантне ставлення суспільства до можливості отримання освіти представниками різних етнічних груп [4].

Освіта відіграє важливу роль у розвитку окремої особистості та суспільства загалом. Завдяки освіті відбувається поширення накопичених знань, вмінь та навичок, які допомагають людині у повсякденному житті та професійній діяльності, сприяють її вихованню як особистості, громадянина держави та члена суспільства. У сенсі міжкультурної комунікації не всі етноси країни рівною мірою залучені до здобуття освіти. Яскравим прикладом недостатнього залучення етнічної групи до здобуття якісної освіти є роми.

Варто зазначити, що проблеми з освітою серед ромського населення існують не лише в Україні. Так, у сусідніх країнах, які входять до ЄС, серед ромів спостерігається найнижчий рівень писемності. Також повсюдним є відокремлене навчання ромів, що впливає на якість

їхньої освіти обумовлену нижчими освітніми стандартами і скороченою навчальною програмою [2].

Слід зазначити, що в Україні вже протягом багатьох років з ромами працює Міжнародний фонд «Відродження» [8], діяльність якого спрямовано в тому числі й на забезпечення ромам доступу до якісної освіти.

За даними соціологічних досліджень близько 50% ромських дітей в Україні регулярно не відвідують школу, початкову освіту отримують лише 20-30% дітей-ромів, більшість взагалі не закінчує школу, середній вік, у якому ромські діти залишають навчальні заклади – 10-11 років. Як правило, до цього часу вони не встигають навчитися найелементарнішого – читати й писати, а вищу освіту отримують одиниці [3, с. 10]. Також, за даними опитування 2018 року більше чверті сімей ромів з однією або більше дітьми мають дітей шкільного віку, які не відвідують школу [1, с. 25].

В цілому переважна більшість ромів має низький загальноосвітній і культурний рівень. Понад 68% ромських родин – багатодітні. Близько 65% ромів шкільного віку вступають у ранні шлюби – у віці до 16 років. Зокрема по Закарпатській області лише 14,5% ромів мають загальну середню освіту, 83,7 – неповну середню освіту, 0,3 – здобувають фахову освіту і лише 0,1% – вищу. Регулярно школу відвідують лише близько 30% дітей [5].

Серед причин, які впливають на існуючий стан речей, перш за все, варто виділити такі, як: *етнічні традиції, бідність, нерозуміння батьками важливості здобуття освіти дітьми, відсутність контролю за освітою дітей з боку батьків, неготовність дітей до школи, відсутність у дітей мотивації до отримання освіти, різноманітні прояви дискримінації щодо ромського населення тощо.*

Етнічні традиції. Обмежене відвідування школи обумовлюється етнічними традиціями, які зберігаються серед ромів. Наприклад, члени ромської спільноти нерідко одружуються і народжують дітей уже в 13-14 років. Багато дівчат у цьому віці уже вагітні, тому вони залишають школу, не маючи ні можливостей, ані бажання продовжувати навчатися у майбутньому. Ромські хлопці також часто покидають школу у 13-14 років. Вони одружуються і змушені кидати навчання, щоб забезпечити свою нову сім'ю.

Ромським дівчатам прищеплюються різноманітні гендерні стереотипи, зокрема думка про те, що для жінок навчання є менш важливим, ніж для чоловіків. Відтак ромські дівчата, які досягли підліткового віку, частіше займаються домашніми справами та піклуються про своїх братів і сестер, ніж відвідують школу [1, с. 26]. Сюди ж можна віднести кочовий спосіб життя, який перешкоджає отриманню ромськими дітьми освіти [7].

Бідність. У ромських родин немає коштів на придбання одягу, взуття, шкільного приладдя, вони не можуть оплатити дитсадок, не можуть дозволити собі офіційні та

неофіційні шкільні внески тощо. Зокрема через нестачу теплого одягу ромські діти якщо й ходять до школи, то лише у теплу пору року.

Серед ромів низький відсоток батьків працевлаштовані і мають стабільну роботу, в той же час середня кількість дітей у ромських родинах становить три дитини [9]. Відтак бідність постає поряд із етнічними традиціями ще однією суттєвою причиною, через яку діти припиняють вчитися у школі. При цьому, щоб матеріально допомогти своїй родині, діти нерідко беруться за шкідливу і небезпечну роботу (жебрацтво, збір металобрухту та макулатури тощо) [3, с. 35].

Нерозуміння батьками ролі освіти та відсутність контролю за навчанням. Серед ромів немає розуміння щодо того, навіщо потрібна освіта, а також немає бажання самостійно займатися з дитиною, коли вона вже пішла до школи [7].

Крім того, контроль за навчанням з боку батьків у ромській спільності є доволі низьким. Зазвичай саме дитина вирішує, чи йти їй до школи, чи ні, а батьки традиційно не втручаються та не впливають на їх рішення, а також не цікавляться чи відвідують їхні діти школу. Також батьки не допомагають дітям виконувати домашні завдання через власну неграмотність, байдужість тощо [9]. Тобто у даному випадку мова йде про проблему відповідальності батьків за освіту власних дітей.

Відтак існує значна потреба в організації та проведенні цільових кампаній для ромських спільнот та, в першу чергу, для батьків з метою підвищення їхньої обізнаності щодо освіти та її важливості, а також для поліпшення показників відвідуваності шкіл їхніми дітьми [3, с. 39-40].

Неготовність до школи. Більшість ромських дітей не відвідують дитячі садочки, де їх можуть підготувати до школи, навчити елементарних навичок гігієни та дисципліни. Відтак вони почувають себе незручно в шкільному колективі, потім починають уникати занять, а зрештою й зовсім перестають відвідувати школу [7].

Брак основних умінь і навичок, які закладаються під час відвідувань дитячих садочків, а також незнання української мови, призводять до того, що діти виявляються неспроможними скласти вступні тести, яких вони не розуміють. Відтак існує потреба і у спеціальних педагогах, які б могли забезпечити спеціалізоване та адаптивне навчання для маленьких ромів [5].

Дискримінація ромів. Також існують різні прояви дискримінації щодо ромських дітей. Інші діти ображають своїх ромських однолітків через їхнє етнічне походження та фінансовий стан їхніх батьків. Так 11% ромських батьків на Закарпатті (де є найбільша регіональна ромська громада), заявили, що їхні діти зазнають цькування в школі [9]. Крім того, стереотипи щодо ромів, які сформувалися в суспільстві, призводять до настороженого та

упередженого ставлення до них з боку батьків інших дітей. Відтак нерідкими є випадки, коли батьки інших дітей не бажають, щоб їхні діти вчилися разом з ромами.

При цьому, більшість ромських батьків навіть не намагаються розв'язати ці проблеми. Якщо дитина не хоче ходити до школи через погані стосунки з вчителями або однокласниками, то її батьки, як правило, не заперечуватимуть, якщо вона взагалі вирішить кинути школу.

Так, через небажання батьків, щоб їхні діти вчилися разом з дітьми ромів, для останніх створюють окремі класи і навіть школи – а це вже сегрегація за етнічною ознакою. Промовистим свідченням подібної сегрегації є ситуація на Закарпатті, де існує близько двадцяти суто ромських шкіл. Більшість з них розташовані у старих будівлях без елементарних зручностей і в таких школах немає спортивних залів, майданчиків, їдалень тощо [7].

Крім того, нові правила зобов'язують школи спочатку приймати всіх дітей зі свого району, а вже потім, за умови наявності місць, розглядати можливість прийому інших дітей. Водночас це практично унеможливило боротьбу із сегрегацією. Адже українські школи тепер мають виправдання, щоб не приймати ромських дітей через відсутність вільних місць [1, с. 26].

До проявів дискримінації також можна віднести байдужість з боку державних інституцій до порушення прав ромів на освіту.

У зв'язку із цим, важливо підтримувати інформаційні кампанії проти стигми, цькування та дискримінації дітей ромської національності та ініціювати кампанію з соціального та правового включення представників ромської національності у систему загальної освіти [3, с. 42].

Серед інших проблем, які стоять на перешкоді здобуття ромами освіти, слід відзначити масову відсутність у них документів. Через це неможливо віддати дитину до дитсадка, школи, закладу вищої освіти, а дорослому – влаштуватися на роботу тощо [7].

Освітні медіатори. Сьогодні існують дієві міжнародні інструменти, одним з яких є інститут «посередників», або медіаторів. Роль освітніх посередників полягає в контролі відвідування ромськими дітьми шкіл, просвітницькій роботі з батьками та вчителями тощо [2].

Практика посередництва в ромських громадах вже відома в Україні. Зокрема, це впровадження центрів підтримки батьків дітей віком від народження до шести років з ініціативи Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» [2]. Часто медіаторами є самі роми, представники громадських організацій, які мають авторитет серед ромської громади [2].

Досвід освітніх медіаторів став чи не найуспішнішим в інтеграції ромів у соціум.

Наприклад, у Сербії та Хорватії освітні посередники працюють із трьома категоріями дітей. Перша – це діти дошкільного віку; головне завдання – підготувати дітей до школи, контролювати відвідування школи першокласниками, навчально-виховна робота з дітьми та батьками, створення альтернативних навчальних центрів для подолання проявів сегрегації [2].

Друга категорія – це діти, які пропускають навчання, а третя – діти, які кидають школу. На цьому етапі освітні медіатори працюють із ромськими родинами, вивчаючи причини такої поведінки дітей та умови, в яких вони проживають, разом із вчителями здійснюють моніторинг відвідування школи дітьми [2].

Центри для роботи з батьками. Починаючи з грудня 2013 року в Україні Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» реалізує проєкт «Поширення досвіду Центрів для батьків у ромських громадах».

За проєктом, у чотирьох областях України, де проживає найбільше ромів – Одеській, Волинській, Черкаській та Закарпатській – на базі ромських організацій створено Центри для роботи з батьками[7].

Головною ідеєю, яку впроваджують фахівці Центрів для батьків, і яка є стратегічно важливою метою їх створення – це розпочинати вирішення проблеми освіти ромських дітей через першочергову просвітницьку роботу з їхніми батьками. Розрахований проєкт на довготривалий очікуваний результат, а саме – на успішне навчання ромських дітей у загальноосвітніх школах[7].

Центри для батьків у ромських громадах навчають інструкторів Центрів роботи з батьками, здійснюють наставницьку підтримку персоналу, розробляють посібники для інструкторів по роботі з батьками, проводять тренінги для ромських батьків.

Заняття для батьків проводяться за двома програмами: «Впевнене батьківство» та «Готуємось до школи»[7].

Програма «Впевнене батьківство» складається із двох програм: для батьків дітей віком від народження до 3 років та від 3 до 6 років. Обидві базуються на переконанні, що батьки – це найперші вчителі для своїх дітей і тому їх в першу чергу треба навчити бути хорошими наставниками та вмінню взаємодіяти в родині.

Програма «Готуємось до школи» допомагає батькам дітей віком від 4 до 6 років зрозуміти необхідність освіти. У рамках даної програми батьків навчають створювати в родині сприятливі умови для навчання. Особливо це актуально для родин, де діти не відвідують дитячий садок. Найбільше уваги приділяється розвитку базових навичок грамотності та лічби, мотивації до навчання [7].

Також варто звернути увагу на те, що серед найбільш ефективних методів мотивації

ромів до отримання освіти правозахисники називають позитивні приклади. Особливо велике враження на ромів справляють історії успіху а-ля Попелюшка вихідців з їхньої етнічної спільноти, коли успішними стають діти з бідних сімей [7].

Таким чином, для забезпечення права на освіту та освітніх потреб ромського населення в Україні вкрай важливо посилювати просвітницьку роботу з ромськими батьками, підвищувати їхню обізнаність щодо освіти та сприяти усвідомленню ними важливості освіти у сучасну добу, наводити їм більше успішних прикладів тощо, а також всіляко запобігати проявам дискримінації ромів, зокрема булінгу, сегрегації тощо. Лише шляхом проведення послідовної роботи з виправлення ситуації з освітою для ромського населення, наступні покоління ромів матимуть шанс перетворитися з найбільш ізольованої на сьогоднішній день етнічної спільноти на повноправних членів українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочева Г. Роми в Україні – Час для дій: Пріоритети та шляхи ефективної політики інтеграції. Аналітичний звіт. 46 с.
2. Виртосу І. До школи в шльопках, або Як переконати ромських дітей учитися. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2013/04/24/127457/>
3. Діти, які не відвідують школу в Україні. Дослідження масштабів та виміру проблеми з рекомендаціями для подальших дій. Звіт. 2016. 67 с.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2232/>
5. Козир Н. Дискриміновані вже від народження. URL: <http://khp.org/1403726355>
6. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні. Сайт Міністерства розвитку громад на території України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/bezbaryernist/nacjonalna-strategiya-zi-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini>
7. Орлова О. Освіта ромів: вирватися із замкненого кола. URL: https://www.irf.ua/osvita_romiv_virvatisya_iz_zamknenogo_kola/
8. Ромська програма. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://www.irf.ua/program/roma/>
9. Ромські діти в Україні не охоплені дошкільною освітою. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2823064-romski-diti-v-ukraini-ne-ohopleni-doskilnou-osvitou.html>

Чекулаєв Богдан

студент 2 курсу

спеціальності «Соціологія»

Маріупольського державного університету

(м. Маріуполь)

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В СФЕРІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається поняття толерантності в сфері міжкультурної комунікації. Говориться про поняття толерантність, як про один з найважливіших понять міжкультурного і міжособистісного спілкування. Розглядається інтолерантність, а також чому проблема толерантності в суспільстві так актуальна.

Ключові слова: діалог культур, комунікація, толерантність, цінності, міжкультурна комунікація.

В статье рассматривается понятие толерантности в сфере межкультурной коммуникации. Говорится о понятии толерантность, как об одном из важнейших понятий межкультурного и межличностного общения. Рассматривается интолерантность, а также почему проблема толерантности в обществе так актуальна.

Ключевые слова: диалог культур, коммуникация, толерантность, ценности, межкультурная коммуникация.

The article discusses the concept of tolerance in the field of intercultural communication. The concept of tolerance is discussed as one of the most important concepts of intercultural and interpersonal communication. Intolerance is considered, as well as why the problem of tolerance in society is so urgent.

Key words: dialogue of cultures, communication, tolerance, values, intercultural communication.

Майже будь-яка людина в зрілому віці здатна розуміти на інтуїтивному рівні, що таке нормальна поведінка з усіма її складовими, і вміти відрізнити її від неправильної, поганої

поведінки. Така здатність прищеплюється людині не з народженням, а з'являється з часом, з процесом соціалізації, тобто просто виникає, коли людина багато спілкується і обмінюється досвідом. Цей процес пізнання характеризується вбиранням норм, установок і традицій певного суспільства, нації.

З іншого боку, всі світові нації не обмежені один від одного в світовому культурному просторі. В процесі націєтворення одні суспільства вступають в контакт з метою обміном культури з іншими націями. Такий процес називається міжкультурної комунікацією. І поняття цієї комунікації є досить гострим і проблемним в сучасному світі.

Як ми вже зрозуміли однією з головних рис міжкультурної комунікації є усвідомлення відмінностей між собою і своїм партнером по спілкуванню. Ці відмінності полягають в традиціях, які можуть проявитися в привітанні, в нормах, в мотиваціях. Говорячи про більш явні риси - це мова, жестикуляція і умовні знаки. Важливо розуміти, що ваш співрозмовник відноситься до іншої, відмінною від вас культури. Але також важливо пам'ятати і вашу приналежність до певної національної культури, усвідомлювати свою національну ідентичність.

У міжкультурному спілкуванні важливу роль відіграє поняття толерантності. Американський філософ Майкл Уолцер визначає толерантність як мирне існування в одному суспільстві людей з різними історіями, культурними ознаками і індивідуальностями. [1] Тобто можемо сказати, що толерантність є результатом процесу міжкультурного спілкування, в якому виховується почуття поваги до інших народів, їх традицій, цінностей і досягнень, усвідомлення несхожості і прийняття всього етнічного та культурного різноманіття світу. Ідеальною моделлю суспільства з толерантністю буде те, в якому позитивно приймається будь-яка думка і висловлювання, в такому суспільстві панують свобода і толерантність. Проте, таке суспільство в більшій мірі є утопією.

Варто відзначити, що культура толерантності не у всіх випадках закликає до прийняття і терпимості. Продовжимо з того, що толерантність у сфері міжкультурного спілкування ґрунтується на тому, що є певні відмінності у представників різних товариств, і до цих відмінностей потрібно проявляти терпимість. Однак відмінності можуть бути занадто великими: етнічні, культурні, расові чи соціальні. І незважаючи на те, що культура толерантності передбачає визнання і повагу до цих відмінностей, вона не заохочує і не передбачає терпимості до соціальної нерівності. М. Уолцер в своїй роботі «Про терпимості» говорить, що там, де групова належність збігається з класовою «терпимість безумовно виключена». На його думку, коли відмінності культурного порядку збігаються з класовими відмінностями (з соціальною нерівністю), нетерпимість набуває «особливо запеклий характер» [1].

Щоб досягти позитивного розуміння толерантності потрібно зрозуміти суть культурної моногамності світу. Тобто все культурні особливості індивіда або групи визнаються лише одними з багатьох і не можуть підпорядкувати собі всі інші. Толерантність захищає право на відмінність культури, її несхожість і неоднаковість. При такому підході, поглиблення і розуміння чужої культури відбувається через порівняння. Ми порівнюємо «іншу» культуру і свою на основі аналогічних елементів обох культур. В результаті наші почуття стимулюють або розуміння, або перешкоджають - встановлюють межі. В ході цього порівняння відбувається вживання в світ чужої культури.

Візьмемо для прикладу країни і їх культури, які найчастіше порівнюють дослідники і журналісти: США і Росію. Торкнемося сфери розмовної культури.

Американці, здаються, більш ввічливі. І правда, якщо йти по вулиці в США і Росії, то перехожі у відповідь на вашу посмішку їм будуть зовсім по-різному до вас ставиться. В Америці вам посміхнуться у відповідь, а в Росії подивляться косо. Те ж відбувається і в спілкуванні: американці набагато легше йдуть в розмову, якщо ви почнете нехитру бесіду в літаку з незнайомцем, то, ймовірно, через пару хвилин він вже буде показувати фотографії своєї сім'ї. Росіянин ж не буде настільки швидко переходити до близького спілкування, чому?

Хороший приклад наводить професор Ерін Майер. У своїй книзі «Карта культури ...» вона говорить про американців, як про персик, а про росіян – як про кокосі. Персик має м'яку текстуру, її легко пробити, так само, як і легко почати бесіду з представниками цієї культури, але навіть якщо ви вдало поговорили про всі насущні речі в літаку, з нього ви вийдете незнайомими людьми - вам навряд чи запропонують обмінятися контактами або зустрітися ще раз. Це відбувається лише в рідкісних випадках, але це вже інша історія.

Росіяни ж - це твердий кокос. Вам буде не так легко подружитися з кокосом, але пробивши цю товсту оболонку можна знайти собі гідного товариша, з яким ваші шляхи ще ймовірно перетнуться.

Також позитивне розуміння толерантності можна досягти, зрозумівши її протилежність - інтолерантності. Інтолерантність - це нетерпимість, простіше кажучи, це переконання в тому, що твоя культура правильна, а у інших - ні. В основі цієї концепції лежить неприязнь до інших культур, в гострих в формах проявляється ненависть. В цілому інтолерантність проявляється в різних діапазонах: від простої неввічливості до представника іншої культури, до етнічної ненависті та геноциду. Історія показала чимало прикладів гострої форми інтолерантності, найвідоміша з них - фашизм.

Проблема толерантності в світі посилюється з процесом глобалізації. Інтолерантність може виникнути з абсолютно різних причин і тому постає питання виховання толерантності

у молоді. Навчальні заклади не так вже й багато приділяють часу вихованню толерантності. Більшість студентів і учнів розуміють толерантність, як щось абстрактне, але в нинішній ситуації потрібні рішучі заходи. Наприклад, рух BLM в США викликав бурхливий резонанс у світовомуспівтоваристві. Через це рівень інтолерантності в суспільстві зріс, адже багато представників країн Східної Європи, наприклад, не розуміють цей рух і відносяться до нього негативно.

Як підсумок можна сказати, що будь-яка культура для свого збереження і виживання повинна навчати своїх носіїв власним цінностям і нормам і виховувати їх таким чином, щоб вони стали провідниками толерантності по відношенню до інших культур, зберігаючи і відтворюючи свої традиційні культурні відмінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уолцер М. О терпимости. М., 2000. С. 71 - 73.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 316.723(477.62-2МАР)

*Комарницька Анна,
студентка I курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету,
(м. Маріуполь)*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В М. МАРІУПОЛЬ

У м. Маріуполі проживає близько 104 етносів і національностей. Склалося так історично, що в цей регіон приїжджали за власним, або ні, бажанням чисельні етноси і національності. З XVIII століття сюди переселяли греків, німців, євреїв та представників інших національностей. Тобто відбувався процес активного заселення регіону, а разом з ним й становлення певних міжнаціональних та міжкультурних відносин. Зважаючи на це, ми бачимо, що вже тоді тема міжкультурних відносин та міжкультурної комунікації була актуальна. Але й сьогодні вона не втратила актуальності.

Ключові слова: культура, комунікація, національності, обмін, розвиток, поведінка, людина, процес, культурні цінності.

В г. Мариуполе проживает около 104 этносов и национальностей. Сложилось так исторически, что в этот регион приезжали по собственному, или нет, желанию многочисленные этносы и национальностей. С XVIII века сюда переселяли греков, немцев, евреев и представителей других национальностей. То есть происходил процесс активного заселения региона, а вместе с ним и становления, определенных межнациональных и межкультурных отношений. Несмотря на это, мы видим, что уже тогда тема межкультурных отношений и межкультурной коммуникации была актуальна. Но и сегодня она не потеряла актуальности.

Ключевые слова: культура, коммуникация, национальности, обмен, развитие, поведение, человек, процесс, культурные ценности.

About 104 ethnic groups and nationalities live in Mariupol. It happened so historically that numerous ethnic groups and nationalities came to this region on their own, or not, by desire. Since the 18th century, Greeks, Germans, Jews and representatives of other nationalities have been resettled here. That is, there was a process of active settlement of the region, and with it the formation of certain interethnic and intercultural relations. Despite this, we see that even then the topic of intercultural relations and intercultural communication was relevant. But today it has not lost its relevance.

Key words: culture, communication, nationalities, exchange, development, behavior, person, process, cultural values.

Мета статті полягає у визначенні змісту поняття «міжкультурна комунікація» та визначенні особливостей та проблем у міжкультурній комунікації м. Маріуполя.

Характер взаємодії між представниками однієї культури обумовлюється їхнім соціальним походженням, вихованням, освітою, сферою професійної діяльності, індивідуальним світосприйняттям. Іноді це призводить до деяких труднощів під час комунікації. Але, завдяки записаній у підсвідомості культурній програмі, яка об'єднує спільноту, непорозуміння можна досить легко подолати.

Більш очевидними є труднощі, що виявляються у міжкультурному спілкуванні.

Інтернаціоналізація та глобалізація в суспільстві потребують налагодження контактів на міжнародному рівні, в межах міжкультурної комунікації. Термін «міжкультурна комунікація» у вузькому розумінні з'явився в літературі в 1970-х роках. Першими до розробки питання міжкультурного спілкування вдалися науковці в США, де виникла необхідність вивчення проблеми конфронтації різних расових та етнічних груп. Дослідникам вдалося обґрунтувати комплексність феномену людського спілкування загалом, а також значні відмінності в стандартах, цінностях, уявленнях, моделях мислення та поведінки, які властиві представникам різних культур [1].

З 80-х років минулого століття дослідники США і Західної Європи у галузі соціології, культурології, психології, лінгвістики, філософії виявляють підвищений інтерес до проблематики міжкультурної комунікації. Серед найголовніших завдань теорії міжкультурної комунікації – попередження та усунення міжкультурних непорозумінь. Дослідженням цих питань займаються наукові школи та інститути, а також учені у різних країнах світу тощо.

Комунікація, за визначенням С. Г. Тер-Мінасової, є процесом обміну повідомленнями, постійно відбувається відтворення смислів, так як вони не збігаються у людей, що говорять на одній і тій же мові, що виростили в одній і тій же культурі [2]. Отже, комунікація дає змогу обмінюватися інформацією, досвідом та є способом налагодження контактів. Її ефективність залежить від спроможності усіх учасників цього процесу дійсно зрозуміти одне одного. Спільна мова не свідчить про спільну уяву співрозмовників про предмет розмови, в результаті чого непорозуміння виникає навіть у носіїв мови. Концепція «співвідношення мови і мислення» О. А. Потебні дає пояснення складнощам, які виникають у процесі комунікації: акт мовлення тільки стимулює в слухачеві ментальну діяльність, яка більш або менш подібна до діяльності мовця, думки мовця не передаються слухачеві; ніколи уявлення слухача не є ідентичне з уявленням мовця. Всяке розуміння є разом нерозумінням, всяка згода – разом незгода [3]. Отже, кожна людина має свій власний світогляд. Її особистісне сприйняття навколишнього оточення відбивається на форми і методи передачі інформації співрозмовникам.

Насамперед треба зазначити, що українське Приазов'я – це регіон з дуже складною і своєрідною не лише природою, але й історією етнічного розвитку. Фактори заселення справляли неоднозначний вплив на рівень етнічного складу населення й викликали відповідні демографічні, етнокультурні, соціальні й статусно-рольові зміни соціальної структури даного соціуму. Можливо вказати на те, що історичні та етнічні аспекти Приазов'я дуже не однорідні.

На це вплинули соціально-економічні та соціально-політичні чинники, а також

особливі кліматичні умови та ландшафт нашого регіону. Можемо зазначити, що заселення регіону не закінчилося переселеннями представників різних національностей за часів російського царизму. Воно продовжувалося аж до ХХ ст., що у будь-якому випадку змінювало його етнічну структуру. Національностей ставало більше і тому у зв'язку із розширенням міжнародних відносин особливий інтерес стали являти проблеми міжкультурної комунікації. Це досить яскраво підтверджує українське Приазов'я, де проживає близько 104 національностей та етнічні групи. Таким чином, порушена проблема, є досить актуальною для сьогоденної України, вона вимагає подальшої уваги і прийняття відповідних рішень за для того, щоб усунути існуючі проблем міжкультурної комунікації в нашому регіоні [4].

Українці складають трохи менше половини населення міста, другою за чисельністю нацією Маріуполя є росіяни. Інші народи: (греки, євреї, татари, вірмени, білоруси тощо). Місто є ареалом скупченого мешкання азовських греків. Їх у місті 21,9 тис. осіб; крім того, у 6 найближчих сільських районах — 31,4 тис. осіб. У сумі це становить близько 70% грецького населення області та 60% — країни[4].

Найчисленнішими етнічними спільнотами є: українці - 48,7%; росіяни - 44,4%; греки - 4,3%; білоруси - 0,76%; вірмени - 0,24%; євреї - 0,23%; болгары - 0,22%; татари - 0,13%; молдавани - 0,13%; грузини - 0,12%; цигани - 0,12%; азербайджанці - 0,11%; німці та поляки по 0,10% [5].

Маріуполь – велике багатонаціональне місто, в якому мирно уживаються українці, росіяни, греки і ще кілька десятків національностей. Це земля, на якій стоять православні храми, мечеть і синагога; грецький і турецький культурні центри. Саме тому проблеми міжкультурної комунікації актуальні для нашого міста[4].

Отже, міжкультурна комунікація – це мостик, який поєднує між собою етноси, національності, покоління і, взагалі всі суб'єкти населення, створює можливість для спілкування і порозуміння [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в українському Приазов'ї / Б. В. Слющинський. – Київ: Аквілон-Плюс, 2008. – 496 с. ;
2. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. № 8 . С. 108–113.

3. Lin M. Is There an Essential Difference between Intercultural and Intracultural Communication? // Intercultural Communication. 2003-2004. № 6.
<http://www.immi.se/intercultural/nr6/lin.htm>

4. Слюцинський Б. В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. Нова парадигма. 2005. Випуск 45. с. 167–176.

5. Інформація про місто (mariupolrada.gov.ua)

Науковий керівник – Слюцинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 658.15(477)

Бондарець Павло,
Студент III курсу
спеціальності «Фінанси,
банківська справа та страхування»
Донецького державного університету управління
(м. Маріуполь)

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Нестабільність ринкового середовища та широкий спектр ризиків фінансово-господарської діяльності підприємств несуть в собі потенційну небезпеку погіршення їх фінансового стану. Проблема адаптації вітчизняних підприємств до ринкових методів господарювання наразі підсилюється інтеграційними прагненнями України, що вимагає забезпечення конкурентоспроможності не лише на національному, а й на глобальному рівні. Включення в загальносвітові фінансово-економічні процеси не дозволило українським підприємствам уникнути негативного впливу глобальної фінансової кризи.

Відтак актуальною є проблема пошуку механізмів всередині підприємства, які могли б забезпечити його конкурентоспроможність, фінансову стійкість, оперативність реагування на виклики і загрози з зовнішнього середовища та захист інтересів власників бізнесу. Таким механізмом може бути система контролінгу на підприємстві, зокрема фінансового.

Ключові слова: фінанси, фінансовий менеджмент, діяльність підприємств, управління, комерційна арифметика, фінансові відносини.

Нестабильность рыночной среды и широкий спектр рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий несут в себе потенциальную опасность ухудшения их финансового состояния. Проблема адаптации отечественных предприятий к рыночным методам хозяйствования пока усиливается интеграционными стремлениями Украины, что требует обеспечения конкурентоспособности не только на национальном, но и на глобальном уровне. Включение в общемировые финансово-экономические процессы не позволило украинским предприятиям избежать негативного влияния глобального финансового кризиса.

Поэтому актуальной является проблема поиска механизмов внутри предприятия, которые могли бы обеспечить его конкурентоспособность, финансовую устойчивость, оперативность реагирования на вызовы и угрозы с внешней среды и защиту интересов владельцев бизнеса. Таким механизмом может быть система контроллинга на предприятии, в том числе финансового.

Ключевые слова: финансы, финансовый менеджмент, деятельность предприятий, управления, коммерческая арифметика, финансовые отношения.

The instability of the market environment and a wide range of risks of financial and economic activities of enterprises carry a potential risk of deterioration of their financial condition. The problem of adaptation of domestic enterprises to market management methods is currently exacerbated by Ukraine's integration aspirations, which requires ensuring competitiveness not only at the national but also at the global level. Inclusion in the global financial and economic processes did not allow Ukrainian companies to avoid the negative impact of the global financial crisis.

Therefore, the problem of finding mechanisms within the enterprise that could ensure its competitiveness, financial stability, responsiveness to challenges and threats from the environment and protect the interests of business owners is relevant. Such a mechanism can be a system of controlling in the enterprise, in particular financial.

Key words: finance, financial management, activity of enterprises, management, commercial arithmetic, financial relations.

Фінансовий менеджмент як окрема наука виник на межі XIX і XX ст. в міру формування та розвитку грошових і товарних ринків та з появою нагальної потреби у більш детальному обґрунтуванні фінансових операцій економічними розрахунками. У цей період відкриваються комерційні ліцеї і виникає спеціальна наука – комерційна арифметика, в рамках якої і почав формуватися інструментарій фінансового менеджменту [1].

Предметом комерційної арифметики була техніка нарахування простих і складних процентів, дисконтування майбутніх грошових потоків, розрахунків за борговими цінними паперами та акціями, за короткостроковими і довгостроковими інвестиціями та позиками.

Пізніше в країнах із ринковою економікою комерційна арифметика трансформувалася у самостійний напрям фінансового управління – фінансовий менеджмент, – із того часу відбувається його постійний розвиток, уточнення предмету та удосконалення методів дослідження.

У розвитку західноєвропейського та американського фінансового менеджменту залежно від предмету й основних пріоритетів управління фінансами можна виділити низку етапів.

Так, зокрема, у 90-ті роки XIX ст. основним предметом вивчення фінансового менеджменту були правові аспекти злиття різних компаній, утворення нових фірм, емісія різних цінних паперів з метою залучення та збільшення капіталу. Об'єктивною передумовою розвитку фінансового менеджменту у цьому напрямку є стрімкий розвиток товарного ринку і необхідність концентрації капіталу за допомогою фінансових методів та важелів.

Цілком логічно, що під час економічного спаду в 30-ті роки XX ст. основний акцент фінансового управління кардинально змістився і основним його предметом стали засади антикризового управління фінансами фірм. Відповідно, значна увага приділялася розробці інструментарію для діагностики імовірності банкрутства, оцінці ліквідності активів та механізму регулювання ринку цінних паперів з метою пом'якшення негативних наслідків економічного спаду.

Разом із тим, до кінця 50-х років XX ст. фінансова справа здебільшого викладалась як суто пізнавальний, формально встановлений предмет вивчення. І лише з розвитком теорії аналізу акцент у фінансовому менеджменті зміщується на прийняття фінансових рішень щодо вибору оптимальної структури активів і пасивів за критерієм максимізації прибутковості фірми. У цей час з'являється багато класичних оптимізаційних моделей управління фінансами суб'єктів господарювання.

Таким чином, ретроспективний аналіз зарубіжного досвіду фінансового менеджменту дає підстави для висновку, що з його розвитком все більше уваги приділяється:

- пошуку шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів;

- обґрунтуванню напрямків інвестування коштів в активи з найвищим доходом за мінімального рівня ризику;
- виявлення альтернативних можливостей формування і розподілу фінансових ресурсів та оцінку їх впливу на загальну вартість капіталу;
- збалансування джерел фінансування бізнесу за допомогою позик та продажу цінних паперів;
- вибір оптимальних схем нарахування дивідендів.

В міру ускладнення системи зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин суб'єктів господарювання, посилення конкуренції на фінансових і товарних ринках, глобалізації бізнесу та використання сучасних комп'ютерних технологій об'єктивною стає потреба у довгостроковому фінансовому плануванні та прогнозуванні, використанні нових фінансових інструментів та важелів, розумінні механізму міжнародних фінансів, розробці спеціальних інформаційних систем підтримки фінансових рішень.

Відповідно, в усьому світі розширюється предмет та ускладнюється інструментарій сучасного фінансового менеджменту з урахуванням вимог нового етапу економічного розвитку. На зміну функціональному підходу, за якого увага окремих фінансових менеджерів концентрувалась на удосконаленні процесу виконання окремих управлінських функцій (планування, організація, мотивація і контроль) відповідно до прийнятої на фірмі спеціалізації та організаційної структури управління, приходять системний підхід, за якого ситуація оцінюється комплексно і всебічно аналізується вплив альтернативних фінансових рішень на стан фінансової рівноваги економічного суб'єкта в короткостроковому і довгостроковому періодах.

Якісна зміна предмету дослідження і підходів до реалізації фінансового менеджменту в світовому масштабі не могла не вплинути на процес його формування в Україні та інших країнах СНД. При цьому об'єктивна необхідність застосування методів і принципів фінансового менеджменту у вітчизняній господарській практиці глибоко пов'язана з ходом розбудови ринкової економіки і розширенням самостійності суб'єктів господарювання на мікрорівні.

Залежно від співвідношення в процесі управління фірмою світового досвіду та національної специфіки в економічній літературі виділяють три основні концепції, а саме:

- концепцію копіювання західної теорії менеджменту,
- концепцію адаптації західної теорії менеджменту,
- концепцію створення вітчизняної теорії менеджменту.

Враховуючи основний зміст цих концепцій, слід зазначити, що жодна з них не є універсальною. Так, незважаючи на значну ефективність західних моделей управління

фінансами їх не можна повністю копіювати, враховуючи специфіку формування вітчизняного ринку, нестабільне законодавство, особливості оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності.

З цих позицій більш логічно під час управління фінансами застосовувати в комплексі концепції адаптації західної теорії і створення вітчизняної теорії менеджменту і при цьому використовувати західний досвід фінансового менеджменту лише в тій частині, яка може виявитися корисною в специфічних умовах української економіки.

Аналіз розвитку вітчизняного фінансового менеджменту дає змогу зробити висновок, що на початковому етапі його становлення головною особою в організації фінансів більшості підприємств, особливо малих і середніх, є головний бухгалтер, до функцій якого належать збір та обробка первинної фінансової інформації, облік витрат, обґрунтування цін на продукцію, прийняття рішень щодо доцільності кредитування, організація взаємовідносин з кредиторами та дебіторами, органами фінансового та податкового контролю.

На великих корпоративізованих підприємствах в міру ускладнення управлінських завдань відбувається поступальний розвиток фінансового менеджменту в напрямку виділення його окремих функцій (планування, організація, мотивація і контроль) і створення спеціалізованих фінансових служб. Тобто мова вже йде про функціональний підхід до управління фінансами з використанням загальних стандартизованих фінансових методів, процедур і технологій. Відповідно, на цій стадії підвищується роль фінансового директора як координатора діяльності окремих фінансових підрозділів підприємства.

Враховуючи нестабільність розвитку вітчизняної економіки, основний акцент під час розробки теорії та практики управління фінансами робиться на особливостях антикризового менеджменту, методах підтримки фінансової стійкості, обґрунтуванні фінансових рішень в умовах інфляції.

Водночас, з розвитком вітчизняного фінансового менеджменту все більше уваги приділяється пошуку шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів, обґрунтуванню напрямків інвестування коштів в активи з найвищим доходом за мінімального рівня ризику, виявленню альтернативних можливостей формування і розподілу фінансових ресурсів, збалансуванню джерел фінансування бізнесу відповідно до обраних пріоритетів діяльності, вибору оптимальних схем розподілу прибутку.

І, як свідчить досвід роботи вітчизняних підприємств, ті суб'єкти господарювання, які активно використовують нові фінансові інструменти та важелі у довгостроковому фінансовому плануванні й активно впроваджують спеціальні інформаційні системи підтримки фінансових рішень, змогли вчасно переорієнтуватися на стратегію і тактику виживання, адекватну принципово новим умовам роботи в ринковому середовищі.

В умовах посилення ринкової конкуренції, постійної зміни зовнішніх та внутрішніх чинників на вітчизняних підприємствах у найближчому майбутньому утвердиться системний підхід до управління фінансами. Зазначений підхід полягає у врахуванні взаємодії окремих структурно-функціональних елементів фінансової системи, всіх її рівнів і підсистем з метою отримання загального (системного) ефекту від управлінських рішень.

Як показує практичний досвід, покращити кінцевий результат фінансово-господарської діяльності підприємств вдасться завдяки формуванню комплексу взаємопов'язаних управлінських завдань, використанню системи фінансових методів і важелів, цілеспрямованому і комплексному впливу на систему різноманітних фінансових відносин.

Якнайшвидше впровадження системного підходу в практику управління фінансами вітчизняних підприємств дасть змогу більш гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища і досягти синергійного ефекту від управлінських дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмошенко М. Фінансовий менеджмент: Курс лекцій/ Микола Єрмошенко, Сергій Єрохін, Олег Стороженко та ін. Національна академія управління (К.). К., 2004. 505 с.
2. Антонов В. Фінансовий менеджмент: сучасні інформаційні технології: Навчальний посібник/ За заг. ред. В. М. Антонова; М-во освіти і науки України. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 431 с.
3. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: Підручник / Євген Ф. Брігхем, Пер. з англ. В.Біленький та ін. Київ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка, Кафедра фінансів, грошового обігу та кредиту. К.: КП "ВАЗАКО": Молодь, 1997. 998, IV с.
4. Кузьменко Л. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник/ Людмила Кузьменко, Володимир Кузьмін, Валентина Шаповалова, Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. 255 с.
5. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник/С. Я. Салига, Н.В. Дацій, С. О. Корецький та ін. М-во освіти і науки України. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 273 с.
6. Фінансовий менеджмент: Навчально-методичний пос. для самостійного вивчення дисципліни/ Анатолій Поддєрьогін, Леонід Буряк та ін., Київський нац. економ. ун-т. К., 2001. 294 с.
7. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник/ М. М. Александрова, С. В. Бардаш, О. С. Бородкін, Т. А. Бутинець та ін. За ред. Г. Г. Кірейцева; М-тво освіти і науки України. 3-є вид. перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 530 с.

8. Фінансовий менеджмент: Підручник/ Ред. А.М. Поддєрьогін; М-во освіти і науки України, Київ. нац. економ. ун-т. К.: КНЕУ, 2004. 535 с.

9. Шелудько В. Фінансовий менеджмент: Підручник/ Валентина Шелудько, К.: Знання, 2006. 439 с.

СЕКЦІЯ II
ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ НА КУЛЬТУРУ КОМУНІКАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА
РЕГІОНУ

УДК316.774:[316.472.4:004.77]:316.334.55(477.54)

Домановський Андрій,
кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри українознавства
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(с. Липці – м. Харків)

МІСЦЕВА СПІЛЬНОТА У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ FACEBOOK
ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЇ
У СІЛЬСЬКІЙ ГРОМАДІ

(на прикладі Липецької сільської територіальної громади
Харківського р-ну Харківської обл.)

У статті здійснено первинний аналітичний опис спільноти «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» – локальної групи у соціальній мережі Facebook, яка об'єднує мешканців Липецької сільської територіальної громади Харківської області. Проаналізовано статевий та віковий склад спільноти, визначено основні обмеження, які стоять на заваді використанню групи у якості ефективно майданчика обговорення та вирішення проблем громади.

Ключові слова: *соціальна мережа, група, спільнота, Facebook, сільська громада, ОТГ, Липці, Липецька сільська територіальна громада, Харківський р-н, Харківська обл.*

В статье осуществлено первичное аналитическое описание сообщества «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» («ЛИПЦЫ. ОТГ. Общественный совет») – локальной группы в социальной сети Facebook, объединяющей жителей Липецкой сельской территориальной громады Харьковской области. Проанализирован половой и возрастной состав группы, определены основные ограничения, которые мешают использованию группы в качестве эффективно площадки обсуждения и решения проблем общества.

Ключевые слова: *социальная сеть, группа, сообщество, Facebook, сельская громада (община), ОТГ, Липцы, Липецкая сельская территориальная громада, Харьковский р-н, Харьковская обл.*

The article provides an initial analytical description of the community «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» («LYPTSI. OTG. Public Council»). It is a local group on the social network Facebook, which unites residents of the Lypetska rural territorial community of Kharkiv region. The gender and age composition of the community are analyzed, the main limitations that prevent the use of the group as an effective platform for discussion and solving community problems are identified.

Key words: *social network, group, community, Facebook, rural community, OTG, Lyptsi, Lypetska rural territorial community, Kharkiv district, Kharkiv region.*

Одним із важливих інструментів налагодження міжкультурної соціальної комунікації на місцевому рівні окремих населених пунктів та територіальних громад впродовж останніх 10 чи, щонайбільше, 15 років, стали спільноти, групи чи пабліки у соціальних мережах. Попри наявність низки важливих наукових праць, присвячених феноменові впливу соціальних мереж на громадянське суспільство [1; 4; 9; 11; 12; 13; 16; 17; 18 та ін.], окремі локальні онлайн-спільноти лише останнім часом почали потрапляти до фокусу уваги науковців. Натомість такі місцеві спільноти у соцмережах, які об'єднують мешканців певного населеного пункту або територіальної громади, потребують всебічного дослідження у багатьох аспектах, передусім у контексті впливу інноваційних технологій на налагодження комунікації у межах окремих громад. На особливу увагу заслуговують сільські територіальні громади, у межах яких використання спільнот у соціальних мережах у якості важливих інформаційних та комунікативних майданчиків почало набувати масового характеру заледве впродовж останніх 3–4 років.

За приклад для дослідження такої спільноти, яка об'єднує мешканців сіл Липецької сільської територіальної громади, можна обрати створену 15 лютого 2018 р. facebook-спільноту «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» [7], яка об'єднує мешканців Липецької сільської територіальної громади Харківської області (понад півтора десятки населених пунктів з центром у с. Липці). За даними порталу «Децентралізація» Липецьку громаду було створено після місцевих виборів 25 жовтня 2020 р. шляхом об'єднання шести сільських рад

(Липецької, Веселівської, Глибоківської, Слобожанської, Лук'янцівської, Тернівської), її територія становить 363,5 км², а населення станом на 2020 р. нараховувало 13 446 осіб [6].

Мережева спільнота «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» розпочала свою історію суттєво раніше від Липецької громади. Початково вона називалась «ЛИПЦІ. Громадська рада» і була створена 14 лютого 2018 р. у якості facebook-групи, що мала об'єднувати мешканців с. Липці Харківського р-ну Харківської обл. Створенню групи передували кілька важливих процесів і інновацій, синергія яких стала особливо відчутною на початку 2018 р. Власне, вже створення групи саме у соцмережі Facebook і саме у лютому 2018 р. було наслідком аналізу комплексного ефекту трансформаційних змін, що відбулися на рівні доступу до мережі Інтернет на селі та зміни пріоритетів користувачів у плані вибору соціальних мереж для користування.

Головні зміни, що відбулись до початку 2018 р., були такими:

1. Розвиток мережі дротового, бездротового і мобільного покриття мережею Інтернет сільських населених пунктів Харківського району, зокрема також і Липців та сусідніх із ними сіл. Вже впродовж 2015–2016 рр. розширення можливостей вільного і фінансово відносно прийняттого доступу сільських користувачів до мережі Інтернет стало очевидним, і надалі ситуація лише покращувалась.

2. Революція смартфона, хвиля якої докотилась з міста і до сільських користувачів, так само дала повноцінні відчутні результати саме на 2015–2016 рр. Відтепер пересічним користувачем Інтернету на селі ставав у першу не представник так званої сільської інтелігенції (вчитель, лікар, чиновник чи представник місцевого самоврядування), який мав доступ до мережі на роботі або вдома з персонального комп'ютера. Відбувся масовий вихід до мережі усіх мешканців громади незалежно від місця роботи, рівня освіти і наявності доступу до ПК. Віднині головним гаджетом доступу до Інтернету на рівні пересічного користувача став смартфон.

3. Зміна користувацьких уподобань щодо вибору основної соціальної мережі. Основні зрушення у цьому плані спричинив Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 15 травня 2017 року № 133/2017. Наслідком Указу стала масова міграція користувачів із російських соціальних мереж ВКонтакте й Однокласники, головним бенефіціаром якої став саме Facebook. За підсумками 2017 р. кількість українських користувачів цієї соціальної мережі збільшилась на 67 % [14; 11, с. 2]. Перехід користувачів до нової для них соціальної мережі не був одномоментним і розтягнувся на всю середину – другу половину 2017 р.,

однак станом на січень 2018 р. його результати вже були цілком наочними для тих користувачів соціальної мережі, які відслідковували процес.

Ці три засадничих фактори можна доповнити низкою інших, менш значущих і похідних від них чинників, насамперед вже набутими навичками досвіду користування соціальними мережами, які встигли сформуватись у користувачів на базі альтернативних Facebook російських проєктів ВКонтакте й Однокласники. Зазвичай цей чинник позиціонувався самими користувачами у негативістському ключі – лунали закиди, що їх позбавили звичних майданчиків спілкування, порушивши тим самим право на свободу слова та самовираження внаслідок державного втручання у простір не лише публічного, але і приватного спілкування. Частими були також зауваження про зручність і звичність користувацьких сервісів освоєних раніше соціальних мереж порівняно з незвичним і незручним Facebook. Однак у кінцевому підсумку досвід і вміння менше-більше грамотно користуватись соціальними мережами, базові принципи яких є універсальними, дозволили новоприбулим користувачам доволі швидко освоїтись на новій платформі.

Усі названі та низка інших другорядних, але так само важливих факторів обумовили стрімке зростання кількості учасників групи «ЛИПЦІ. Громадська рада» впродовж 2018–2019 рр. Вагоме значення мав, зокрема, також той факт, що в цей час спільнота залишалась фактичним інформаційним монополістом не тільки на рівні Липців, але і щодо сусідніх населених пунктів. Слід врахувати також позитивну роль запроваджених від самого початку існування групи правил, метою яких було задати високу планку рівня спілкування й зосередити увагу передусім на проблемах місцевого життя з метою їхнього конструктивного обговорення та пошуку шляхів вирішення [10]. Ці опубліковані 15 березня 2018 р. правила (дата публікації правил вважається офіційним днем заснування групи) зі змінами та доповненнями є чинними і на сьогодні.

Отже, початковий успіх групи був обумовлений низкою зазначених і почасти не згаданих об'єктивних і суб'єктивних факторів. Надалі суттєве посилення ваги спільноти відбулось в процесі підготовки та проведення місцевих виборів 25 жовтня 2020 р. Від весни-літа 2020 р., коли розпочалася активна підготовка до місцевих виборів, і до самого моменту проведення виборів група стала головним локальним інформаційним і комунікативним майданчиком вже не лише Липців, але й усіх сусідніх сіл громади. Апогею цей процес досяг під час проведення передвиборчої кампанії. Саме під той час – від весни 2020 р. – у селах майбутньої з'єдиненої громади почали нарешті з'являтися паралельні групи, які претендували на роль як локальних (у межах одного чи кількох сіл), так і загальних (на рівні всієї майбутньої ОТГ) майданчиків. Конкурентне співіснування кількох найбільших таких груп паралельно зі спільнотою «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» продовжується і

на сьогодні.

З огляду на очевидне розширення географії користувачів групи, а також плани створення після виборів з'єдиненої Липецької сільської територіальної громади, 18 вересня 2020 р., напередодні місцевих виборів, адміністратор групи змінив її початкову назву на «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада». Такий крок було пояснено тим, що за попередні роки свого існування й особливо під час передвиборчої агітаційної кампанії спільнота спромоглася вийти далеко за межі одного села завдяки активному долученню до неї мешканців сусідніх населених пунктів.

15 лютого 2021 р., до третьої річниці існування групи «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» й у межах відзначення Дня безпечного Інтернету адміністрація групи спільно з Громадською організацією «Липецька сотня» організували і провели онлайн-захід «Відповідальне спілкування в Інтернеті» [3; 5], у межах якого було, зокрема, коротко висвітлено історію групи та схарактеризовано її поточний стан. Доступні у Facebook інструменти статистичного аналізу користувачів групи дозволили створити їхній колективний портрет, визначивши статево-віковий склад учасниць та учасників [2; 8; Рис. 1–3; Табл. 1].



Рис. 1. Статево-віковий склад групи

Вік / стать	13 -17 років	18 -24 роки	25 -34 роки	35 -44 роки	45 -54 роки	55 -64 роки	65 + років	За галом

Жінки	-	5	17	19	12	9	2	65
		%	%	%	%	%	%	%
Чоловіки	-	2	10	11	7	4	1	34
		%	%	%	%	%	%	%
Інше (підлітки)	1	-	-	-	-	-	-	1
	%							%
Загалом	1	7	27	30	19	13	3	100
	%	%	%	%	%	%	%	%

Табл. 1. Статєво-віковий склад групи



Рис. 2 Статєвий склад спільноти

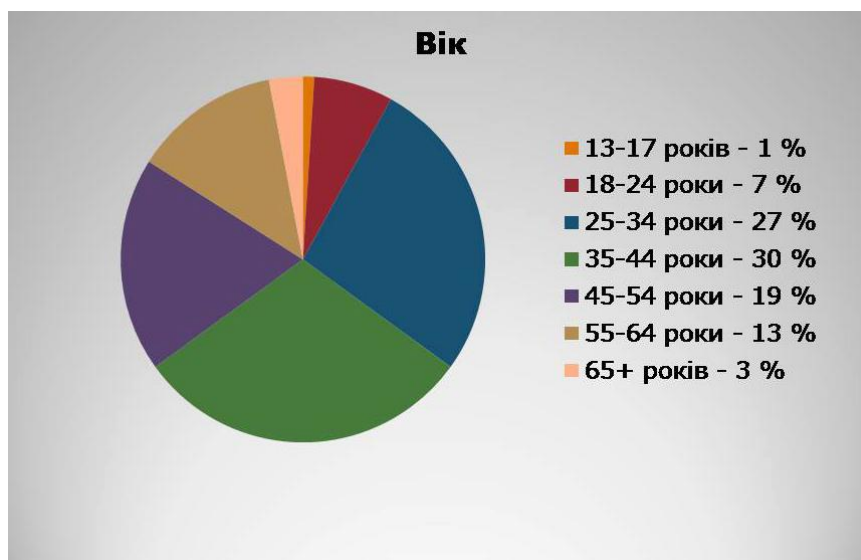


Рис. 3. Віковий склад спільноти

Отже, як бачимо, головними користувачками групи є жінки віком від 25 до 55 років (48 %), що значною мірою обумовлює природу запитів щодо інформаційного наповнення і тематики обговорень у групі. Цінності, вподобання і прагнення цієї частини користувачок значною мірою обумовлюють зміст дописів у групі, а також популярність або непопулярність тих або інших дописів і / чи коментарів. Водночас ця частина користувачок найбільш спроможна сприймати логічну аргументацію і якщо не змінювати, то принаймні частково трансформувати свої засадничі цінності та вподобання. Це обумовлює специфіку роботи активних дописувачів групи з аудиторією, коли певна теза, на перший погляд абсолютно неприйнятна пересічній користувачці групи, може бути висловлена і сприйнята аудиторією після тривалої підготовчої роботи з розширення вікна можливостей. Завдяки цьому впродовж трирічної історії групи можна побачити суттєву трансформацію позицій багатьох користувачок та користувачів від пасивної патерналістської позиції вивченої безпорадності до активної емансипованої позиції громадянського активізму чи, принаймні, публічної або приватної (відкритої або прихованої) підтримки активісток та / чи активістів громади.

Багаторічне включене спостереження за дописами і обговореннями у групі «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» у якості її засновника і незмінного адміністратора дозволяє визначити такі базові обмеження, які стоять на заваді використанню групи у якості ефективно майданчика обговорення та вирішення проблем громади:

1. низький рівень навичок критичного аналізу інформації значної частини учасниць та учасників групи;
2. погане розуміння особливостей соціальної комунікації у соціальних мережах значною частиною учасниць та учасників спільноти;
3. перенасичення групи інформацією, брак часу для адекватного реагування користувачів на інформаційний потік;
4. швидка втрата порядку денного, неможливість довший час стабільно утримувати увагу учасниць та учасників групи на певній суспільно значущій темі;
5. пасивність значної частини учасниць та учасників групи – небажання та / чи відсутність з різних причин (брак часу, низький рівень навичок спілкування у мережі, невисокий рівень грамотності та / чи вміння опрацьовувати і створювати текстову інформацію);
6. свідомі та несвідомі спроби учасниць та учасників спільноти розміщувати малозначущу (жарти, меми, дописи особистого характеру) чи навіть шкідливу інформацію

(фейкові повідомлення, дезінформація, маніпулятивні дописи тощо);

7. слактивізм («диванний активізм») – активне реагування на інформаційний привід шляхом дописів, коментарів, поширень чи вподобань, які, однак, цілком і повністю залишаються у віртуальному світі мережі і не мають потім жодного впливу на реальне життя [див.: 11, с. 14];

8. спроби використання спільноти окремими користувачами чи групами користувачів з метою маніпуляції громадською думкою (використання фейкових акаунтів та замовних дописів чи коментарів, організація колективних кампаній з проствавлення «вподобань» під певними дописами чи коментарями, створення веб-бригад з користувачів групи, які контролюються замовниками тощо) [див.: 11, с. 13].

Внаслідок цього у спільноті можливим є менше-більше продуктивне обговорення лише відносно дрібних тактичних питань, глибокі ж стратегічні програми напрацьовувати шляхом організації обговорень у групі практично неможливо. Разом з тим, попри зазначені численні проблеми та обмеження, неможливо заперечити суттєвий вплив групи на соціальну комунікацію та інформування місцевих мешканців спочатку у межах Липців, а згодом і всієї Липецької сільської територіальної громади. У цілому зараз група «ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада» продовжує стрімко розвиватися, творчо розвиваючи напрацьований під час попереднього етапу своєї історії потенціал і впроваджуючи новаторські методи налагодження якомога ефективнішого використання ресурсу з метою розвитку громадянського суспільства і реалізації громадських ініціатив у межах Липецької сільської територіальної громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В. В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции. Симферополь, 2011.
2. Відповідальне спілкування в Інтернеті [відео] [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=EMfLRIZ3bDo>
3. Відповідальне спілкування в Інтернеті: онлайн-захід (15 лютого 2021 р.) [Електронний ресурс] Режим доступу: https://lyptsi.wordpress.com/2021/02/14/vidpovidalne_spilkuvannya_v_interneti/

4. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип. 16. С. 61–71.
5. «Липецька сотня» – серед організаторів заходів до Дня безпечного Інтернету 2021! [Електронний ресурс] Режим доступу: https://lyptsi.wordpress.com/2021/02/20/safe_internet_day_2021/
6. Липецька територіальна громада. Харківська область – Харківський район [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4665/>
7. ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1799263796770667>
8. ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада: Колективний портрет до третьої річниці facebook-спільноти [Електронний ресурс] Режим доступу: https://lyptsi.wordpress.com/2021/02/16/kolekt_portret/
9. Лобовікова О. О., Мельніков А. С. Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2011. Вип. 5.
10. ПРАВИЛА СПІЛЬНОТИ [«ЛИПЦІ. ОТГ. Громадська рада»] [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1799263796770667/permalink/1800872709943109>
11. Руденко А. Ф. Соціальні мережі як ефективний засіб громадської самоорганізації в сучасній Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Rudenko-52ea7.pdf>
12. Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства. Наукова доповідь за темою дослідження [Електронний ресурс] / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2014. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/dopovidi_konf/smivvts.pdf
13. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : [монографія] / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2013.
14. У Facebook вже 11 млн українців / Watcher. 2018. 23 січня [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2018/01/23/u-facebook-vzhe-11-mln-ukrayintsiv/>
15. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 15 травня 2017 року № 133/2017

- [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>
16. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив // Центр досліджень соціальних комунікацій Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460
17. Якименко Ю. Соціальні медіа як інструмент дослідження проблем регіонального розвитку / Ю. Якименко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. К., 2016. Вип. 43. С. 501–516.
18. Якимчук О. Соціальні мережі та їх аналіз // Релігія та Соціум. 2012. № 1 (7). С. 146–153.

Кириленко Олеся,
доктор соціологічних наук,
професор, завідувач кафедри політичних наук
Рівненського державного гуманітарного університету
(м.Рівне)

ГЛОБАЛЬНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ООН ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (SDG GLOBAL FESTIVAL OF ACTION) ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ГЛОБАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФАКТОР ГЛОБА-ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ.

Стаття присвячена діяльності ООН на прикладі проведення щорічного Глобального фестивалю дій з реалізації цілей сталого розвитку. Глобальний фестиваль ООН розглядається як унікальна мега подія, новітня форма комунікацій глобального масштабу та фактор глоба-локальної демократизації.

Ключові слова: ООН, сталий розвиток, Цілі сталого розвитку, Глобальний фестиваль дій по реалізації цілей сталого розвитку.

Статья посвящена деятельности ООН на примере проведения ежегодного Глобального фестиваля действий по реализации целей устойчивого развития. Глобальный фестиваль ООН рассматривается как уникальное мега событие, новейшая форма коммуникаций глобального масштаба и фактор глоба-локальной демократизации.

Ключевые слова: ООН, устойчивое развитие, Цели устойчивого развития, Глобальный фестиваль действий по реализации целей устойчивого развития.

The article is devoted to the UN activities on the example of the annual Global Festival of Action for the Implementation of Sustainable Development Goals. The UN Global Festival is seen as a unique mega event, the newest form of global communications and a global-local democratization factor.

Keywords: UN, sustainable development, sustainable development goals, Global Festival of Action for the implementation of sustainable development goals.

В 2000-2015 роках Організація Об'єднаних Націй зробила першу спробу по реалізації глобального довгострокового проекту «Цілі розвитку тисячоліття», в якій були сформовані 8 основних цілей по вирішенню основних проблем розвитку всіх країн світу: 1. Ліквідація злиденності та голоду, 2. Забезпечення загальної початкової освіти, 3. Забезпечення гендерної рівності, 4. Скорочення дитячої смертності, 5. Покращення охорони материнства, 6. Боротьба з інфекційними хворобами, 7. Забезпечення екологічної сталості, 8. Формування глобального партнерства в цілях розвитку [1].

В кінці 2015 року ООН розпочала другий глобальний проект під назвою «17 Цілей ООН в області сталого розвитку», в якому цілі по вирішенню проблем суспільного розвитку включили попередню 15-річну платформу, однак в більш деталізованому і розширеному форматі. Концептуальною основою Програми ООН «17 Цілей ООН зі сталого розвитку» стала інтеграція програм ООН з людського розвитку, благополуччя для всіх та кожного та сталого розвитку суспільства в глобальному масштабі [2,3]. Це надає Програмі «17 Цілей ООН зі сталого розвитку» безпрецедентний характер з позиції глобальної інтеграції всіх країн світу у вирішенні гострих проблем соціального розвитку та збереження природного середовища, реалізації принципів глоба-локальної демократизації, гуманізації суспільства, досягнення миру і демілітаризації суспільного життя [4, с. 50].

Заходи ООН по реалізації 17 Цілей сталого розвитку під загальною назвою «SDG Action Campaign» включають широкий комплекс проектів, акцій, технологій науково-аналітичного, інформаційно-комунікативного та практичного спрямування. Так 25 вересня ООН проводить щорічний Всесвітній день під назвою «#ACT4SDGs» – «Дії зі сталого розвитку», який мобілізує людей всіх країн на реалізацію цілей сталого розвитку і формування глобальної солідарності навколо їх всіх соціальних суб'єктів від індивідуального, групового, організаційного до інституціонального, національного та міжнародного рівнів.

З 2016 року ООН розпочала проведення щорічного Глобального фестивалю дій по реалізації цілей сталого розвитку – «SDG Global Festival of Action» (Далі: Глобального фестивалю дій зі сталого розвитку / Глобальний фестиваль), обравши для цього м. Бонн в Німеччині, в якому знаходиться представництво ООН і працює 20 представництв ООН, включно штаб-квартира Секретаріату ООН по боротьбі з опустелюванням (UNCCD), Добровольча програма ООН (UNV), а також представництва різних програм по збереженню біорізноманіття.

Глобальний фестиваль дій зі сталого розвитку проходить щорічно весною на майданчику Боннського Конгрес-холу і представляє собою унікальну мега-подію глобального масштабу з використанням всіх найсучасніших комунікацій, включно віртуальні

та дистанційні їх форми.

Перший фестиваль зі сталого розвитку в 2016 році носив установчий характер. І вже в 2017 році Другий Глобальний фестиваль ООН пройшов під назвою «Нове мислення для кращого світу», який зібрав 800 учасників з 80 країн світу [5]. В рамках фестивалю виступили 139 учасників, пройшло 50 різних секцій, було представлено 80 фільмів, 20 інноваційних проєктів зі сталого розвитку в різних сферах життя. У центрі уваги учасників знаходилися три ключових питання: як боротися з нерівністю в швидко глобалізованому світі; як просувати економічне зростання поряд зі збереженням екологічної системи; як захистити людей від потрясінь і криз.

Крістіна Галлах, заступник Генерального секретаря ООН з комунікацій та громадської інформації, зазначила, що всі люди повинні усвідомити світ як трансформацію планетарного суспільства на основі сталого розвитку [5]. З метою локалізації політики 17 цілей сталого розвитку ООН представила на Глобальному фестивалі 2017 року довгострокову програму «Дії зі сталого розвитку» на 50 мовах світу [5].

21-23 березня 2018 року в місті Бонн пройшов Третій Глобальний фестиваль ООН зі сталого розвитку під назвою «Дії для сталого розвитку», який зібрав 1 500 осіб з 100 країн світу. Більш 30 000 людей дивилися трансляцію з 158 країн, і фестиваль був трендовою темою на «Twitter» в Німеччині. Глобальний фестиваль 2018 року продемонстрував зростаючий інтерес до політики сталого розвитку та правильність курсу ООН в досягненні цілей людського розвитку на платформі даної політики [6].

У 2019 році 2-4 травня відбувся Четвертий Глобальний фестиваль ООН зі сталого розвитку, який зібрав 1700 учасників з 150 країн світу [8]. На фестивалі 2019 року було проведено 60 інтерактивних сесій, 20 виставок інновацій зі сталого розвитку, продемонстровано 20 фільмів, 10 виступів митців та співаків. Цей фестиваль охопив своїми мережами понад 4 млн. людей зі всього світу і включив 37 млн. показів різних подій фестивалю [8].

В 2020 році Пандемія COVID-19 обумовила перенесення П'ятого Глобального фестивалю на наступний рік. В 2021 році ця мега подія відбулась 25-26 березня повністю у віртуальному форматі. Такий формат значно розширив аудиторію Глобального фестивалю. В 2021 році Глобальний фестиваль охопив 24 тис. учасників з 203 країн світу, включив 300 виступів спікерів з 80 країн світу, 20 виставок інновацій, 30 пленарних засідань, 10 з яких пройшли на японському майданчику, а також 27 секційних засідань [9]. Фестиваль прикрасили виступи артистів різного жанру. В цілому, П'ятий Глобальний віртуально фестиваль віртуально охопив більше 72 млн. глядачів та користувачів соціальних мереж зі

всього світу. Зрозуміло, що на цьому фестивалі реалізація Цілей сталого розвитку розглядались в контексті проблем і загроз Пандемії COVID-19.

Зауважимо, що останні три Глобальних фестивалі проводили конкурс проектів зі сталого розвитку «UN SDG Action Awards» та обирали переможців у трьох номінаціях «Мобілізація», «Надхнення» і «Підключення». В 2021 році журі у складі 21 членів вибирали 3-х номінантів серед 2000 проектів зі 140 країн світу [10].

Глобальні фестивалі ООН в організації комунікацій активно включаються у всі Інтернет / віртуальні соціальні мережі та використання сервісів: Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Flickr, Spotify (WEB 2.0) [9].

Отже, 17 цілей сталого розвитку ООН, заходи по їх реалізації, зокрема SDG Global Festival of Action, спрямовані на розв'язання самих гострих проблем соціального розвитку, як подолання глобальних розривів (global gaps) в соціально-економічних, культурних, гуманітарних сферах життя, скорочення і ліквідація бідності, забезпечення доступу до якісної освіти і сучасної медичної допомоги за умов Пандемії COVID-19, ліквідація всіх форм дискримінації, порушення прав і свобод, забезпечення гідного рівня життя всіх без винятку людей при збереженні екосистеми планети, а також розвиток співпраці в глобальному масштабі.

Проведення Глобальних фестивалів ООН спрямоване на активне включення всіх без винятку людей у процес вирішення проблем соціального розвитку в рамках політики сталого розвитку. Ця щорічна подія прискорено збільшує глобальну команду прихильників політики сталого розвитку, розвиває планетарну інтеграцію у новітніх формах як глобальних комунікацій, так і активних дій по реалізації цінностей і принципів гуманізму, демократії та партнерства без кордонів - від глобального до локального рівня.

Інтернет комунікації допомогли автору статті приєднатись до Глобальних фестивалів ООН 2018 та 2019 років в реальному форматі, а в 2021 році – у віртуальному форматі взяти участь дистанційно самій та долучити до цього глобального заходу колег, аспірантів та студентів. Позитивні враження від участі в Глобальних фестивалях надихають не тільки на осмислення перспектив соціального розвитку, а на практичні дії по вирішенню проблем українського суспільства та збереження природи нашої планети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml

2. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 25 сентября 2015 года 70/1. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года [Электронный ресурс] // Официальный сайт ООН. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/PDF/N1529192.pdf?OpenElement>
3. Цели в области устойчивого развития [Электронный ресурс] // Официальный сайт ООН. – Режим доступа: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru>
4. Кириленко О. М. Цілі тисячоліття ООН як довгострокові стратегії глобального розвитку / О. М. Кириленко // Панорама політологічних студій. Науковий вісник РДГУ. – Рівне: РДГУ, 2016. – № 14. – С. 50–59.
5. Communicating SDGs' key to achieving global development targets [Electronic source] // Eco-business – Режим доступа: с
6. Global Festival of Action for Sustainable Development [Electronic source]. – Режим доступа : <http://globalfestivalofaction.org/>
7. Global Festival of Action [Electronic source] // United Nations SDG Action Campaign. – Режим доступа : sdgactioncampaign.org/category/global-festival-of-action/
8. The Festival in numbers. – Режим доступа : <https://mailchi.mp/act4sdgs/the-biggest-sdgglobalfest-everparticipants-commit-to-concrete-action-for-the-sdgs?e=%5BUNIQID%5D>
9. Thanks for joining! The SDG Global Festival of Action in numbers/ - Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=-ed-re3k0-E>
10. MEET THE WINNERS OF THE 2020 SDG ACTION AWARDS. – Режим доступа : <https://unsdgaction.medium.com/sdgactionawards-8414cc539c88>

Гузь Антон,
аспірант першого року навчання,
спеціальності «Історія та археологія»
Маріупольського державного університету,
(м. Маріуполь)

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕРИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

У публікації розглядаються деякі аспекти правового становища Римо-католицької церкви на території України у першій половині ХІХ ст. Визначаються вектори політики Російської імперії спрямовані на обмежувальні та секуляризаційні заходи щодо Римо-католицької церкви.

Ключові слова: *Римо-католицька церква, Російська імперія, правове становище.*

В публикации рассматриваются некоторые аспекты правового положения Римско-католической церкви на территории Украины в первой половине ХІХ в. Определяются векторы политики Российской империи направленные на ограничительные и секуляризационные меры касательно Римско-католической церкви.

Ключевые слова: *Римско-католическая церковь, Российская империя, правовое положение.*

The publication examines some aspects of the legal status of the Roman Catholic Church on the territory of Ukraine in the first half of the 19th century. The vectors of the Russian Empire policy aimed at restrictive and secularizing measures to the Roman Catholic Church are determined.

Key words: *Roman Catholic Church, Russian Empire, legal status.*

Дослідження історії Римо-католицької церкви в Україні є неможливим без вивчення правових аспектів її діяльності на території України в різні часові періоди. У цьому контексті науковий інтерес становить правове становище Римо-католицької церкви на території України у першій половині ХІХ століття.

Внаслідок поділів Речі Посполитої у складі Російської імперії опинилися території, значна частка населення яких сповідувало католицизм. Римо-католицькимонастирським школам і училищам наказувалося здійснити перепис; почався нагляд за їхньою діяльністю[8]. Не оминула обмежувальна політика Російської імперії і літургії, оскільки здійснювалися спроби цензурування проповідей [1].

Оскільки, на новоприєднаних землях Римо-католицька церква активно утворювала освітні заклади, саме вони привернули увагу влади. Важливим етапом на шляху до централізації духовних навчальних закладів Римо-католицької церкви було створення указом від 1 липня 1803 року при Віленському університеті Головної семінарії, яка готувала римо-католицьких священиків на вищі церковні ієрархічні посади. Для фінансування семінарії виділялося 15 000 руб. сріблом з прибутків від монастирських маєтків та капіталів, а також за рахунок 11 багатих бенефіцій, що надавали 65 тис. рублів сріблом щороку [8]. Надалі, Російська імперія усе більше намагається контролювати РКЦ.

Втручання імперського законодавства у внутрішні справи церкви торкнулось і сфери укладення шлюбів. Відповідно до указу від 16.10.1803 «О бракосочетании людей разных вер и исповеданий в присоединенных от Польши Губерниях» у випадку укладення шлюбу між римо-католиком та греко-католиком заборонялось усіх народжених у такому шлюбі дітей виховувати як римо-католиків. Документ передбачав хрещення синів за обрядом Церкви батька, а доньок за обрядом тієї конфесії до якої належить мати [9].

Особливо помітним втручання влади у внутрішню діяльність Церкви відбувається у 1830-1831 рр., коли частина римо-католицького духовенства всіляко сприяє розвитку польського національно-визвольного руху [7]. З 1830 р. священнослужителям заборонялося без спеціального на те дозволу залишати свій монастир та особливо їхати за межі країни. Подібними діями самодержавство намагалось обмежити контакти духовенства з польськими діячами національного руху та унеможливити проникнення до держави антиімперських поглядів[2]. Після поразки польського повстання російський владний апарат посилив нагляд за освітніми закладами Римо-католицької церкви. Спочатку була припинена робота Віленського університету як центру польської національної думки, при якому діяла Головна семінарія. Імператорський указ «О закрытие Виленского университета, и о передаче в Министерство Внутренних Дел Медицинского и Богословского факультетов» від 1 травня 1832 р. не ліквідував Віленський університет, але, медичний і богословський факультети, передбачав перетворити в окремі навчальні заклади [6]. Викладати там могли лише ті особи, які не були пов'язані з Царством Польським.

У подальшому держава з метою скорочення кількості римо-католицьких монастирів указом від 19 липня 1832 року «Об упразднении некоторых римо-католических монастырей»

[8] проголошувала закриття некомплектних [7] римо-католицьких монастирів, костелів, що перебувають у поселеннях з населенням, переважно, православного чи уніатського віросповідання. Землі ж та угіддя, що перебували у розпорядженні цього монастиря передавалися до державної скарбниці [8]. Указом від 26 листопада 1832 р. «Об приеме людей в Римско-католические сименарии» [4] імперська влада почало здійснювати контроль за вступниками до семінарій. Створювалися спеціальні комісії, що визначали осіб до вступу у ці духовні навчальні заклади. Після цього складалися звіти [4].

Іменний указ, даний Сенату від 25 грудня 1841 року «О передаче в ведение Министерства Государственных имуществ, всех недвижимых населенных имений иноверного духовенства Западных губерний» розпочав активну фазу секуляризаційного процесу щодо римо-католицьких маєтностей, цікавим є й те, що даний законодавчий акт було ухвалено 25 грудня, у день Різдва Христового. [3, с. 139-140]

Таким чином політика Російської імперії щодо Римо-католицької церкви на території України у першій половині ХІХ ст. була спрямована на поступове правове обмеження її діяльності та повне підпорядкування центральній владі.

ЛІТЕРАТУРА

1. О закрытии Виленского Университета, и о передаче в Министерство Внутренних Дел Медицинского и Богословского факультетов Высочайшая резолюция на положение Комитета Министров. [Именный указ, данный Министру Внутренних Дел]. 1832. Май 1 // ПСЗРИ. Собрание Первое. – СПб. Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1830. – Т. XXVII. – С. 782-783.
2. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из России в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // ПСЗРИ. Собрание Второе. – СПб: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717-722
3. О передаче в ведение Министерства Государственных имуществ, всех недвижимых населенных имений иноверного духовенства Западных губерний. [Именный указ, данный Сенату]. 1841. Декабря 25 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1842. – Т. XVI, ч. II. – С. 139-140.
4. О приеме людей в Римско-Католические сименарии [Именной, объявленный Начальникам Западных Губерний Министром Внутренних Дел] данный Сенату. 1832, 26 ноября // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.

- Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1830. – Т. VII. – С. 863-864.
5. Об упразднении некоторых Римско-Католических монастырей. [Именной указ, объявленный гражданским губернатором министром внутренних дел]. 1832. Июля 19 // ПСЗРИ. Собрание Второе. – СПб: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1833. – Т. VII. – С. 507-510.
 6. Об учреждении при Виленском университете Главной Семинарии для духовенства Римско-Католического исповедания [Высочайше утвержденный доклад Сената] 1833. Июль 1 // ПСЗРИ. Собрание Первое. – СПб: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.
 7. Павлюк В. В. Римо-католицька церква в суспільному житті Правобережної України кінця XVIII – першої третини XIX ст.. URL: [file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/NznuoairD2009_2011_4_17%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/NznuoairD2009_2011_4_17%20(5).pdf) (датазвернення: 06.03.2021).
 8. Хитровська Ю. В. Організаційно-правове становище римо-католицької церкви на Правобережній Україні наприкінці ХУІІІ – на початку ХХ ст. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Si/2010_30/Hutrovska.pdf
 9. О бракосочетании людей разных вер и исповеданий в присоединенных от Польши Губерниях, 16 Октября 1803 г. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004184121#?page=102> (дата звернення: 06.03.2021).

УДК : 316.421

Суровцева Ірина

кандидат історичних наук, доцент кафедри

соціології та соціальної роботи ДВНЗ

«Приазовський державний технічний університет»

(м.Маріуполь)

ГЛОБАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ УРЯДІВ

Стаття аналізує аспекти взаємовплив глобальних процесів сучасності та національних соціальних політик. Виявлено виклики і протиріччя національної соціальної

політики в межах глобальної мегацивілізації. Розглянуто тенденції глобальної соціальної політики як області академічних досліджень і політичної практики.

Ключові слова: *глобалізація, глобальна соціальна політика, соціальна політика, соціальна робота.*

Статья анализирует аспекты взаимовлияние глобальных процессов современности и национальных социальных политик. Выявлены вызовы и противоречия национальной социальной политики в пределах глобальной мегацивилизации. Рассмотрены тенденции глобальной социальной политики как области академических исследований и политической практики.

Ключевые слова: *глобализация, глобальная социальная политика, социальная политика, социальная работа.*

The article analyzes aspects of the interplay of global processes of our time and national social policies. The challenges and contradictions of the national social policy within the global mega-civilization are revealed. Trends in global social policy as an area of academic research and political practice are considered.

Key words: *globalization, global social policy, social policy, social work.*

Сучасна цивілізаційна динаміка інтеграційних процесів у всіх сферах економічного та соціокультурного життя характеризується соціальними науками терміном «глобалізація». Сам термін трактується надмірно широко - від культурно-інформаційної експансії західноєвропейських (перш за все американських) цінностей (вестернізації) до політико-ідеологічних (панування західноєвропейських неоліберальних і неоправих принципів), технологічних, фінансових або соціально-диференційованих (розділ держав і суспільних страт на багатих, приречених владою і жебраків-утриманців) процесів. Всі названі фактори глобалізації, і особливо, ущільнення мережі всесвітніх зв'язків, що мають наслідком взаємовплив місцевих і віддалених подій (Е. Гідденс), призводять до амбівалентної гомогенізації і фрагментації світу, «розмивання» національних культур, суверенізації держав і розділення націй (народів) на лідируючі та на аутсайдерів («відсталі»)[1]. Такий ідеологічний поділ націй (в гегелівському розумінні історичних і неісторичних народів)

мотивує їх до прийняття постіндустріальних принципів конкуренції - прискорено адаптувати цінності глобалізації до своїх національних політичних систем.

Глобалізація руйнує традиційний уклад життя громад, національні культури і «розриває зв'язок часу», в умовах якого немає зваженого менеджеріального рішення. Це створює, на думку З. Баумана, ситуацію, де ніхто не контролює ситуацію [2]. Мабуть, глобалізація міфологізується, усвідомлюється як катастрофічна загроза існуючому укладу життя, традиційним цінностям і національним культурам, що повинні бути непорушними, тому що вони історично доказали свою дієздатну функцію - оберігати людство від усіх можливих небезпек. В цьому ракурсі доречним буде згадати вислів У. Бека, що для переважної більшості людей досвід «глобального співтовариства товаришів по нещастю» починається на перших порах як досвід відчуття загрози - в дебатах про «мобільну бідність», про «демографічний вибух» [3].

Незважаючи на глобалізацію і тисячолітній досвід економічних, політичних, культурних контактів, сучасний світ продовжує характеризуватися цивілізаційно-культурним різноманіттям, зберігаючи свою соціокультурну специфіку. І хоча глобальним взаємодіям на різних рівнях і в сферах притаманні власні механізми та закономірності, але суб'єктами взаємодії будь-якого рівня залишаються індивіди або їх спільноти, будучи носіями певної соціальності, вони будують відносини відповідно до моделей і сценаріїв своєї культури. Тому при дослідженні глобалізаційних взаємодій може і повинна бути виділена їх соціально-економічна складова: які моделі соціальної політики по відношенню до маргіналізованих (уразливих) індивідів та груп складаються в тих чи інших культурах, які обмеження накладають ті чи інші культури на запозичення ззовні, чи відповідають зразки догляду та допомоги вимогам конструктивної цивілізаційної співпраці.

Соціальну політику можна розглядати як колективну відповідь на соціальні проблеми, а термін «глобальна соціальна політика» (GSP) відноситься як до області академічних досліджень, так і до політичної практики. Як наукова галузь, «глобальна соціальна політика» охоплює широке коло питань і тем, що вміщують дві форми: з одного боку, приписи суб'єктів глобальної соціальної політики щодо національної соціальної політики; і, з іншого боку, різні форми глобального соціального перерозподілу, глобального регулювання і формулювання глобальних соціальних прав. Як політична практика, вона відноситься до нормативних уявлень про бажаність тих чи інших форм глобальної соціальної політики, що сприяють більшій рівності і універсальним правам на рівні транснаціональної політики.

Глобальна або транснаціональна соціальна політика веде своє походження з праць британських вчених: у 1997 році Б. Дікон і його колеги опублікували першу книгу, в якій використовувався термін «глобальна соціальна політика», потім був заснований журнал

«Глобальна соціальна політика», що з 2000 року публікував статті про транснаціональні виміри соціальної політики, соціального розвитку і соціального управління. Мета «Глобальної соціальної політики» дійсно була двоякою: вивчення соціальної політики через діяльність потенційно могутніх суб'єктів глобальної соціальної політики (міжнародних фінансових інститутів -Світовий банк і МВФ), механізми глобального соціального перерозподілу, транснаціональні податки, глобальні фонди), а також актуалізація соціальних аспектів глобалізації і необхідності розробки глобальної соціальної політики разом з розширенням глобальних економічних і торгових моделей.

Глобальна соціальна політика приймає форми, відмінні від форм національних держав загального добробуту, оскільки вона залежить від діяльності багатьох міжнародних організацій і транснаціональних суб'єктів. У літературі з розвитку держави загального добробуту переважали три теоретичних підходи: по-перше, зосереджені на процесах економічного розвитку, індустріалізації і урбанізації; по-друге, акцентовані на класовій боротьбі і політичній мобілізації; по-третє, присвячені впливу політичних інститутів. Ймовірне майбутнє розвитку і обмеження GSP пов'язують з подальшим домінуванням суто неоліберальних форм. Як зазначають фахівці, щоб глобалізація була безпечною, вона повинна базуватися на основі соціальної згоди. Для підтримки соціальної згоди потрібним є підтримання захисних мереж, побудованих у розвинених економіках за останні півстоліття, оскільки вони забезпечили збереження капіталістичної системи і призвели до її безпрецедентного розширення та тієї самої глобалізації, яку ми спостерігаємо сьогодні [4].

Виходячи з вищезначеного, одна з проблем, що виникла, пов'язана з насильницькою локалізацією незатребуваної частини населення. Ці наслідки глобалізації створюють вкрай нестабільну обстановку вже не в локальному, а світовому масштабі. Незатребувані значні маси людей як баласт в умовах посиленої поляризації світу, позбавлені звичних місць проживання та способу життя, позбавлені впевненості в надійності і стабільності життя, з обмеженими можливостями споживання, обмеженням доступу до можливих благ і послуг, маси населення, що обслуговуються за залишковим принципом, а в перспективі й взагалі не потребують обслуговування, складають основний виклик для національних соціальних політик. У.Бек вказує на зростання числа тих, хто викинутий з ринку праці і позбавлений шансів на матеріальну і соціальну безпеку і інтеграцію. В результаті не тільки наростає нерівність, а й драматично змінюється якість соціальних нерівностей, оскільки всі великі кола населення відбраковуються, як в принципі «економічно неактивні» [3].

Отже, глобалізація зумовлює потребу у формуванні нових концепцій соціальної політики на рівні національних держав, розробці нових стратегій. Тенденції змін реалізуються через інституалізацію нових глобальних ідеологем: welfare mix, welfare

pluralism, та через пошук способів скорочення податків засобами громадянського суспільства і ринку; актуалізацію приватизації, децентралізації і дебіюрократизації соціальної сфери, передачі відповідальності муніципалітетам; подальшу диференціацію соціальних служб з упором на добровільний або комерційний сектор замість державного сектору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Люк Тимоті В. Новий світовий порядок чи порядки недосвітів: влада, політика й ідеологія в інформаціоналізаційних глобальностях // Глобальні модерності. К.: Ніка-Центр, 2008. 400 с.
2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
3. Бек У. Что такое глобализация? URL: <http://ishulenina.ru/Global/Bek/globalizaziya/06.html>
4. Ethan V. Kapstein and Branko Milanovic. Responding to Globalization: Social Policy in Emerging Market Economies. URL: https://www.gc.cuny.edu/CUNY_GC/media/CUNY-Graduate-Center/PDF/Centers/LIS/Milanovic/papers/2001/responding_to_globalization.pdf

УДК 316.77:005.5

*Паскевич Орина,
студентка III курсу,
спеціальності «Соціологія»,
Маріупольського державного університету,
(м. Маріуполь)*

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Статтю присвячено дослідженню ролі комунікації в прийнятті управлінських рішень. Між спілкуванням та прийняттям рішень існує сильний взаємозв'язок. Прийняття рішень є основою діяльності організації. Від якості розробки, прийняття та впровадження управлінських рішень залежить ефективність використання ресурсів конкретної організації. Комунікація - обмін між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких відображені інформація, знання, ідеї, емоції тощо,

обумовлений цілим рядом соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві. Також у статті наведені рекомендації щодо покращення ефективності комунікації в прийнятті управлінських рішень.

Ключові слова: комунікація, прийняття рішень, управлінське рішення, ефективність, результативність, організація.

Статья посвящена исследованию роли коммуникации в принятии управленческих решений. Между общением и принятием решений существует сильная взаимосвязь. Принятие решений является основой деятельности организации. От качества разработки, принятия и внедрения управленческих решений зависит эффективность использования ресурсов конкретной организации. Коммуникация - обмен между людьми или другими социальными субъектами целостными знаковыми сообщениями, в которых отражены информация, знания, идеи, эмоции и т.п., обусловлен целым рядом социально значимых оценок, конкретных ситуаций, коммуникативных сфер и норм общения, принятых в данном обществе. Также в статье приведены рекомендации по улучшению эффективности коммуникации в принятии управленческих решений.

Ключевые слова: коммуникация, принятие решений, управленческое решение, эффективность, результативность, организация.

The article is devoted to the study of the role of communication in management decisions. There is a strong relationship between communication and decision making. Decision making is the basis of the organization. The efficiency of using the resources of a particular organization depends on the quality of development, adoption and implementation of management decisions. Communication - the exchange between people or other social actors of holistic symbolic messages, which reflect information, knowledge, ideas, emotions, etc., due to a number of socially significant assessments, specific situations, communication areas and norms of communication adopted in this society. The article also provides recommendations for improving the effectiveness of communication in management decisions.

Key words: communication, decision making, management decision, efficiency, effectiveness, organization.

У процесі виконання своїх обов'язків керівникам доручається ряд ролей. Деякі з цих ролей стосуються міжособистісних ролей, інформаційних ролей та ролей, що приймають рішення. Успіх організації залежить від ефективності та результативності, з якою менеджери виконують свої функції. Однією з найважливіших ролей, яку повинні виконувати менеджери, є прийняття рішень для керівництва діяльністю організації. Прийняття рішень має першочергове значення для успіху кожного бізнесу. Між спілкуванням та прийняттям рішень існує сильний взаємозв'язок. Чітко сказано, спілкування впливає на прийняте рішення. Зв'язок визначається як розповсюдження інформації від відправника до одержувача. Щоб відбувся зв'язок, інформація повинна передаватися шляхом ефективного декодування приймачем. Процес комунікації в організації можна розглядати з різних точок зору, одна з них є середовищем, за допомогою якого відбувається групова взаємодія в організації. Як варіант, спілкування можна вважати суттю прийняття рішень. Це робить спілкування важливим елементом успіху організації.

Таким чином, прийняття рішень є складовою будь-якої управлінської функції, оскільки рішення – це головний продукт праці менеджера. Тому розуміння природи прийняття управлінських рішень надзвичайно важливе з погляду найкращого уявлення про процес управління в цілому [1]. Управлінське рішення - результат вибору суб'єктом управління способу дій, спрямованих на вирішення поставленого завдання в існуючій чи спроектованій ситуації [2]. Управлінські рішення спрямовані на розв'язання конкретних управлінських завдань, які характеризуються:

- невизначеністю, а в деяких випадках і суперечливістю умов;
- недостатністю інформації про можливі способи їх вирішення та чітких алгоритмів вирішення;
- необхідністю вирішення в обмежений час.

Відповідно, управлінський процес є комплексом взаємопов'язаних операцій, що виконуються в певній послідовності та спрямовані на розв'язання конкретних завдань і досягнення цілей.

Окрім того, рішення, яке буде впроваджено, може спричинити величезні ризики, які можуть вплинути на діяльність фірми як суб'єкта господарювання, що працює. Це означає, що спілкування повинно вестись до прийняття будь-якого рішення. Наприклад, враховуючи динамічний характер ділового середовища, для фірм першорядно розвивати високі конкурентні переваги. Існують різні шляхи, за допомогою яких цього можна досягти. Одним з них є утворення злиттів та поглинань. Основною метою формування злиттів та поглинань є досягнення синергії в новій структурі. Однак існує велика ймовірність того, що новий суб'єкт не досягне запланованої синергії. Однією з причин, яка може призвести до цього, є

відсутність ефективного зв'язку між двома фірмами, що беруть участь. Здійснення злиття та поглинання вимагає включення всебічного спільного прийняття рішень. Це забезпечить наявність у всіх залучених сторін однакової інформації щодо впливу рішення на кожную фірму. Крім того, комунікація до виконання рішення допоможе визначити існуючий ступінь придатності між двома фірмами. Забезпечення попереднього спілкування перед виконанням рішення допоможе мінімізувати ймовірність злиття. Це впливає з того, що можна буде визначити наявність цільової відповідності між двома фірмами. Значний обсяг ресурсів бере участь у процесі злиття та поглинання. Якщо комунікацій недостатньо, визначенню відповідності між двома фірмами може бути замало. Після реалізації такого рішення існує велика ймовірність того, що фірма не зможе призвести до величезних фінансових втрат. Забезпечення комунікації до прийняття такого рішення дозволяє управлінському колективу фірми визначити найбільш ефективний спосіб реалізації рішення.

В процесі діяльності організації існує ймовірність виникнення конфліктів серед працівників. Це виникає внаслідок існування відмінностей між працівниками. Неминучість конфліктів також виникає внаслідок того, що співробітники регулярно взаємодіють при виконанні своїх обов'язків. Конфлікти можуть призвести до збільшення рівня стресу серед працівників. Це впливає на зниження продуктивності праці працівників, а отже, і на результати діяльності фірми. Роль управлінської команди фірми полягає в тому, щоб вирішити конфлікти полюбовно. Цього можна досягти лише шляхом прийняття ефективного рішення. Коли конфлікт існує в організаціях, існує велика ймовірність його придушення. Це погіршує ситуацію, збільшуючи рівень стресу серед працівників. Спілкування може допомогти керівництву зрозуміти природу конфлікту [3]. Крім того, покращується ступінь визначеності щодо проблеми. Це впливає з того, що керівна команда може отримати численні факти щодо проблеми [4]. Для вирішення проблеми слід провести всебічний процес прийняття рішень. Перший крок передбачає виявлення існуючої проблеми. Ідентифікація проблеми гарантує, що прийняте рішення призведе до вирішення виявленої проблеми. На цьому етапі ефективне спілкування має першорядне значення, допомагаючи керівнику визначити проблему. Немає необхідності в процесі прийняття рішень, якщо проблема недостатньо добре визначена. Для вирішення проблеми керівній групі доступний ряд альтернатив. Для того, щоб визначити доступні альтернативи, менеджери повинні зібрати достатню кількість інформації. Це допоможе збільшити обґрунтованість прийнятого рішення. Різні співробітники, що працюють у різних відділах, мають різні шляхи, які вони можуть вважати найбільш ефективними для вирішення проблеми. Забезпечивши ефективне спілкування між різними групами, керівництво може організувати дискусії, щоб вимагати думки працівників. Незважаючи на розбіжності, що виникли під час обговорення, існує

велика ймовірність співробітників співпрацювати з прийнятим рішенням, оскільки їм була надана можливість висловити свою думку. Результат, що виникає під час групових дискусій при вирішенні проблем в організації, полягає в тому, що якість прийнятого рішення є високою. Це підвищує ефективність вирішення існуючої проблеми. Після виявлення різних альтернатив керівна група повинна оцінити альтернативи, які вважатимуть найбільш ефективними для прийняття рішення. Динамічний характер зовнішнього середовища впливає на діяльність фірми та довгострокове виживання. Як результат, для компаній стало життєво важливим здійснити різні зміни у своїй діяльності, щоб привести себе у відповідність із зовнішнім середовищем. Деякі зміни, спрямовані на підвищення ефективності діяльності організації. Запланована зміна може бути основною або незначною. Незважаючи на масштаб запланованих змін, це може спричинити опір працівників. Для того, щоб здійснити заплановані зміни, необхідно прийняти низку рішень. Зміни, спричинені рішенням, прийнятим керівною командою, стосуються всієї організації. Тому керівна команда фірми несе відповідальність за співпрацю між усіма членами різних підрозділів. Це робить процес впровадження ефективним, усуваючи опір співробітників. Рішення про внесення змін не повинно накладатися на підлеглих членів організації. Важливо забезпечити, щоб усі співробітники були ознайомлені з рішенням про внесення змін до його впровадження. Крім того, працівники повинні знати, як рішення про внесення змін вплине на них. Це збільшить їхню відданість у процесі імплементації рішення. Отже, забезпечення ефективної комунікації в організації забезпечить розуміння керівництвом фірм сприйняття працівниками рішення.

Спираючись на вищевикладений матеріал, для того, щоб забезпечити ефективність прийнятого рішення, керівницьким групам фірм надзвичайно важливо покращити ефективну комунікацію. Для того, щоб досягти цього, керівництву фірми слід врахувати наступні рекомендації. Організація повинна мати вільний потік інформації. Це забезпечить ознайомлення всіх зацікавлених сторін із внутрішнім середовищем організації. Це завершиться мінімізацією ймовірності виникнення опору. Для того, щоб досягти цього, керівництву фірми слід розглянути можливість включення стилю організації знизу вгору. Це забезпечить вільний потік інформації від працівників підпорядкованого рівня до вищого керівництва. Слід залучити всіх зацікавлених сторін до прийняття рішення. Це забезпечить створення достатнього рівня обізнаності, таким чином збільшуючи ймовірність участі в процесі впровадження. Для забезпечення ефективного спілкування в організації керівна команда фірм повинна включати інформаційні технології, щоб ефективно управляти інформаційним потоком всередині та поза організацією. Управлінські команди фірм повинні забезпечити, щоб організація мала ефективну командну динаміку. Одним із шляхів

досягнення цього є забезпечення ефективного спілкування в організації. Результатом є те, що ступінь співпраці у процесі прийняття рішень буде покращений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прийняття управлінських рішень: навчальний посібник / [Ю. Є. Петруня, Б. В. Літовченко, Т. О. Пасічник та ін.] ; за ред. Ю. Є. Петруні. [3-тє вид., переробл. і доп.]. Дніпропетровськ: Університет митної справи та фінансів, 2015. 209 с.
2. . Шегда. А. В. Менеджмент: Навчальний посібник. К.: «Знання», 2002. с. 584.
3. Coombs, T. (2010). Impact of past crises on current crisis communication: insight from situational crisis communication theory. *Journal of business communication*. Vol. 412, issue 4, pp. 390-419.
4. Politi, M. & Street, R. (2010). The importance of communication in collaborative decision making: facilitating shared mind and the management of uncertainty. *International journal of public health and policy*. Vol. 3, issue 5, pp. 26-45. Washington: Blackwell Publishers.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

СЕКЦІЯ ІІІ
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ
КОМУНІКАЦІЇ

УДК 316.7(477.6)

Анжеліка Бородай
студентка ІІІ курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОНБАСУ

У статті узагальнені соціокультурні домінуючі властивості регіональної ідентичності жителів Донбасу, що підтверджує цінність знань особливостей регіонів України як для науки, так й для практики і ще більшою мірою актуалізує значущість для державної влади й органів місцевого самоврядування, політичних утворень та громадянського суспільства досягнення наявних регіональних розбіжностей і міжрегіональних протиріч як об'єктивних фактів національного життя.

***Ключові слова:** етнокультурні особливості, регіональна ідентифікація, населення Донбасу, етнічні меншини.*

В статті обобщены социокультурные доминантные свойства региональной идентичности жителей Донбасса, подтверждающие ценность знаний особенностей регионов Украины как для науки, так и для практики и еще в большей степени актуализирующие значимость для государственной власти и органов местного самоуправления, политических образований и гражданского общества постижения имеющихся региональных различий и межрегиональных противоречий как объективных фактов национальной жизни.

***Ключевые слова:** этнокультурные особенности, региональная идентификация, население Донбасса, этнические меньшинства.*

The article summarizes the socio-cultural dominant properties of the regional identity of the inhabitants of Donbass, confirming the value of knowledge of the characteristics of the regions of Ukraine, both for science and for practice, and to an even greater extent actualizing the importance of comprehending existing regional differences for state authorities and local governments, political formations and interregional contradictions as objective facts of national life.

Keywords: *ethnocultural characteristics, regional identification, population of Donbass, ethnic minorities.*

Специфіка сучасної соціокультурної сфери Донбасу та мотиваторів політичної й іншої соціальної поведінки різних верств населення краю є не лише продуктом його суперечливої історії, а й наслідком тих зовнішніх і внутрішніх викликів, які з особливою гостротою і драматичністю постали на сьогодні перед усім українським суспільством.

Одна з найпримітніших особливостей сучасної етноструктури населення Донбасу полягає в тому, що вона значною мірою сформувалася під впливом масштабних міграцій з країн колишнього СРСР, а частка в ній мігрантів і хронічно плинного населення, економічно, ментально, культурно не пов'язаного з Донбасом та Україною, є доволі суттєвою. Сучасні Донецька й Луганська за походженням свого населення – найбільш мігрантські області України. Характерно, що аж до подій весни 2014 року Донбас залишався одним із найбільш мігрантоприймаючих регіонів [11 с. 56].

У формуванні ознак регіональної самоідентифікації жителів Донбасу, мотиваторів їх суспільної поведінки важливу роль відіграють етнонаціональні особливості регіональної спільноти. Відмітною специфікою Донбасу є висока, порівняно з середньостатистичним показником по Україні, частка росіян в етнічному складі населення. Так, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, якщо частка росіян в Україні становила 17,3%, то в Донецькій області – 38,2%, а в Луганській – 39,0% [1].

Не менш важливою особливістю етнонаціональної структури Донбасу, на теренах якого мешкають представники понад 130 національностей і народностей зі 134, що зареєстровані в Україні, є очевидне в абсолютному обчисленні домінування українців і росіян. Якщо питома частка українсько-російського об'єднання в регіоні становила на 2001 рік 95,7% від загальної кількості населення, то всі інші національності становили менше 4,3%, серед них 1,6% налічували лише представники грецької етнічної групи. Доречно врахувати думку луганського соціолога І.Кононова, який аргументує наявність на Донбасі «домінантної етнічної коаліції українців і росіян», до яких також примикають білоруси.

«Східні слов'яни, – стверджує дослідник, – становлять тут ядро етнічної структури, формуючи переважні цінності й норми життя. Решта етнічних груп змушені тією чи іншою мірою пристосовуватися до наявності цієї домінуючої етнічної коаліції, котра визначає конфігурацію етнічної структури Сходу (та й Півдня) України» [4; 8 с. 17].

Дані масового опитування і в рамках наукового проекту «Схід України: трансформація ідентичності в умовах пограниччя», здійсненого за підтримки кафедри філософії і соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка і програми CASE (опитування проводилося 23–25 жовтня 2009 року серед мешканців Луганської області) виявили певні тенденції щодо етнічної самоідентифікації мешканців області. Так, на запитання «Як би Ви визначили свою етнічну ідентичність?» 56% опитаних відповіли, що вважають себе українцями, 25% – росіянами і лише 2% ідентифікували себе з іншими етнічними групами [8 с. 18; 10]. Подібні тенденції до певної міри підтверджуються і результатами соціологічного дослідження «Думка мешканців Донецька з актуальних соціально-політичних проблем», здійсненого Центром політологічних досліджень (м. Донецьк) у червні 2013 року (555 респондентів віком від 18 років, метод вуличного експрес-інтерв'ю, квотна вибірка за районом проживання, статтю і віком, похибка залежно від величини результату від 5% до 2,2%). Відповідаючи на запитання «Ким Ви вважаєте себе за національністю?», 55% опитаних жителів Донецька стверджували, що вважають себе українцями, 33% назвали себе росіянами, а 7% заявили про належність до інших національностей [6; 8 с. 19].

Безумовно, особливою рисою соціокультурного комплексу сучасного Донбасу можна вважати домінування серед населення регіону російської мови. За даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України у 2003 році 59,0% респондентів назвали рідною українську мову, 38,1% – російську і тільки 1,5% учасників опитування визначили як рідну й російську, й українську мову [8 с.20; 9]. Водночас у середовищі етнічних меншин російську мову визнавали рідною більшість євреїв (95,9%), греків (91,3%), німців (88,7%), болгар (86,8%), білорусів (85,5%), поляків (75,7%), татар (73,9%) Донецької області, євреїв (94,5%), німців (88,8%), болгар (86,9%), білорусів (82,0%), татар (73,6%), молдаван (72,2%) Луганської області [2 с. 269; 7]. За даними загальнонаціонального соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України на серпень 2014 року 68,5% респондентів назвали рідною українську мову, 30,1% – російську, а 1,4% визначили як рідну іншу мову. З'ясувалося що далеко не завжди збігаються рідна мова і мова спілкування в сім'ї, що підтверджує феномен двомовності, що набув в Україні значного поширення [5; 8 с. 22].

Важливу складову етнокультурних процесів у Донбаському регіоні становить також і освітня галузь, яка є фундаментом процесів щодо утвердження української мови як

державної в усіх сферах суспільного життя та збереження культур національних меншин. На ринку засобів масової інформації, та й масової культури загалом, мала абсолютну перевагу російська продукція. Ситуація почала змінюватися на переломі століть. З часом таки розпочалася корекція мережі освітніх закладів. В Донецькій області функціонували дошкільні, шкільні та вищі навчальні заклади, що задовольняли культурно-освітні потреби етнічних меншин, сприяли утвердженню української мови як державної в різних сферах суспільного життя [2 с. 278; 3]. Мови етнічних меншин вивчалися у 17 вищих навчальних закладах Донецької області як окремий предмет. Вивчення новогрецької мови у середніх та вищих навчальних закладах України певною мірою суперечить традиційним для греків Донбасу урумській та румейській мовам [2 с. 281].

Можна відзначити високий ступінь самоорганізації етнічних меншин Донбасу, насамперед греків, євреїв, німців. Основними напрямками діяльності національно-культурних товариств регіону стали відродження національних мов і розвиток освіти рідною мовою, розвиток національного культурно-мистецького життя, забезпечення інформаційних потреб. Найбільш потужну інфраструктуру етнокультурного розвитку створили греки. Вона підтримується фінансовою допомогою державних, громадських та діаспорних інститутів Греції та Кіпру, складається з загальноосвітніх навчальних закладів та Маріупольського державного університету, де вивчається новогрецька мова, мережі культурних центрів, що організують культурно-освітнє і художнє життя, самодіяльних художніх колективів, періодичних видань та інтернет-сайтів, що сприяють задоволенню інформаційних потреб. Єврейську самобутність зберігають освітні установи, в тому числі дошкільні, хорові, танцювальні колективи, культурні установи і т.д. Релігійний характер єврейської самоорганізації накладає істотний відбиток на характер і зміст етнічної освіти і культурного життя. Важливою складовою реалізації етнокультурної політики повинна стати більша увага до етнокультурного самовираження етнічних меншин з невеликою чисельністю або низьким ступенем самоорганізації [2 с. 293].

На останок можна зробити висновок, що регіональні етнокультурна ідентичність та етнопонаціональна особливість Донбасу мають не тільки власну історичну пам'ять, а й соціально-економічний, політичний контекст. Недоречно нехтувати важливістю етнопонаціональних особливостей спільнот і їх ролей в соціокультурному комплексі регіону. Саме зараз реалізація етнопонаціональної та мовної політики у Донбаському регіоні, етнокультурні прояви регіональної ідентичності мешканців краю, толерантне регулювання цих протиріч, прогнозування подальшого поступу суспільства та особливо його сучасний стан викликають великий інтерес суспільствознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.02.21).
2. Донбас в етнополітичному вимірі. К. : ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
3. Інформаційно-аналітична довідка про стан мовної ситуації та забезпечення прав національних меншин у Донецькій області станом на 01.01.2011 року URL: <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/publication/content/10984.htm> (дата звернення: 27.02.2021).
4. Кононов І. Донбас: етнічні характеристики регіону // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. №2. С. 78.
5. Котигоренко В.О. Прикордоння епох і цивілізацій: регіональна ідентичність українського Донбасу в «західному» науковому дискурсі // Гілея. 2013. Вип. 78 (№11). С. 312.
6. Мнение жителей Донецка по актуальным социальнополитическим проблемам. Донецк: Центр политологических исследований. 2013. С. 25–27. URL: http://www.cps.dn.ua/2013/08/blog-post_43.html (дата звернення: 27.02.2021).
7. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. С. 185, 193.
8. Політичні аспекти кризи на Донбасі: діагностика стану та напрями врегулювання. Аналітична доповідь / К. : ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 268 с.
9. Прибиткова І. Україна в регіонально-громадянському та національно-мовному вимірі за доби змін // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Зб. наук. праць Ін-ту соціології НАН України. Вип. 1 (15). К., 2014. С. 202.
10. Хобта С. Восток Украины: трансформация идентичностей в условиях пограничья // Перекрестки. 2010. №3-4. С. 210–213, 215–216.
11. Якубова Л.Д. Процес українського націєтворення VS імперські практики маргіналізації на Донбасі (XVIII – початок XIX ст.) // Український історичний журнал. 2015. №4. С. 181.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

Полторак Володимир,
доктор філософських наук,
професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету.

(м. Запоріжжя)

Зоська Яна,
доктор соціологічних наук,
професор, професор кафедри філософії та соціології
Маріупольського державного університету.

(м. Маріуполь)

Стадник Альона,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету.

(м. Запоріжжя)

ІМІДЖМЕЙКІНГ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ПРОЦЕСІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Розглянуто важливу проблему, яка пов'язана із роллю ПР-технологій та специфікою їх використання суб'єктами інформаційних війн в ході формування громадської думки у населення обох сторін, що протиборствують, та її використання для вирішення різноманітних проблем, що постають в ході війни. Проаналізована специфіка використання такої технології, як іміджмейкінг. Аналіз здійснюється в основному на базі розгляду відповідних проблем, що виникали та виникають в процесі інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною, що ведеться з 2014 року.

Ключові слова: інформаційна війна, громадська думка, ПР-технології, іміджмейкінг, НЛП-технології.

Рассмотрено важную проблему, которая связана с ролью ПР-технологий и спецификой их использования субъектами информационных войн в ходе формирования общественного мнения у населения обеих сторон, противоборствуют, и ее использование для решения различных проблем, возникающих в ходе войны. Проанализирована специфика использования такой технологии, как имиджмейкинг. Анализ осуществляется в основном на базе рассмотрения соответствующих проблем, которые возникали и возникают в процессе информационной войны между Российской Федерацией и Украиной, которая ведется с 2014 года.

Ключевые слова: *информационная война, общественное мнение, PR-технологии, имиджмейкинг, НЛП-технологии.*

An important problem is considered, which is related to the role of PR technologies and the specifics of their use by the subjects of information wars in the formation of public opinion among the populations of both warring parties and its use to solve various problems arising during the war. The specifics of using such technologies as image-making are analyzed. The analysis is carried out mainly on the basis of consideration of relevant problems that have arisen and are arising in the process of information war between the Russian Federation and Ukraine, which has been conducted since 2014.

Key words: *information war, public opinion, PR-technologies, image-making, NLP-technologies.*

Процеси ведення сучасних інформаційних війн свідчать як про те, що, по-перше, їх основним завданням виступає вплив на формування громадської думки та наступне її використання з метою формування масової свідомості у населення обох сторін, що протиборствують. По-друге, добре відомо, що для ведення таких війн використовується серйозна «інформаційна зброя».

Дослідження, що проводяться українськими соціологами, свідчать про виключно високу роль у цих процесах Інтернету, телебачення, міжособистісних контактів. У той же час практично не досліджувалися проблеми, пов'язані із специфікою та ефективністю використання у відповідних процесах різноманітних PR-технологій.

Відомо, що під іміджем ми розуміємо будь-яку зовнішню форму товару, людини тощо, що формується у свідомості людини за допомогою пропаганди, реклами та піару. Безумовно, насамперед завдяки піару. Якщо аналізувати специфіку проведення інформаційних війн, то створення та розповсюдження різноманітних іміджів здійснюють усі сторони подібних конфліктів. Наприклад, якщо йдеться про означену російсько-українську інформаційну війну, то в Україні велику увагу приділяють, наприклад, створенню та просуванню в масовій свідомості населення країни негативного іміджу В. Путіна.

Цікаво, що водночас, з одного боку, крім іміджу російського президента, українські пропаганда та піар практично не звертають уваги на подібну роботу щодо іміджів інших російських політиків (якщо не враховувати деякі іронічні зауваження щодо фігури В. Жириновського). З іншого боку, ті ж засоби пропаганди та піару дуже обережно ставляться до створення й розповсюдження іміджів ключових українських політиків.

І це не даремно, оскільки відповідно до загальних підходів до створення реального та ефективного іміджу потрібно, щоб у його основі був певний, той чи інший стереотип, типаж. Наприклад, такий як «цар», «лицар», «хазяїн», «профі», «аскет», «герой», «романтик», «батько народу», «адміністратор», «реформатор» тощо. Саме беручи за основу такий стереотип та «додаючи» до нього ті чи інші характеристики конкретного політика, можна створити реальний та ефективний імідж, що може вже сам по собі реалізовувати серйозні завдання в процесі інформаційної війни.

Саме тому, на нашу думку, імідж В. Путіна, в основі якого, безумовно, є стереотипи «цар» та «хазяїн», є на сьогодні найбільш значущим і дієвим. Причому, що цікаво, як у російського населення, так і українського, хоча, зрозуміло, із різним «знаком» – позитивним та негативним. Саме тому й «фігура» В. Путіна виступає як ключова в будь-яких аспектах реалізації інформаційних війн, практично не потребує при своєму використанні ніяких додаткових зусиль з боку як російської, так і української пропаганди.

Водночас сьогодні дуже важко визначити когось з українських політиків, так би мовити, «першого ряду» для створення ефективного іміджу. Іміджу, який може виступати вагомим та переконливим з погляду його використання в ході інформаційної війни з тією ж Російською Федерацією. Дійсно, який стереотип, типаж можна використати при створенні, наприклад, іміджу колишнього президенту П. Порошенка? Можливо, «хазяїн»? Але відразу кожному українцю в цьому випадку здається, що йдеться про його бізнесову діяльність, якщо він і є «хазяїном», то свого бізнесу. Можливо, «реформатор»? Знову ж люди (причому не тільки в Україні чи Російській Федерації, а й у країнах Європи, США) звертають увагу на «специфічний» підхід до проведення в країні «післямайданних» реформ та їх темпи. І таке інше.

Щодо останньої генерації українських політиків, що прийшли до керівництва державою у 2019 році, то, на жаль (хоча й це цілком зрозуміло, виходячи з практично певної зміни управлінських еліт на відповідних виборах), хоча деякі стереотипи негативні риси в них «зникають», розробити та використати цілком нові іміджі українських політиків достатньо важко. Навіть коли йдеться про В.О. Зеленського, то поряд із дійсно позитивними рисами, що можна «включити» в його імідж (новий політик, молодий, чесний, сучасний) співіснують і такі, що не дозволяють казати про появу цілком нових політиків із ефективним іміджем. Йдеться про наявність деяких рис, пов'язаних із політичною та економічною кваліфікацією, відповідного досвіду, відсутністю власної, добре сформованої політичної команди і деяких інших.

Тому, на жаль, можна поки зробити дуже невтішний висновок щодо можливості формування і використання, у тому числі в процесі ведення інформаційних війн, що взагалі

дуже шкодить серйозному підвищенню ефективності інформаційної війни, що ведеться сьогодні Російською Федерацією проти України, саме з боку України. Причому, на жаль, ідеться навіть не про недостатню кваліфікацію українських політтехнологів або піарщиків, яку цілком зрозуміло, а про відсутність необхідного для цього «політичного матеріалу».

УДК 316.347(477.62-2) (045)

Павлова Світлана,
студентка III курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ, ТОЛЕРАНТНОСТІ, КСЕНОФОБІЇ

Стаття присвячена проблемі формування толерантних установок у суспільстві, спрямованих на недопущення розпалювання ксенофобії, дискримінації, пропаганди міжгрупової ворожнечі. Пояснювання поняття «ксенофобія», формулювання причин та наслідків цих явищ у житті суспільства й окремої людини, ідентифікування різні аспекти проявів ксенофобії, екстремізму та расизму у сучасному суспільстві, використовувати нові підходи і методи у викладацькій діяльності з метою формування в студентів толерантного ставлення до представників інших культур.

Ключові слова: *расизм, екстремізм, ксенофобія, толерантність, мова ворожнечі, поняття «свій»/«чужий», етнофобія, антисемітизм, мігрантофобія, сексизм, гомофобія, дискримінація, соціальна дистанція.*

Статья посвящена проблеме формирования толерантных установок в обществе, направленных на недопущение разжигания ксенофобии, дискриминации, пропаганды межгрупповой вражды. Пояснювание понятие «ксенофобия», формулировка причин и последствий этих явлений в жизни общества и отдельного человека, идентификации различные аспекты проявления ксенофобии, экстремизма и расизма в современном обществе, использовать новые подходы и методы в преподавательской деятельности с

целью формирования у студентов толерантного отношения к представителям других культур.

Ключевые слова: расизм, экстремизм, ксенофобия, толерантность, язык вражды, понятие «свой»/«чужой», этнофобия, антисемитизм, мигрантофобия, сексизм, гомофобия, дискриминация, социальная дистанция.

The article is devoted to the problem of the formation of tolerant attitudes in society aimed at preventing the incitement of xenophobia, discrimination, and the promotion of intergroup enmity. Explaining the concept of "xenophobia", formulating the causes and consequences of these phenomena in the life of society and the individual, identifying various aspects of manifestations of xenophobia, extremism and racism in modern society, using new approaches and methods in teaching in order to form students' tolerant attitude towards representatives of others cultures.

Key words: racism, extremism, xenophobia, tolerance, hate speech, the concept of "ours" / "alien", ethnophobia, anti-Semitism, migrantophobia, sexism, homophobia, discrimination, social distance.

Ксенофобія – це негативне, емоційно насичене ставлення суб'єкта до певних людських спільнот та їхніх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виявляється у відповідних соціальних установках суб'єкта, забобонах і упередженнях, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому.

У сучасному світі ксенофобія є як соціальною, так і політичною проблемою. Кількість іноземців в Україні постійно зростає. Сам факт проживання іноземців у будь-якій державі обумовлює виникнення проблем взаємодії з місцевим етносом (етносами). І як тільки погіршується соціально-економічна ситуація, взаємини з «чужими» набувають рис культурної, етнічної, мовної, релігійної або іншої ворожнечі.

Причини цього явища полягають у зростанні соціальних та економічних проблем у суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі. Об'єктами ксенофобії можуть бути як конкретні групи – представники чужої релігії, раси, нації, держави тощо, так і всі «чужі».

Класичним прикладом причини ксенофобних настроїв, що характеризують саму природу цього явища, є той факт, що незнання породжує страх або як мінімум перекручене уявлення.

Немаловажним фактором підігрівання расової дискримінації, якщо не в прямому, то в опосередкованому контексті, є офіційне визнання небезпеки сформованої ситуації представниками державних органів влади, а точніше його відсутність. Головним кроком на шляху вирішення проблеми злочинів на ґрунті ненависті та расової дискримінації є її визнання, але українські посадові особи поки ще не бажають визнати існування расової дискримінації в Україні. І у цьому опитані респонденти теж знаходять свої причини.

У формуванні негативних стереотипів стосовно іноземців в Україні вирішальну роль відіграють сьогодні ЗМІ. У більшості репортажів і статей образ іноземця складається з кримінальних і маргінальних рис, пересічному українцю нав'язується ідея про те, що "типові" представники певного кола національностей - це злочинці або як мінімум люди, яким довіряти не можна.

Ксенофобію доцільно розглядати з двох точок зору – у широкому та вузькому значенні. Широке значення терміну ґрунтується на загальному понятті страху перед «іншими» і включає загалом негативне ставлення до представників «інших груп», виокремлення належності до яких відбувається за ознакою як раси, етнічності, національності, так і статі, сексуальності, віку, класу, регіону проживання, функціональної неспроможності тощо. У такому випадку до уваги береться соціальна стратифікація суспільства – «структуровані нерівності між різними угрупованнями людей», яка характеризується множинністю ієрархій за певними ознаками.

Ідея такого широкого визначення ксенофобії полягає у тому, що, по-перше, різні люди визначають «інакшість» різним чином, беручи до уваги приналежність людей до різних соціальних груп. По-друге, соціологи також звертають увагу на те, що до одних ієрархій, в основі яких лежить певна соціально-демографічна характеристика, суспільство ставиться більш упереджено, ніж до інших. Вважається, що більш чутливими до упередженого ставлення є расова та етнічна приналежності (детальніше ми будемо дивитися на результати відповідних досліджень у наступній частині цього розділу), оскільки саме ці ознаки характеризують людину «іншої» культури. Саме представники інших народів, земель, культур, насамперед, можуть викликати почуття страху.

У вузькому (більш поширеному серед дослідників) значенні ксенофобією вважають негативне ставлення до представників певних рас, національностей та етносів, яке виявляється у негативних емоціях та упередженому ставленні до представників інших культур. Оскільки належність до «інших» культур визначається у суспільстві, перш за все, за такими ознаками як расова, етнічна, національна приналежність людини, то зрозуміло, що таке розуміння ксенофобії є більш поширеним.

Загалом страх перед чужим і невідомим – це не нове явище суспільного життя, що притаманне людському суспільству протягом тисяч років. Аналізуючи досвід людства, можна вважати, що «страх перед чужим і невідомим був одним з перших важливих факторів формування суспільства». Він відіграв важливу роль в об'єднанні людей у спільноти, групи. Спочатку страх перед невідомим спонукав людей утворювати колективні форми життя задля подолання зовнішньої небезпеки. З іншого боку, члени роду чи племені постійно стикалися із загрозою як внутрішнього суперництва між своїми одноплемінниками за ресурси, так і зовнішнього – з боку інших родів чи племен. Людям притаманне боротися за середовище проживання, їжу та владу: «скільки існує людина і людське суспільство, стільки вони воюють одна з одною, винищують одна одну через землі, природні багатства, здобич, рабів, з метою досягнення переваги, утвердження своєї гегемонії у регіоні, на континенті чи загалом у світі».

У процесі боротьби за ресурси і владу формується поняття «свій» і «чужий». Якщо «свій» є опорою і підтримкою, то «чужий», навпаки, – загрозою, загадкою, невідомим. Люди з прихильністю ставилися до «своїх», а обережно – до «чужих». Обом цим категоріям вони надавали певних оцінок: «свій», який є зрозумілим (бо ми його краще знаємо, адже він живе з нами), відповідно він – ліпший, розумніший. З іншого боку, «чужий» – невідомий нам, гірший, загадковий тощо, адже ми схильні здебільшого сприймати те, що краще знаємо. Тобто відсутність досвіду, знання, інформації були одними з причин того, чому люди не любили «чужих» і вороже ставилися до них. Доцільно виділити три основні аспекти установок людини щодо «чужого»: *когнітивний, афективний і поведінковий*.

1) **Когнітивний аспект** – це думки та судження щодо «іншого»; вони включають, зокрема, усвідомлену індивідами «відмінність» між «своїми» і «чужими», яка базується на розрізненні, дуальній опозиції «ми»/«вони».

2) **Афективний аспект** – це емоції, пов'язані з думками та судженнями щодо «іншого»; емоції представлені страхом, ненавистю, неприязню, вони ніби забарвлюють когнітивне сприйняття індивідів. Негативні судження підкріплюються емоціями, які забарвлюють когнітивний аспект ксенофобії.

3) **Поведінковий аспект** – це динамічний бік емоцій, різного роду конфлікти між «своїми» і «чужими». Емоції відповідним чином координують дії суб'єктів та об'єктів ксенофобії, які можуть проявлятися у різних формах.

Страх перед «чужими» лежить в основі ворожості до представників «інших» груп, і це має різні прояви. Парадоксально, що зародившись у первісному суспільстві, ксенофобія продовжує існувати й у XXI столітті.

З одного боку, світ дедалі більше розвивається, звертає увагу на права людини, рівні можливості для реалізації особистості у публічному житті, природу та зовнішні загрози. Мабуть страх перед невідомим мав би зникнути. Яскравим прикладом є бурхливе ХХ століття, наповнене війнами, конфліктами, величезними катастрофами.

Різні форми ксенофобії стосуються різних упереджень та страхів у суспільстві стосовно тих чи інших соціальних груп – чи то представники інших етносів, чи релігій, статі, сексуальності. Явище ксенофобії є множинним і багатограним, воно потребує комплексного підходу до свого розв'язання.

Одним з найбільш проблемних аспектів нетерпимого ставлення до «інших» у суспільстві протягом історії людства було явище расизму та пов'язана з ним дискримінація людей. Расизм – це усвідомлене чи несвідоме переконання у первинній перевазі однієї раси над іншою, з якого випливає, що «вища» раса повинна посідати домінуюче місце та панувати над тими, хто відноситься до «нижчої» раси. Поняття «расизм» у такому трактуванні передбачає наявність різних рас. Натомість колір шкіри – то фактор радше територіальний, географічний, кліматичний, а не соціальний чи політичний.

У сучасному розвинутому світі неприпустимо, аби зовнішній вигляд людини був причиною ворожого ставлення до неї. Тому міжнародні правозахисні організації у ХХ столітті ухвалили низку документів, де визначили основні поняття щодо расизму та пов'язаного з ним явища расової дискримінації.

У більшості випадків екстремізм є вираженням поглядів тієї чи іншої невеликої групи людей. У цій ситуації нас швидше хвилює питання, як запобігти переходу помірно націоналістично налаштованих людей, іншими словами – патріотів своєї країни, в екстремістський табір.

Експерти з питань ксенофобії зазначають, що найпоширенішим проявом мови ворожнечі у пресі є вказування етнічної приналежності злочинців у кримінальній хроніці. Як зазначає директор Інституту Кеннана в Україні Ярослав Пилинський, «так само не можна подавати однобічні матеріали і про зростання етнічної злочинності, оскільки це має свої логічні пояснення матеріали із заголовками на зразок «Останнім часом з кавказьких країн вигнали усіх злодіїв в законі та, на жаль, частина з них осіла в Україні» відразу налаштовують людину на вороже ставлення до тих груп, які згадуються».

Прояви ксенофобії можуть бути як у формі висловлювань, так і надписів, мета яких – пропагування нетерпимості до представників етнічних груп. Правова держава повинна відповідним чином реагувати на ксенофобні прояви, протидіяти їхньому виникненню та розповсюдженню. Свідомі громадяни, зі свого боку, також зобов'язані попереджати

поширення ксенофоб них проявів у суспільстві, зокрема, не допускати мови ворожнечі у своїй спільноті, вилучати символи ворожнечі тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеленов, Ю. М. Педагогічні аспекти попередження екстремістських проявів у студентському середовищі / Ю. Н. Зеленов // Педагогічна освіта і наука. 2013. № 6. С. 143-148.
2. Бузовський І. В. Соціальна напруженість і тривожність у контексті діагностики суспільних конфліктів /І. В. Бузовський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. № 3. С. 169–176.
3. Політологічний енциклопедичний словник (уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна). Харків: «Право», 2015. 816 с.
4. Захаров Є., М.Семена, Г.Койнаш, І.Магдиш, та інші: Расизм і ксенофобія в Україні: реальність та вигадки. (збірка статей) — Харків: вид. «Права людини», 2009. 192 с.
5. Гончар, Б. Расизм // Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2 : М. Я. 812 с.
6. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам : монографія /Д. О. Назаренко. Харків : Діса-плюс, 2013. 524 с.
7. Лагода К. О. Невиконання судового рішення: кримінологічна характеристика та запобігання : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лагода Катерина Олександрівна. Харків, 2015. 230 с.
8. Ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства. Результати соціологічного дослідження [Електронний ресурс] / Д. О. Кобзін, Р. В. Шейко, О. А. Мартиненко, Ю. О. Белоусов. – Харків, 2008. 43 с. Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1233953072>.
9. Права людини в Україні 2009–2010. XII. Захист від дискримінації, расизму та ксенофобії. Узагальнена доповідь правозахисних організацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khp.org/index.php?id=1298355452>

Улановська Анна,
студентка 1 курсу
спеціальності Соціологія
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

КУЛЬТУРНИЙ ШОК ТА ЗАСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Стаття присвячена аналізу явища культурного шоку, з яким стикається практично кожна людина при взаємодії з новою культурою. Також розкривається поняття «культурний шок», описуються фактори, що впливають на процес адаптації відповідно до класифікації за внутрішніми і зовнішніми ознаками, розглянуті класифікації симптомів культурного шоку, проводиться аналіз фаз культурного шоку.

Ключові слова: культурний шок, міжкультурна адаптація, симптоми культурного шоку, фази культурного шоку, способи подолання культурного шоку, «чужа» культура.

Статья посвящена анализу явления культурного шока, с которым сталкивается практически каждый человек при взаимодействии с новой культурой. Также раскрывается понятие «культурный шок», описываются факторы, влияющие на процесс адаптации в соответствии с классификацией по внутренним и внешним признакам, рассмотрены классификации симптомов культурного шока, проводится анализ фаз культурного шока.

Ключевые слова: культурный шок, межкультурная адаптация, симптомы культурного шока, фазы культурного шока, способы преодоления культурного шока, «чужая» культура.

The article is devoted to the analysis of the phenomenon of cultural shock that almost every person encounters when interacting with a new culture. The concept of "cultural shock" is also disclosed, factors affecting the adaptation process in accordance with the classification by internal and external characteristics are described, classifications of symptoms of cultural shock are considered, and phases of cultural shock are analyzed.

Key words: cultural shock, intercultural adaptation, symptoms of cultural shock, phases of cultural shock, ways to overcome cultural shock, "alien" culture.

Нерідко люди знаходяться у владі своїх звичок, вироблених під впливом конкретного культурного середовища. Ці звички є свого роду ідентифікаторами конкретної культури, які формувалися суспільством в процесі впливу численних соціокультурних чинників.

В даний час склалася цілком природна ситуація, коли будь-який народ відкритий для сприйняття чужого культурного досвіду і одночасно сам готовий ділитися з іншими народами власною культурою [2]. Проте, будь-яка взаємодія людини з новою, але при цьому «чужою» для нього культурою супроводжується своєрідним процесом входження в дану культуру, який для різних людей (і в різних ситуаціях контакту з культурою) є більш-менш болючим, але завжди мають певні наслідки. Крім отримання нових знань, досвіду, духовного збагачення, нерідко відбувається нерозуміння, неприйняття нової культури, що може призвести до різного роду проблем і стресів.

Вперше поняття культурного шоку ввів К. Оберг. Він виділив кілька складових даного явища:

- 1) емоційне напруження, пов'язане з адаптацією;
- 2) відчуття знедоволеної людини;
- 3) почуття позбавлення;
- 4) збій в самоідентифікації, цінностях, моделях поведінки;
- 5) тривожність, фрустрація, почуття неповноцінності.

Як вже було сказано вище, кожна культура являє собою знакову систему. В рамках своєї культури, володіючи значною кількістю культурних кодів, людина відчуває себе адекватно. Коли ж знакова система змінюється, людина часто відчуває ту чи іншу ступінь фрустрації. На думку Г. Тер-Минасової, з точки зору теорії ціннісних відмінностей, культурний шок є не що інше, як зіткнення різних систем цінностей. Від того, наскільки різні ціннісні орієнтири і когнітивні поведінкові моделі, залежить глибина і ступінь фрустрації. Таким чином, результатом подолання культурного шоку може бути особистісний ріст, підвищення індексу толерантності, народження нових ціннісних орієнтирів і поведінкових моделей.

Хоча існує й інша сторона бачення, яка заключається в тому, що вплив так названої «чужої» культури на людину є потрясінням, що веде до порушення його психічного здоров'я, і отримало назву культурного шоку (культурної втомлюваності) [5, с. 286]. Його переживають більшість іммігрантів, опинившихся в іншій культурі, незалежно від причин їх переїзду в нову країну.

В даний час хворобливе входження в нову культуру пояснюється, по-перше, його несподіванкою, а по-друге, можливою переоцінкою власної культури не на її користь.

Нарешті, культурний шок - це поширене явище, з яким (в більшій чи меншій мірі) свого часу стикається більшість людей.

Культурний шок визначають як стан фізичного і емоційного дискомфорту, що виникає в процесі зіткнення індивіда з іншою культурною реальністю; реакція особистості на конфлікт між звичними для нього цінностями, нормами, мовою з аналогічними явищами, характерними для нового середовища, в якій він опинився. Коли вчені говорять про культурний шок як про явище, мова йде про властивих всім людям переживаннях й відчуттях, які вони відчувають при зміні звичних умов життя на нові [4, с. 152].

Сучасна наука вважає, що подолання культурного шоку носить двоїстий характер: з одного боку, він допомагає людині розширити свій кругозір і поглянути на світ по-новому, а з іншого боку, призводить до ряду психічних розладів і стресу.

Процес адаптації людини до нової культури і ступінь культурного шоку залежать від ряду факторів. Виділяють дві групи факторів: внутрішні і зовнішні.

До першої групи факторів відносяться індивідуальні характеристики людини, такі як, характер, стать, вік, життєвий досвід, мотивація та інші особистісні якості. До зовнішніх факторів належать культурна дистанція, тобто ступінь відмінності рідної культури від тієї, до якої людина адаптується, особливості культури і культурних цінностей, соціальні, політичні та економічні умови, що склалися в країні, в якій перебувають люди, що проходять міжкультурну адаптацію [1].

Існують також ще деякі способи, що скорочують і полегшують процес адаптації до нового оточення. До них відносяться: наявний досвід перебування в іншокультурному середовищі; наявність друзів серед місцевих жителів, які допомагають швидше отримати необхідну для життя інформацію; контакти з колишніми співвітчизниками, також живуть в цій країні. Проте, крім отримання людиною певної підтримки (соціальної, емоційної, іноді фінансової), тут виникає ризик його замикання у вузькому колі спілкування, що може значно посилити почуття відчуження. Тому багато еміграційні служби намагаються обмежити проживання іммігрантів в гомогенних національних групах, оскільки це заважає швидкої адаптації і навіть може стати причиною етнічних упереджень.

Незважаючи на невідворотність процесу адаптації до нової культури і, відповідно, схильність будь-якого мігранта культурного шоку (в більшій чи меншій мірі), можна спробувати подолати неприємне вплив нового оточення, або хоча б зменшити його «хворобливість».

На закінчення із зазначеної проблеми доцільно підвести деякі підсумки, що

стосуються сучасних досліджень культурного шоку, а також ряду його специфічних рис, що визначають наступні загальноприйняті допущення.

По-перше, культурний шок - це не хвороба, а процес навчання, яким би неприємним або хворобливим він не був. Однак культурний шок може бути пов'язаний з патологічними станами або приводити до реакцій, небезпечним для здоров'я людини.

По-друге, в більш широкому сенсі культурний шок може ставитися до положення, що виходить за межі ситуації «Приїжджий в іншій країні». Люди, що переживають будь-які радикальні зміни в своєму житті, можуть проходити через процес адаптації або акомодатії, що нагадує культурний шок.

По-третє, існують способи підготовки людей до переживання культурного шоку, що сприяють в ході цього процесу полегшення страждань і незручностей.

Таким чином, культурний шок є істотним елементом культурної динаміки, позбавляючи однозначності звичні культурні стандарти, сприяючи оновленню традиційних культурних систем за рахунок «вторгнення» іншопольтурних елементів, стимулюючи інноваційну активність шляхом взаємодії різних культурних традицій і культурних практик, сприяючи змінам соціальної структури суспільства [3]. Беззаперечним є ствердження, що культурний шок - це складне і хворобливе для людини становище. Але воно свідчить про те, що відбувається особистісне зростання, злам існуючих стереотипів, для чого потрібно величезна витрата фізичних і психологічних ресурсів людини. В результаті формується нова картина світу, заснована на прийнятті та розумінні культурного різноманіття, знімається дихотомія «ми - вони», з'являється стійкість перед новими випробуваннями, терпимість до нового і незвичайного. Головний підсумок даного процесу – здатність жити в постійно мінливому світі, де все менше значення мають кордону між країнами і все більш важливими стають безпосередні контакти між людьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пітерова А.Ю. Культурний шок: особливості та шляхи подолання [Електронний ресурс] // Електронний науковий журнал «Наука. Суспільство. Держава». - 2014. - №4 (8). - С. 1-14. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnyy-shok-osobennosti-i-puti-preodoleniya> (дата звернення: 19.02.2020)
2. Пітерова А. Ю. Особливості міжкультурної комунікації / А. Ю. Пітерова, Е. А. Тетеріна // Альманах сучасної науки і освіти. - Тамбов: Грамота, 2010. № 1. Ч. 2. С. 75-79.

3. Соціологія: Енциклопедія / сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Вр: / /уопапкагу.га / @ сНопагу / 568 / ога / каМігпу1-зВок (дата звернення: 15.10.2014)

4. Садохин, А. П. Введення в теорію міжкультурної комунікації: навчальний посібник / А.П. Садохин. - 2-е изд., Стер. -М. : КНОРУС, 2016.- 256 с. - (Бакалаврат)

5. Садохин, А. П. Культурологія. Теорія культури / А. П. Садохин, Т. Г. Грушевицкая. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. - 365 с.

Науковий керівник – Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

УДК 378(44)

Цибулько Ольга,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри філософії та соціології

Маріупольського державного університету

(м.Маріуполь)

Гузь Антон,

аспірант першого року навчання,

спеціальності «Історія та археологія»

Маріупольського державного університету,

(м. Маріуполь)

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

Інтеграція вітчизняної системи освіти до світового освітнього простору актуалізує проблему дослідження стратегій розвитку освіти та основних характеристик зарубіжних систем вищої освіти.З даного погляду, неабиякий інтерес становить аналіз систем вищої освіти Франції. Оскільки, ця держава знаменита таким закладом, як Сорбона та вже майже 800 років в очах усього світу залишається символом класичної європейського освіти.Досвід університетів Франції можна було б запозичити, зберігаючи при цьому національні традиції

вищої освіти, що допомогло б у виробленні нових підходів до організації навчання у вищих навчальних закладах України і підготовки фахівців міжнародного рівня.

Серед дослідників, які розглядали дану проблему слід виокремити М. Гагаріна [2], Л. Козак [3], Д. Кучеренка, О. Мартинюка [4], О. Лубянського [5], С. Сисоєву, Т. Кристопчук [6] та О. Хміль [7]. Джерельну базу роботи становить Закон Франції «Про вищу освіту та наукові дослідження» [1].

У Франції державним органом, що відповідає за політику у сфері вищої освіти є Міністерство вищої освіти на науки. Заклади вищої освіти є підзвітними міністерству. Відповідно до національних стратегій вищої освіти та досліджень, регіон (адміністративно-територіальна одиниця у Франції) формує регіональні особливості вищої освіти, досліджень та інновацій, визначає принципи та напрямки її діяльності. Органи місцевого самоврядування та громадські організації в галузі міжкультурної співпраці, беруть участь у розробці регіонального плану [1].

Регіон, відповідно до місії держави та в межах національної стратегії досліджень, координує територіальні ініціативи, спрямовані на розвиток та розповсюдження наукової, технічної та промислової культури, зокрема у галузі молодіжної політики, та бере участь у їх фінансуванні. Держава надає регіонам повноваження для здійснення кредитування проєктів у галузі науки, досліджень тощо. Регіон визначає цілі багаторічних програм регіонального інтересу до досліджень та визначає інвестиції, які сприяють цьому. Вектори регіональної схеми вищої освіти, досліджень та інновацій залежать від специфіки та потреб регіону [1].

Освіта є першим національним пріоритетом. Для забезпечення цього права розподіл ресурсів державної служби освіти враховує різницю в об'єктивних ситуаціях, особливо в економічних та соціальних питаннях. Її метою є підтримка здобувачів освіти, що навчаються у закладах, розташованих у районах, що знаходяться в несприятливому соціальному середовищі та районах розсіяного житла, що дозволяє їм скористатися індивідуалізованими методами підтримки [1].

Статус університету визначається Законом Франції «Про вищу освіту та наукову діяльність», регламентує діяльність державних установ, які мають науковий, дослідницький і культурний характер діяльності. Головою університету є Президент, який обирається абсолютною більшістю голосів членів відповідної Ради з науково-викладацького складу. Термін його повноважень становить чотири роки. У випадку, коли Президент припиняє виконувати свої повноваження достроково, наступний Президент обирається на решту терміну свого попередника.

Рада директорів університету складається з 24 – 36 членів, розподілених таким чином: 8 – 16 представників викладачів-дослідників або викладачів та дослідників, які працюють в

установі, більшість з яких є викладачами університету; 8 осіб не повинні бути членами установи; 4 – 6 представників від здобувачів освіти; 4 – 6 представників технічного, адміністративного, бібліотекарського персоналу закладу освіти. Заклади вищої освіти можуть створювати одну або більше рад з підвищення кваліфікації, до складу якої входять представники професійних кіл. Вимоги щодо складу та функціонування цих рад визначаються статутом установи.

Вища освіта організована у взаємодії з професійними колами, їх представники беруть участь у визначенні програм у компетентних органах, зокрема урадах з підвищення кваліфікації, організують стажування здобувачів освіти в державних або приватних компаніях, організаціях або муніципалітеті.

У кожному закладі освіти освітнє співтовариство об'єднує студентів і викладачів. Студенти та студентки розробляють свій шкільний, університетський та професійний навчально-методичний проект відповідно до їх прагнень і здібностей за допомогою батьків, вчителів, керівних кадрів та компетентних фахівців. Цьому сприяє адміністрація, місцева влада, бізнес та асоціації. Позакласні заходи, що розширюють державну службу освіти, можуть бути організовані за допомогою адміністрацій, органів місцевого самоврядування, асоціацій та фондів, однак не замінюючи викладання та навчання, закріплені державою. У процесі організації добровільної позашкільної діяльності школи забезпечують, щоб сімейні ресурси не ставали дискримінаційним фактором між студентами. Постійна освіта є однією з місій навчальних закладів; вони пропонують кожному можливість підвищувати свій рівень підготовки, адаптуватися до економічних та соціальних змін та підтвердити отримані ними знання [7].

Отже, можна зробити наступні висновки, інтеграція вітчизняної системи освіти до світового освітнього простору актуалізує проблему дослідження стратегій розвитку освіти та основних характеристик зарубіжних систем вищої освіти. Неабиякий інтерес становить аналіз систем вищої освіти Франції. У ході дослідження були розкриті основні аспекти політики Франції у сфері вищої освіти. Надано характеристику державному управлінню у сфері вищої освіти, виявлено специфіку процесу децентралізації в освітньому секторі, роль регіонів в освітньому процесі. Проаналізовано структуру закладів вищої освіти. Стало відомо, що університети поділяються на приватні та державні, але при цьому приватні університети частково фінансуються державою. Навчання є фактично безкоштовним. Розкрито специфічні риси університетської освіти Франції, зокрема навчання студентів-іноземців. Досвід закладів вищої освіти Франції корисний для України, особливо в умовах імплементації європейського законодавства та входження у європейський освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. LOI n° 2013-660 du 22 juillet 2013 relative à l'enseignement supérieur et à la recherche (Закон Франції «Про вищу освіту та наукові дослідження»). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=E33BB9EC9C3BA4B6592BC70BE0670870.tplgfr35s_1?idSectionTA=JORFSCTA000027735018&cidTexte=JORFTEXT000027735009&dateTexte=29990101#LEGIARTI000027736611 (дата звернення: 12.11.2020).
2. Гагарін М. І. Зарубіжна система вищої освіти. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/7694/1/Gagarin_zaryb_VO.pdf (дата звернення: 12.11.2020).
3. Козак Л. Особливості університетської освіти у Франції. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21750/1/Franc_1_kozak%20_osvit_dus.pdf (дата звернення: 12.11.2020).
4. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: Монографія. К.: ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.
5. Лубянський О. В. Особливості системи вищої освіти у Франції. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2009. Вип. 3. С.130-133.
6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
7. Хміль О. Особливості системи вищої освіти у Франції. *Молодь і ринок*. 2010. №9 (68). С. 95-99.

Романцова Наталя,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та соціології
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

СУЧАСНІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИАЗОВ'І: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

У статті розглядаються студії з проблем етнонаціональних спільнот українського Приазов'я, їхньої адаптації до умов проживання в багатонаціональному регіоні. В узагальнених працях надано теоретичні визначення щодо понятійних контентів досліджуваної проблематики. Проаналізовано вплив процесів політизації на самосвідомість етносів в умовах мультикультурних взаємодій у приазовському регіоні через рефлексію сучасних вчених, а також роль європейських та загальноукраїнських наративів щодо становлення субкультури регіонального соціуму в контексті мультикультурного виміру. Історіографічний дискурс надає можливість окреслення стану вивчення означеної проблематики та визначення напрямків висвітлення сучасних етнонаціональних процесів на теренах українського Приазов'я.

Ключові слова: українське Приазов'я, мультикультурна взаємодія, етнос, субкультура, етнонаціональна спільнота, історіографічний дискурс, національні меншини.

В статье рассматриваются исследования проблем этнонациональных общностей украинского Приазовья, их адаптации к условиям проживания в многонациональном регионе. В обобщенных работах даны теоретические определения касательно понятийных контентов исследованной проблематики. Проанализовано влияние процессов политизации самосознания этносов в условиях мультикультурных взаимодействий в приазовском регионе через рефлексію современных ученых, а также роль европейских и общеукраинских наративов в контексте становления субкультуры регионального социума в рамках мультикультурного измерения. Историкографический дискурс дает возможность определить степень изученности данной проблематики и определить направления освещения современных этнонациональных процессов на территории украинского Приазовья.

Ключевые слова: украинское Приазовье, мультикультурное взаимодействие, этнос, субкультура, этнонациональная общность, историографический дискурс, национальные меньшинства.

The article highlights studios concerned with the problem of ethno-national communities of the Ukrainian Azov Area, their adaptation to the conditions of living in the multinational region. Generalizing works have presented theoretical definitions for conceptual contents of the problem under research. The author has analyzed the impact of politicization on ethnic self-consciousness under the conditions of multicultural interaction in the Azov Region through reflections of modern scientists as well as the role of European and All-Ukrainian narratives in terms of formation of the subculture of the regional society in the context of the multicultural dimension. Historiographical discourse makes it possible to define the state of knowledge of the aforementioned subject area and to determine strategies for highlighting modern ethno-national processes on the territory of the Ukrainian Azov Area.

Key words: the Ukrainian Azov Area, multicultural interaction, ethnic group, subculture, ethno-national community, historiographical discourse, national minorities.

Дослідження етнонаціональних процесів в українському Приазов'ї становить значний науковий інтерес, адже приазовський регіон – це один з найбільш поліетнічних в Україні, а поліетнічне суспільство нашої країни необхідно вивчати. Не випадково у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» від 5 серпня 2020 р. зазначено, що історичні чинники обумовили «специфіку України як держави поліетнічної, що асимілювала впливи різних культур і має багатий і надзвичайно різноманітний культурний потенціал, що включає нерухому і нематеріальну культурну спадщину та культурні цінності [6]. Це обумовлює актуальність студій українських вчених щодо дослідження зазначеної проблематики.

Науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України у колективній монографії розглядають етнополітичні аспекти соціокультурних трансформацій у сучасній Україні: теоретико-методологічні засади дослідження етнополітичних аспектів соціокультурних трансформацій в Україні (Л. Нагорна), соціокультурні трансформації в демократичних (посттоталітарних) суспільствах (Ю. Поліщук), трансформацію українського суспільства в умовах нинішньої російсько-української війни (М. Рябчук), мовний аспект соціокультурної трансформації у сучасній

Україні (В. Кулик), динаміку конфесійних процесів у сучасній Україні: інституційні та ідентифікаційні аспекти (В. Войналович), регіональні аспекти соціокультурних трансформацій в Україні (С. Римаренко), етнополітична компонента розвитку пограниччя (О. Кривицька), дихотомія консервативно традиціоналістських та ліберальних проявів соціокультурних трансформацій у сучасній Україні (В. Перевезій) [4, с. 27].

М. Дністрянський звернув увагу на те, що згідно з аналізом матеріалів перепису 2001 р. 22,2% населення України не ідентифікувало себе з українською етнічною нацією [2, с. 130]. Серед найбільш значних поліетнічних регіонів України розглядається Приазов'я у межах Донецької обл. Автор посібника зазначив, що протягом 1990-х років вона стала «епіцентром імміграції із сусідніх, нестабільних, районів Росії, Північного і Південного Кавказу, що ускладнює тут соціально-політичні і культурні взаємини» [2, с. 150].

В. Коцур зауважив, що упродовж 2016–2017 рр. в Маріуполі частка україномовних стабільно дорівнює 1 %, а російськомовне населення збільшилося на 10 % за рахунок тих, хто спілкувався вдома як російською, так і українською, оскільки сюди переселилися громадяни з окупованих Росією територій Донбасу та Криму. Для виявлення етноконфліктного потенціалу науковець пропонує порівняти райони Закарпаття, де сконцентровано 97 % угорської національної меншини та Приазов'я, де проживає 95 % грецької національної меншини (за даними перепису 2001 р.) [5, с. 97]. Науковець зазначив, що на Приазов'ї в сучасних кризових умовах «зростає загроза залучення представників національних меншин, які займаються низько кваліфікованою та погано оплачуваною працею до незаконної діяльності» [5, с. 98]. На ці ж обставини вказала у своїй розвідці А. Дегтеренко [1].

У контексті зазначеної теми безумовно заслуговують на увагу студії професора Б. Слющинського, який є провідним науковим фахівцем з дослідження етнонаціональних процесів в українському Приазов'ї. Б. Слющинський аналізував питання щодо регіонального аспекту етнокультури і суспільства [9], особливості функціонування і розвитку соціокультурного середовища Приазовського регіону [11], міжкультурної комунікації в регіональному контексті: специфіка українського Приазов'я [10], відновлення етнічної самосвідомості молоді в умовах міжкультурної взаємодії в українському Приазов'ї [7], впливу етнонаціонального складу населення українського Приазов'я на формування ціннісних орієнтацій спільноти сучасного регіону [8], розвитку субкультури населення українського Приазов'я в контексті європейських і загальноукраїнських процесів [12].

Вчений аналізує проблему етнокультури соціуму Приазовського регіону, розглядаючи збереження його етнокультурних традицій, системи етнічних стереотипів [9, с. 132–133]. Посилаючись на дані перепису 2001 р., науковець зазначає, що в українському Приазов'ї

налічується 104 національності і етнічні групи, серед яких найчисленнішими є українці, росіяни, греки, болгары, білоруси, євреї [9, с. 133]. На думку автора, на ту чи іншу соціальну структуру суспільства загалом впливають такі фактори: вірування, переконання і уявлення (для Приазов'я це православ'я, католицизм, іудейство та мусульманство), цінності, норми, визначені соціальні ролі, спосіб взаємозв'язку соціальних статусів індивідів і характер відтворення соціальних систем, випадкові елементи, до яких відносяться особистісні інтереси та ресурси [9, с. 134]. Зазначені чинники створили регіональну реальність українського Приазов'я, що відрізняє його від інших регіонів України. Б. Слющинський вважає, що внаслідок цього в регіоні створився «приазовський тип» суспільного етосу [9, с. 134–135].

У спеціальній студії Богдан Васильович аналізує проблеми повсякдення і міжкультурну комунікацію в рамках соціокультурного середовища Приазовського регіону. Досліджуючи особливості населення українського Приазов'я, вчений розглядає історичні чинники, які вплинули на його розвиток та сучасний стан цієї поліетнічної спільноти [11, с. 163–165]. Автор звернув увагу на історію колонізації приазовського краю від XVI до XVIII ст., простежив розселення іноземних переселенців у регіоні наприкінці XVIII ст., показав у таблиці колонії іноземних поселенців, які були засновані на державних землях. Особливу увагу приділено поселенням Маріупольських Менонітської та колоністської округ [11, с. 167, 168].

Поряд з особливостями формування етнічного складу населення Приазов'я вчений розглянув також землеволодіння, яке склалося у регіоні на початок XX ст. і зазначив, що «землеволодіння Маріупольського повіту внаслідок специфічних умов історичного розвитку вирізнялося низькою концентрацією, незначними розмірами поміщицьких маєтків, а також строкатим національним складом землевласників, що створювало специфічне соціокультурне середовище регіону». Необхідно також мати на увазі висловлену автором думку про те, що «на створення специфічного соціокультурного середовища вплинули відсутність титульної (корінної) культури, єдиної мови, традицій» [11, с. 169]. Богдан Васильович зазначив, що протягом 1920-х – 1930-х років у процесі «створення певного соціального середовища ... відбувався розвиток міжкультурної комунікації населення Приазов'я» [11, с. 170–172].

Становить інтерес проведене вченим дослідження питання про ставлення представників однієї національності до іншої [11, с. 177–179]. Підсумовуючи аналіз цього питання, автор зазначив, що «більшість населення українського Приазов'я вважає представників інших національностей співвітчизниками, а саме: росіяни – 68,0 %; українці – 52,1 %; греки – 50,7 %; євреї – 46,0 % і німці – 44,5 %», але це не вплинуло на різне

сприйняття культури населення регіону [11, с.179]. Синтезуючи аналітичний матеріал дослідження, Б. Слющинський вказує, на суттєві особливості соціокультурного середовища українського Приазов'я, які впливають на його сучасне існування та подальший розвиток» [11, с. 180].

Окремо вчений розглядає специфічність процесів відновлення етнічної самосвідомості молоді в умовах міжкультурної взаємодії [7, с. 20]. У зв'язку з цим Богдан Васильович аналізує основні етапи розвитку етнічної самосвідомості. Етнічну самосвідомість молоді автор розглядає «через поняття етнічна ідентичність, етнічний статус, які визначаються феноменами групової свідомості, внутрішньої солідарності (згуртованістю) етносу і збереженням його етнічної культури» [7, с. 24]. У студії аналізується мовне питання, збереження і розвиток культурно-історичної спадщини окремих етнічних спільнот у Приазов'ї [7, с. 24, 25, 26]. Науковець зробив важливий висновок про те, що «міжетнічна ситуація в регіоні відрізняється толерантністю і стабільністю» [7, с. 27]. Це важливо для міжкультурної взаємодії молоді.

Досліджуючи етноструктуру та етноконфесійні угруповання українського Приазов'я, Б. Слющинський аналізує чинники, які обумовлюють стан віросповідання в регіоні, етнокультурні відносини. Вчений зазначає, що «розглядаючи ціннісні орієнтації та настанови спільнот, не можна не враховувати етнокультуру і етноконфесійні впливи» [8, с. 139]. Автор констатує, що в українському Приазов'ї, конфесійну палітру складають крім православ'я, католицизму, ісламу також старообрядці. У пропонованій студії науковець поставив завдання дослідити етнонаціональний та етноконфесійний склад населення українського Приазов'я в історичному аспекті та виявити зразки взаємодії людей різних національностей та віросповідань у сучасному українському Приазов'ї, що впливають на формування ціннісних орієнтацій та настанов населення регіону [8, с. 140].

Одну з своїх студій Б. Слющинський присвятив дослідженню субкультури населення українського Приазов'я «в контексті європейських і загальноукраїнських процесів». Вчений зазначив, що в Україні дещо затягнувся пошук свого місця у глобалізаційному світі, а це відбилося на субкультурі населення, особливо у Приазов'ї. Відзначено вплив євроінтеграційних та глобалізаційних процесів на всі сфери людського життя, чому сприяли нові технології, які позначилися на «модернізації» субкультур, нові види комунікації (телебачення, мобільний зв'язок і мережа Інтернет). На думку вченого, створена «глобалізаційна культура», яка вплинула на етнокультуру, на існування сучасних субкультур в українському Приазов'ї [12, с. 201–213].

Проаналізувавши досліджувану тему, автор зробив висновок, що «минула культура знищена, а сучасна – не створена. За словами Богдана Васильовича, у наш час «людство

включається у транснаціональні соціальні мережі, які впливають на формування «нової культури» чи, скажімо, на створення «гібридної субкультури» [12, с. 127–128].

Аналіз студій з проблем етнонаціональних спільнот українського Приазов'я виявив стійкий інтерес дослідників (А. Дегтеренко, М. Дністрянського, В. Коцура, Л. Нагорної, С. Римаренка та ін.) до цієї важливої з наукової та політичної точки зору багатоаспектної теми. Найбільш ґрунтовно аналізував ці питання у своїх студіях Б. Слющинський. Сучасні етнонаціональні процеси у Приазовському регіоні потребують ретельного дослідження. У цьому контексті необхідно зазначити студії, які надають можливість теоретичного осмислення проблем сьогодення, запобігти етнонаціональним негативним процесам, а й допомогти своїм прикладом життя у поліетнічному середовищі в інших регіонах України, а також у загальнолюдському аспекті, адже в сьогоденному глобалізованому світі етнонаціональні проблеми не мають кордонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дегтеренко А. М. Процеси політизації етнічності в Україні: загрози та можливості для державної політики в умовах зовнішньої агресії. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Degterenko-15095.pdf>
2. Дністрянський М. С. Етнографія України: Навчальний посібник. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.
3. Донбас в етнополітичному вимірі. Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
4. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 512 с.
5. Коцур В. Процеси політизації етнічності в Україні в умовах зовнішньої агресії. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 45. С. 92–103.
6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки Кабінет Міністрів України. Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
7. Слющинський Б. В. Відновлення етнічної самосвідомості молоді в умовах міжкультурної взаємодії в українському Приазов'ї. Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 16 грудня 2019 р. / Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін.-т», 2019. С. 19–29.

8. Слющинський Б. В. Вплив етнонаціонального складу населення українського Приазов'я на формування ціннісних орієнтацій спільноти сучасного регіону. Вісник Маріупольського державного університету Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2017, Вип. 13. С. 139–146.

9. Слющинський Б. В. «Етнокультура і суспільство: регіональний аспект». Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квітня 2019 р. під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 132–136.

10. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в регіональному контексті: специфіка українського Приазов'я. Нова парадигма. 2005. Вип. 47. С. 197–207.

11. Слющинський Б. В. Соціокультурне середовище Приазовського регіону: особливості функціонування і розвитку. Соціокультурний розвиток регіонального соціуму в контексті національної безпеки : міждисциплінарний вимір : колективна монографія / за заг. ред. І. А. Мейжис, Л. А. Ляпіна. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. С. 163–184.

12. Слющинський Б. В. Субкультура населення українського Приазов'я в контексті європейських і загальноукраїнських процесів. Соціологія. Грані. 2014. № 9 (113) вересень. С. 123–128.

УДК 331.1

*Сальнікова Наталія,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького юридичного
інституту МВС України
(м. Маріуполь)*

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ

Корпоративна культура будь-якої організації потребує постійного контролю і вдосконалення, яке доцільно здійснювати системно – відповідно до її окремих елементів, враховуючи їх взаємовплив, а також орієнтуючись на зовнішнє середовище. Основою формування та оптимізації корпоративної культури мають стати складові її глибинного рівня: принципи діяльності, цінності, історія, умови праці, стратегія розвитку.

Ключові слова: корпоративна культура, цінності, принципи діяльності, умови праці, стратегія розвитку.

Корпоративная культура любой организации нуждается в постоянном контроле и совершенствовании, которое целесообразно системно осуществлять – в соответствии с ее отдельными элементами, с учетом их взаимного влияния, а также ориентируясь на внешнюю среду. Основой формирования и оптимизации корпоративной культуры должны стать составляющие ее глубинного уровня: принципы деятельности, ценности, история, традиции, условия труда, стратегия развития.

Ключевые слова: корпоративная культура, ценности, принципы деятельности, условия труда, стратегия развития.

Corporate culture of any organization regular monitoring and developing which is reasonable to carry out on the system base in accordance with its separate elements, taking into account their mutual influence and directing towards external environment. The basis for forming and optimizing the organizational culture should become the components of its deep level: principles of activity, values, history, traditions, employment conditions and strategy of development.

Keywords: corporate culture, values, principles of activity, employment conditions, strategy of development.

Корпоративна культура – це важливий фактор успішного функціонування будь-якої організації. Згуртована команда, яка прямує до спільної мети, набагато ефективніше і швидше впорається з поставленими задачами, ніж розрізнений колектив працівників, які не відчувають єдності з колегами, а тому не мають можливості отримати від них допомогу і підтримку у складній ситуації.

Корпоративна культура містить потужний потенціал позитивного впливу на трудовий колектив, і, якщо ним вдало скористатися, можна досягти високих результатів. Щоб максимально ефективно використати можливості корпоративної культури, необхідно добре розуміти, що вона собою являє, з яких елементів складається, які функції і задачі виконує, у яких формах може проявлятися.

Корпоративна культура – це усталена і сформована в організації система цінностей,

норм, зразків поведінки, яка реалізуються в матеріальних речах і соціальних взаєминах, пронизує всі форми її життєдіяльності і формує відчуття належності їй. Під час планування змін корпоративної культури варто пам'ятати, що її вдосконалення насамперед залежить від вищого керівництва організації.

Формування корпоративної культури потребує розробки спеціальної багатоетапної програми з обов'язковою участю провідних фахівців організації та її першого керівника. При цьому краще почати з системи цінностей. В основу корпоративної культури покладені цінності, котрі визначають моральні принципи співробітників, їхню трудову поведінку, правила міжособистісного спілкування. Організація, що бажає бути ефективною, повинна мати систему цінностей, яку необхідно привести у відповідність до специфіки діяльності організації, її призначення. У процесі формування системи цінностей бажано врахувати й ті, що є важливими в житті працівників, а не тільки в процесі роботи. Розроблений проєкт системи цінностей підлягає обов'язковому обговоренню в колективі, оскільки важливо, щоб, по-перше, цінності розділялися більшістю співробітників, а по-друге, працівники від самого початку відчували причетність до формування основ корпоративної культури. Проте варто пам'ятати, що необхідно не просто окреслити основні цінності організації, а й всіляко втілювати їх у життя. Впроваджена система цінностей має опинитися в центрі уваги усіх заходів із вдосконалення корпоративної культури.

Корпоративна культура організації може і повинна відбиватися в стані, зовнішньому вигляді будівель, приміщень, прилеглих територій. Важливо, щоб і пересічні робітники на своїх робочих місцях відчували вплив корпоративної етики. Одним із проявів корпоративної культури є зовнішній вигляд співробітників.

Елементи фірмового стилю доцільно використовувати для оформлення споруд, приміщень, документів – на стендах, плакатах, розтяжках, прапорцях, значках, сувенірній продукції, листах-подяках, вітальних листівках.

Найбільш значним зовнішнім проявом корпоративної культури є реальна поведінка працівників, яка відображає і ставлення до роботи, і взаємини в колективі по вертикалі і горизонталі, і принципи спілкування з відвідувачами, громадянами, і навіть особистісні життєві настанови і обставини.

Важливою видимою складовою корпоративної культури є система комунікації. Керівництву будь-якої організації, її інформаційній службі доцільно ретельно проаналізувати чинну систему комунікації і визначити шляхи її вдосконалення відповідно до запланованих змін, оскільки інформація відіграє провідну роль у всіх перетвореннях. Можна розробити бездоганні цінності, принципи, стратегію корпоративної культури, але без їх доведення за допомогою спеціальних каналів до всіх співробітників вони не будуть мати належного

впливу. При цьому буде явно недостатнім ознайомлення з пропонованими елементами культури, потрібна кропітка послідовна робота з їх «вживлення», а також застосування інформаційних технологій. Організації, які вирішили серйозно зайнятися культурними перетвореннями, мають, як мінімум, розробити і офіційно ухвалити базові елементи корпоративної культури ціннісного рівня у вигляді спеціальних документів, як-от: цінності організації, принципи роботи, стратегія організації.

Таким чином, корпоративна культура – це складний і важливий механізм, над яким необхідно якісно і постійно працювати, щоб він надалі слугував репутаційним каналом для просування своїх цілей і задач в соціальних інститутах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Могутнова Н. Н. Корпоративная культура: понятие, подходы. *Социологические исследования*. 2005. № 4. С. 130–136.

УДК 316.4:326

Тетяна Іванець,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри
філософії та соціології
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)

БЮДЖЕТ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

Статтю присвячено аналізу соціальних наслідків реалізації бюджету громадської участі. Розглянуто історію виникнення феномену бюджету громадської участі, особливості реалізації цієї ініціативи в Україні в цілому та конкретно м. Маріуполь. Проаналізовано «Положення про бюджет громадської участі», процедуру участі та відбору проектів, їх кількість та тематика у різні роки, зміни в обсягах фінансування. Досліджено роль бюджету громадської участі у процесах соціальної консолідації маріупольської громади.

Ключові слова: децентралізація, бюджет громадської участі, територіальна громада, соціальна консолідація

Статья посвящена анализу социальных последствий реализации бюджета гражданского участия. Рассмотрено историю возникновения феномена бюджета гражданского участия, особенности реализации этой инициативы в Украине в целом и конкретно в г. Мариуполь. Проанализировано «Положение о бюджете гражданского участия», процедуру участия и отбора проектов, их количество и тематика в разные годы, изменения в объемах финансирования. Исследовано роль бюджета гражданского участия в процессах социальной консолидации мариупольской громады.

Ключевые слова: децентрализацию, бюджет гражданского участия, территориальная громада, социальная консолидация.

The article is devoted to the analysis of social consequences of realization of the public participation budget. The history of the phenomenon of public participation budget, the peculiarities of the implementation of this initiative in Ukraine in general and in Mariupol in particular are considered. «The Regulations on the public participation budget», the procedure of participation and selection of projects, their number and subject in different years, changes in the amount of funding are analyzed. The role of the public participation budget in the processes of social consolidation of the Mariupol community is investigated.

Key words: decentralization, public participation budget, territorial community, social consolidation

Після прийняття «Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01 квітня 2014 року та низки інших нормативно-правових документів та поправок, які торкалися питань реформування місцевого самоврядування, в Україні почали активно розгортатися процеси децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад. Саме ці нові утворення мали розв'язати проблему відсутності самодостатності, яка традиційно була характерна для більшості регіонів нашої країни. Нові територіальні утворення отримали повноваження та ресурси, які раніше мали виключно міста обласного значення, що сприяло перетворенню органів місцевого самоврядування на реальний і ефективний інструмент влади.

Все це сприяло активізації суспільних процесів в регіонах та поступовому формуванню соціально активних громад. Крім того, подібні тенденції зробили можливим виникнення в Україні такого явища як партиципаторний бюджет, який ще називають громадським бюджетом або бюджетом громадської участі.

Бюджет громадської участі веде свою історію з бразильського міста Порту-Алегрі, в якому подібна ініціатива була вперше реалізована у 1989 році. Наслідком тривалого знаходження при владі в Бразилії військової диктатури (1964 – 1985 роки) став надзвичайно низький рівень довіри населення до влади та політиків, а процес розподілу ресурсів усередині країни асоціювався у населення виключно з корупцією, марнотратством та непрозорістю. Щоб якось змінити ситуацію, ліва Робоча партія, що прийшла у 1989 році до влади на місцевих виборах, запропонувала механізм, який дає змогу жителям міста впливати на розподіл спільних ресурсів, тобто бюджету міста. Місто було поділено на 16 округів, в кожному проводилися відкриті зібрання з залученням всіх охочих, в ході яких учасники визначали пріоритетні сфери та проекти для фінансування, які потім вносилися до міського бюджету, та голосуванням обирали представників, що мали слідкувати за виконання бюджету протягом року. І хоча спочатку до цієї ініціативи люди залучалися не дуже інтенсивно, поступово вона знайшла широку підтримку. Введення партиципаторного бюджету призвело до значних позитивних зрушень в Порту-Алегрі і поступово ця практика поширилася на всю Бразилію [1].

В першому десятилітті XXI століття подібна ініціатива поширюється іншими країнами Латинської Америки та Європи, з 2010 роки починаються перші спроби її реалізації у Східній Європі. В Україні бюджет громадської участі почав впроваджуватися з 2015 року в рамках реформи децентралізації. До цього позитивний досвід у цій сфері мала Республіка Польща, і саме польський досвід і був використаний в нашій державі. В рамках проекту «Бюджети за завданнями» Польсько-української фундації співпраці (ПАУСІ) в 2015 році почали проводитися презентації польського досвіду формування міських бюджетів з безпосереднім залученням мешканців, і вже наприкінці того самого 2015 року бюджет громадської участі вперше був запроваджений у таких українських містах як Черкаси, Чернігів, Полтава. Поступово географія міст, в яких запроваджується практика бюджету громадської участі, починає розширюватися [2].

Активно підтримували цю ініціативу провідні міжнародні організації, такі як USAID та Фонд Східної Європи. Підтримка надавалася також в межах проектів Європейського Союзу, Уряди Німеччини та Канади. Завдяки цьому були розроблені механізми бюджету громадської участі, надавалася інформаційна та організаційна підтримка. За сприянням Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень в рамках проекту USAID

«Зміцнення місцевої фінансової ініціативи» громадською організацією SocialBoost було розроблено платформу «Громадський бюджет». Вона представляла собою он-лайн платформу, на якій збиралися проектні заявки та проводилося голосування. На сьогодні ця платформа вже запроваджена більше ніж в 50 містах України [3].

В Маріуполі бюджет громадської участі почав реалізовуватися з 2018 року. Основні нормативно-правові засади його функціонування були викладені в «Положенні про бюджет громадської участі», яке було затверджене рішенням Маріупольської міської ради від 28.02.2018 № 7/28-2437. На сьогодні воно діє зі змінами, внесеними рішенням Маріупольської міської ради від 25.09.2019 № 7/45-4406 [4].

В цьому Положенні визначені основні поняття, процедури та терміни реалізації бюджету громадської участі. Відповідно до Положення подати проект для реалізації в рамках бюджету громадської участі може будь-яка особа, що досягла 18 років та відповідає хоча б одному з наступних критеріїв: зареєстрована, навчається, проходить військову чи альтернативну службу в м. Маріуполь або є внутрішньо переміщеною особою, що в м. Маріуполі взята на облік [4].

Виділяються два види проектів в рамках даного фінансування: малі – від 20 тисяч до 200 тисяч гривень, на них припадає 60% від загального фінансування в рамках бюджету громадської участі; великі – від 200 до 500 тисяч гривень, на них припадає 40% від загального фінансування. Щодо загальних розмірів фінансування, то відповідно до Положення «загальний обсяг видатків становить до 1,0% від затвердженого розміру бюджету розвитку м. Маріуполя, але не менш ніж 7 000 000 гривень» [4].

В Положенні також окреслено процедуру та терміни подачі проектів. Проекти подаються щорічно з 1 травня по 30 червня, голосування відбувається з 1 по 21 жовтня, при чому проходить воно паралельно як он-лайн (за допомогою платформи Е-сервіс «Громадський бюджет м. Маріуполя», яка доступна за посиланням <https://pb.mariupolrada.gov.ua/>), так і оф-лайн (через Центр надання адміністративних послуг). Кожен мешканець міста може проголосувати лише за один малий та один великий проект. Проекти-переможці визначаються в період з 22 жовтня по 6 листопада, коли список переможців оприлюднюється на сайті бюджету участі. Існує мінімальний прохідний поріг для перемоги – це не менше 50 голосів для малого проекту і не менше 100 для великого [4].

Впровадження подібного механізму розподілу ресурсів міського бюджету сприяла активізації громадських ініціатив в рамках маріупольської громади, що позитивно впливало на процес її консолідації. За ті три роки, що цей проект реалізовується, можна простежити зростання активності населення. Якщо у 2018 році на конкурс було подано лише 61 проект, то вже в наступному 2019 році їх кількість складала 146. І хоча ускладнення соціально-

економічної ситуації в умовах пандемії та введення неодноразових жорстких карантинних обмежень мали негативний вплив на розвиток громадських ініціатив, однак навіть у цих умовах зменшення кількості поданих на конкурс проектів не було критичним – 137 проектів у 2020 році [5].

На реалізацію ініціатив в рамках бюджету громадської участі у 2018 році було виділено майже 8,86 мільйона гривень, у 2019 році обсяги фінансування вже досягли 10 мільйонів і вони залишилися на такому ж рівні і у 2020 році, не дивлячись на проблеми, пов'язані з пандемією. Всього в період з 2018 по 2020 рік фінансування в рамках бюджету громадської участі отримали 95 проектів, з них 17 великих (від 200 до 500 тисяч гривень) та 78 малих (від 20 до 200 тисяч гривень) [5].

Цікавою вбачається структура тих сфер суспільного життя, в яких реалізовувалися проекти. У 2018 році 70% схвалених проектів стосувалося питань покращення дорожньої інфраструктури, створення спортивно-розважальних майданчиків та зон відпочинку. У 2019 році на ці напрямки вже приходилося лише 49% всіх схвалених проектів, а у 2020 році – 36%. При цьому зросла кількість проектів, спрямованих на обладнання та благоустрій закладів освіти: з 8% у 2018 році, до 30% у 2019 році та 47% у 2020 році [5]. Тобто ми спостерігаємо, як установи, які традиційно орієнтуватися на фіксоване фінансування з боку держави, перетворюються на активних учасників розподілу ресурсів в рамках бюджету громадської участі мариупольської громади, переорієнтовуються на залучення додаткових коштів зовні через власну проектну діяльність.

Таким чином, розгортання процесів децентралізації створило умови для впровадження світової практики бюджету громадської участі в Україні. Приклад м. Маріуполя свідчить про те, що подібна ініціатива щодо розподілу ресурсів сприяє не лише покращенню соціально-економічної ситуації, але й створює умови для активізації громадськості активності та соціальної консолідації громади. Саме розуміння цього змусило міську раду залишити фінансування цієї ініціативи у 2020 році на тогорічному рівні, не дивлячись на проблеми, пов'язані з пандемією. Це є свідченням високого рівня зацікавленості місцевої влади у розвитку подібної форми співпраці з населенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А. Бюджетування знизу: бразильський подарунок усьому світі. URL : http://texty.org.ua/pg/article/devrand/read/25319/Budzhetuvanna_znyzu_brazylskyj_podarunok (дата звернення : 15.03.2021)
2. Гавриленко Ю. Загорійчук Т. Партисипативний бюджет: зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні //Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 16(1). С. 48-51. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_16%281%29__14 (дата звернення : 15.03.2021)
3. Практичні рекомендації по громадському бюджету. URL :https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/485/Public_Budget_2019.pdf (дата звернення : 15.03.2021)
4. Положення про бюджет громадської участі. URL :
<https://mariupolrada.gov.ua/uploads/11/58325-%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%207.45-4406%20%D1%87.1.pdf> (дата звернення : 16.03.2021)
5. Звіт з реалізації проєктів програми «Бюджет громадської участі»-2019/2020. URL :
https://mariupolrada.gov.ua/uploads/ckeditor/4.%20%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D0%B0%D0%BC/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20_%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%202019%20%D1%80.%20_%D1%83%202020%20%D1%80..pdf (дата звернення : 17.03.2021)

СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Процес становлення соціальної зрілості молоді, її життєвий вибір відбуваються у всіх основних сферах життєдіяльності особи, реалізуючись за допомогою навчання і виховання, засвоєння і перетворення досвіду старших поколінь. Основними соціально-психологічними регуляторами цього процесу й водночас показниками становлення молоді в суспільстві і виступають ціннісні орієнтації [1].

За Драчем, цінності – це те, що для людей є найвищим і до чого можна ставитися з пошаною, визнанням. Це також певні ідеї, завдяки яким люди задовольняють свої інтереси і потреби. Що стосується ціннісних орієнтацій, то вони є частиною системи оцінок і відношень особистості, надають змісту і напрямку особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. Система ціннісних орієнтацій становить внутрішню основу ставлення особистості до дійсності [1].

Навчання дітей соціально-нормованій поведінці в родині означає, що вони повинні засвоїти і в ідповідати тим манерам поведінки, як і розділяють і визнають їх батьки. Тим самим дитина частково втрачає свободу вибору унаслідок батьківських прийомів, що мають на меті змусити її аналізувати певні принципи поведінки [2].

Варто зазначити, що людство зіткнулося з тим, що світ став дуже складним, складність дуже швидко наростає. Жити в прискореному темпі означає випробовувати на собі дію безперервних змін. Неконтрольоване прискорення змін у науці, техніці та соціального життя підриває сили індивіда, необхідні для прийняття розумних, компетентних рішень, які стосуються його власної долі [1].

Молодь – частина різних класів і соціальних верств, націй, вона їх продукт і засіб їх відтворення, яке передбачає соціологічний підхід. Як носій величезного інтелектуального потенціалу, особливих здібностей до творчості (підвищені чуттєвість, сприйняття, образність мислення), молодь – прискорювач впровадження в практику нових ідей, ініціатив, нових форм життя. Цінність молодості в сучасному світі збільшується і в зв'язку з розширенням термінів освіти, професійної підготовки, необхідної в умовах науково-технічної революції. У

молодості людина легко набуває основні знання, вміння і навички. Вона здійснює свою життєдіяльність на основі базових цінностей і ціннісних орієнтацій. Психологічний стан людини в стабільному суспільстві в основному залежить від того, наскільки його поведінка відповідає соціальним вимогам [2].

Основою формування світогляду молодої людини є соціальні цінності— узагальнені уявлення про мету і норми поведінки. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі соціалізації під час засвоєння нових знань та соціально-психологічного досвіду і виявляються у цілях, інтересах, переконаннях, спілкуванні і діяльності особистості. Реалізуються вони у процесі життєдіяльності та підтверджуються або відкидаються життєвим досвідом. Чинники, які опосередковують вплив соціального середовища на формування і трансформацію ціннісних орієнтацій студентів, досить різноманітні. Це— соціально-психологічний клімат у студентській групі, до якої належить конкретна особа; родинне оточення з його традиціями; освіта і культурні надбання суспільства; релігійні переконання та комплекс інших умов, що впливають на особистість, та ін [3].

Сформувавши свою ціннісну картину світу, людина зберігає її незмінною впродовж усього життя. Формується вона переважно на етапі соціалізації індивіда, що передує періоду зрілості. Надалі система цінностей людини змінюється лише в кризові періоди. Це стосується здебільшого структури цінностей і відображає зміни пріоритетів, внаслідок чого одні цінності стають більш значущими, інші— поступаються їм місцем [1].

Сьогодні процес соціалізації молоді ускладнюється переоцінкою традицій, норм і цінностей. Якщо раніше молодь спиралася на досвід попередніх поколінь, то тепер їй доводиться творити новий соціальний досвід, покладаючись переважно на себе. Для багатьох студентів основними цінностями є “знайти себе в житті”, “бути людиною”, “досягти матеріального достатку” то що.

Таким чином, можна зробити висновок, що в процесі життя відбувається засвоєння соціального досвіду та його “перерозподіл” до рівня особистісних установок і орієнтацій, тобто, особистість набуває певної свободи у виборі тих чи інших цінностей відповідно до власних задатків і нахилів, а також завдяки регулятивному впливу середовища. Від того, які цінності будуть сформовані у молоді сьогодні, а також наскільки, вони будуть готові до нового типу соціальних відносин, залежать шлях і перспективи розвитку нашого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка / С. В. Драч // Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету Україна. 2010. № 2. с. 26-30.
2. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Соціологія. 2013. Т. 255. Вип. 213. с. 27-30.
3. Ручка А. О. Ціннісні пріоритети населення України за умов суспільних трансформацій. Українське суспільство: 20 років незалежності. Соціологічний моніторинг. Т. 1. Київ: Інститут соціології НАНУ. 2011. 570 с.

УДК 316.774:004

Яковенко Анатолій

студент IV курсу у

спеціальності «Соціологія»

Маріупольського державного університету

(м. Маріуполь)

ІНТЕРНЕТ ЯК ОДИН З ЗАСОБІВ ВПЛИВУ НА МІЖКУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ РЕГІОНУ

У роботі розглядається вплив інтернету як сучасної інформаційної технології на процес формування міжкультурної комунікації. В умовах сьогодення інформаційні технології являють собою – сукупність методів і програмно-технічних засобів, що об'єднуються у технологічний ланцюг, що забезпечує збір, обробку, зберігання, розподіл та відображення інформації.

Ключові слова: *інтернет; міжкультурні комунікації; інформаційні технології; глобалізація; інформаційний простір.*

В работе рассматривается влияние интернета как современной информационной технологии на процесс формирования межкультурной коммуникации. В современных

условиях информационные технологии представляют собой – совокупность методов и программно-технических средств, объединенных в технологическую цепочку, обеспечивающую сбор, обработку, хранение, распределение и отображения информации.

Ключевые слова: *интернет; межкультурные коммуникации; информационные технологии; глобализация; информационное пространство.*

The paper considers the influence of the Internet as a modern information technology on the process of formation of intercultural communication. In today's world, information technology is a set of methods and software and hardware that are combined into a technological chain that provides collection, processing, storage, distribution and display of information.

Keywords: *internet; intercultural communications; Information Technology; globalization; information space.*

Найбільш відомими тенденціями сучасності є процеси глобалізації та інформатизації. Сучасні засоби комунікації легко стирають державні та культурні кордони. Інтернет-технології безпосередньо впливають на міжкультурну комунікацію, а також підбурюють на пошвавлення дискусій про суверенність культур.

Міжкультурна комунікація – це процес взаємозв'язку і взаємодії представників різних спільнот, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, духовними цінностями різних типів культур. Вона має справу з розумінням та порозумінням, що означає: розуміти чуже і водночас бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою [1, с. 115].

Глобальна мережа Інтернет впливає на різноманітні сфери життя та діяльності людини. Тому виникає потреба у поглибленому вивченні інформаційних технологій як засобів міжкультурної комунікації. Інтернет як засіб спілкування має такі властивості як комунікативність, інформативність, своєчасність, інтерактивність, зручність, багатомовність.

Інтернет з новітніми технологіями дає доступ до інформації про інші країни на мові зручній для користувача. Інтернет має як корисний так і негативний вплив на сучасну культуру та міжкультурну комунікацію. Він сприяє як формуванню толерантності, так і розв'язанню міжетнічної напруги, низьких стандартів культури та нагнітання ксенофобії.

Глобальна мережа надає необмежені можливості для пошуку інформації про культуру народу, вивчення мови, спілкування різних етнічних груп. Засобами навчання в Інтернеті є розробка сайтів, блогів, які використовуються для спілкування з метою отримання інформації про науку, культуру та життя суспільства.

Глобалізація основних каналів зв'язку породила культурну експансію, яка здійснюється шляхом передачі культурних зразків на інформаційному рівні, і в односторонньому порядку вирівнюванням соціально-культурних процесів в усіх країнах світу, утворюючи культурні стереотипи. Універсальні культурні стереотипи не відображають об'єктивні соціально-культурні, політичні та економічні умови сучасності та історичного розвитку культури країн, де ця інформаційна парадигма в даний час створена і змодельована [2, с. 180].

Як зауважує З. Є. Пінчук, особливо «небезпечно для молодого покоління, коли на основі почуття задоволення або незадоволення відбувається розвиток емоційної сфери» [3, с. 31]. Таким чином, поступово навколишнє суспільство і культура є єдино можливим і існуючим світом, за допомогою якого він ідентифікує себе. А вся справа в тому, що пропагується більшістю засобів масової інформації культура, що характеризується видовищністю, стереотипізацією, стандартизацією створює видимість для індивіда більш легкого існування, через підсвідомих переконань і переваг певного способу життя [4].

Сучасний розвиток засобів масової комунікації має великий вплив на матеріальну, соціально-політичну, культурну та ідеологічну сфери життя як окремої людини, регіону, так і всього людства. Це призводить до культурної взаємодії та розвитку культури.

В умовах сьогодення комунікативна парадигма формується в умовах постіндустріального та інформаційного суспільства, в якому засоби масової інформації та інформаційно-комунікативні технології є найважливішою стороною цивілізації.

Свідомість людини не завжди відображає дійсність під впливом масової культури.

Міжкультурна комунікація виступає індикатором розвитку культури у суспільстві: з однієї сторони, вона розкриває її здатність до сприйняття інокультурних елементів і породження нових форм, а з іншої – здатність транслювати свої цінності в інші культури [5, с. 112].

На сьогоднішній день Інтернет-комунікації є могутнім засобом формування громадської думки, вони здійснюють вплив на прийняття політичних рішень, також сприяють поширенню культурних зв'язків та стандартів за межі культурного регіону.

Новітня система засобів масової комунікації забезпечила нову і ефективну згуртованість суспільства, узагальнила його життєдіяльність і психологію, тим самим сформувала основу для затвердження специфічного феномена масової культури.

Висновки. Отже, завдяки інноваційним технологіям, зокрема інтернету, виник новий культурний простір – світ слова, звуку і зображення, - що надає великий вплив на свідомість і характер взаємодії найширшої аудиторії.

Перспективами подальших наукових теоретичних досліджень стануть питання

досконалого вивчення сучасних засобів масової комунікації, які значною мірою впливають на гуманітарні, соціальні, економічні та технічні процеси життєдіяльності людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько Н. Г. Формування міжкультурної комунікації у процесі опанування іноземною мовою / Н. Г. Приходько // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 берез. 2016 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; редкол.: І. А. Колеснікова (голова) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2016. – С. 115-117.

2. Антропова А. Г. Место средств массовой информации в процессе межкультурной коммуникации / А. Г. Антропова // Молодой ученый. – 2017. – № 15. – С. 204-207.

3. Пинчук З. Е. Особенности межкультурной коммуникации в контексте переводного периодического печатного издания / З. Е. Пинчук // Вестник Адыгейского государственного университета. – М., 2012. – С. 31-35.

4. Афанасьєва О.М., Куш Я.М. Дослідження напрямів впливу інформаційних технологій на процес міжкультурної комунікації та глобалізаційних процесів [Електронний ресурс] // III всеукраїнська наукова Інтернет-конференція «Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи». – Режим доступу:<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21938/1.pdf>.

5. Кавалеров А. І. Соціальна адаптація: феномен і прояви: монографія / А. І. Кавалеров, А. М. Бондаренко. – Одеса: Астропринт, 2005. – 112 с.

*Близнюк Ольга,
студентка IV курсу,
спеціальності «Соціологія»
Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь)*

ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА МЕЖКУЛЬТУРНУЮ КОММУНИКАЦИЮ

Интернет открывает нам двери в межкультурную коммуникацию, но при этом уровень межличностной коммуникации остался слабо развитым. Понятие «межличностная коммуникация» означает процесс обмена сообщениями и их интерпретацию двумя или несколькими индивидами, вступившими в контакт друг с другом. Интерпретация в свою очередь предполагает высокий уровень наблюдательности, анализа и чувствования момента.

Ключевые слова: *инновационные технологии, межкультурная коммуникация, цифровая среда, цифровое потребление.*

Интернет відкриває нам двері в міжкультурну комунікацію, але при цьому рівень міжособистісної комунікації залишився слабо розвиненим. Поняття «міжособистісна комунікація» означає процес обміну повідомленнями та їх інтерпретацію двома або кількома індивідами, які вступили в контакт один з одним. Інтерпретація в свою чергу передбачає високий рівень спостережливості, аналізу і відчуження моменту.

Ключові слова: *інноваційні технології, міжкультурна комунікація, цифрове середовище, цифрове споживання.*

The Internet opens the door for us to intercultural communication, but at the same time the level of interpersonal communication remains poorly developed. Interpersonal communication refers to the process of exchanging messages and interpreting them by two or more individuals who have come into contact with each other. Interpretation, in turn, requires a high level of observation, analysis and a sense of the moment.

Key words: innovation technologies, cultural community, digital middle ground, digital living.

По данным Государственного комитета по телевидению, радиовещанию и почтовой связи Великобритании, уровень **цифрового потребления** у взрослого британца в 2015 году составлял 8 часов 41 минуту в день (спят британцы на 20 минут меньше). Если же учесть, что мы зачастую пользуемся одновременно несколькими экранами (телевизор, телефон, компьютер), то общая продолжительность «экранного» контакта и вовсе увеличивается до 11 часов в день.

А что с подростками и молодыми людьми? В возрасте от 16 до 24 лет у молодых британцев в 2015 году на **медиа и средства коммуникации** уходило в среднем 9 часов и 8 минут в день. С учетом эффекта мультиэкранности – до 14 часов в день.

Переходим к детям. По данным члена Королевского общества медицины Великобритании, исследователя Арика Сигмана, в 2015 году среднестатистический семилетний британский ребенок провел у экрана (телевизоров, смартфонов, компьютеров, планшетов) более одного года жизни. Это 365 дней в году, 24 часа в день.

К слову, по его же данным, молодые люди, которым в 2015 году стукнуло восемнадцать, провели за экранами... четыре года жизни. Думаю, что эти цифры не могут не шокировать.

В продолжении темы. По данным Фонда Генри Кайзера в 2017 году шестилетний американский ребенок проводит с гаджетом семь с половиной часов в день. 75% детей имеют телевизор в своей спальне, 68% двухлетних детей регулярно используют планшеты, а у 59% двухлеток есть собственный смартфон.

В 2017 году исследовательская группа Корейского университета в Сеуле, возглавляемая профессором Хюнг Сук Сером показала, что биохимические изменения в головном мозгу гаджетозависимых идентичны изменениям при наркомании.

Исследователи составили реакцию мозга наркоманов на наркотик и реакцию мозга людей, зависимых от гаджетов, на гаджеты. Выяснилось, что такие наиважнейшие **нейромедиаторы** как ГАМК, глутамат и ряд других, работают в такой ситуации одинаково. Причем наиболее существенные изменения в работе данных нейромедиаторов наблюдались в зонах мозга, отвечающих за импульсивное поведение и чувство тревожности.

Как видно из данных выше, стремительный 21 век несет с собой ряд вызовов, с которыми ранее человечество не сталкивалось. Как при этом изменилась коммуникация между людьми? Что такое коммуникация? Какие биологические процессы запускаются при просмотре телевизора, компьютерных играх и использовании социальных сетей?

Согласно толковому словарю Ожегова: “Коммуникация (лат. communicatio - сообщение) - сообщение, общение. Речь как средство коммуникации. Средства массовой коммуникации (печать, радио, кино, телевидение). В данной работе мы будем рассматривать большей частью массовую коммуникацию и ее влияние на состояние, поведение, реакции человека и его межкультурную коммуникацию.

В книге “Гормоны счастья” Лоретты Грационо Бройнинг сказано, что: “Компьютерные игры активизируют синтез дофамина, хотя игра не обеспечивает наших жизненных интересов. Компьютерные игры награждают вас очками, которые мозг оценивает, как социальное вознаграждение. Вот как раз для того, чтобы получить эти очки, вы активизируете механизмы типа “ищи и найди”, которые эволюционировали вместе с человеком на протяжении тысячелетий. По мере приближения к цели вы испытываете все большее наслаждение от дофамина. Дофамин участвует в создании **нейронных путей**, которые приучают вас получать удовольствие от компьютерных игр. В следующий раз, когда вы будете испытывать дискомфорт, ваш мозг подскажет, что видеоигра - это один из путей освобождения от негативного ощущения”.

Выходит, что компьютерная игра включает механизмы подмены реальности. Т.е. если человек не удовлетворен своим состоянием, положением и его потребность в признании, достижении цели не удовлетворена одним из способов его получения является компьютерная игра, которая активизирует те же участки головного мозга и выработку тех же гормонов, если бы мы говорили о значимых для человека результатах в спорте, карьерном росте, поступлением в запланированное учебное заведение, прочее. Т.е. выработка дофамина стимулируется своеобразным эффектом “достижения цели”, а также стимулирует ожидание вознаграждения. Вот и получается, что человек ставит себе цель в цифровой среде и ожидает вознаграждение в том же измерении, а вот реальная его жизнь может значительным образом отличаться. Что влечет за собой внутренние конфликты, чувство тревожности и снижает способности к речевой коммуникации, которая требует иной формы взаимодействия.

В знаменитой работе Махайя Чиксентмихайи “Поток”, автор отмечает, что: “сознание, предоставленное само себе, обычно не в состоянии блокировать негативные мысли, и они завладевают вниманием индивида. Беспокойство о личной жизни, здоровье, инвестициях, семье и работе постоянно присутствуют на периферии сознания в ожидании момента, когда концентрироваться будет не на чем, стоит разуму расслабиться - и потенциальные проблемы тут как тут.

Именно по этой причине телевидение оказалось благом для стольких людей. Несмотря на то что сам по себе просмотр передач редко приносит положительные переживания (как правило, в это время люди чувствуют себя пассивными, слабыми,

довольно раздраженными и печальными), мелькание в экране вносит в сознание некоторую упорядоченность. Предсказуемое развитие сюжетов, знакомые персонажи, даже надоевшие рекламные ролики - все это обеспечивает желаемую стимуляцию. Экран телевизора представляет собой управляемую, ограниченную часть окружающего мира. Замыкаясь на него, разум защищается от личных тревог. Информация, поступающая с экрана, не пускает в сознание неприятные мысли”.

нига была издана в 1990 году и спустя 21 год, мы видим, что влияние экрана телевизора сохранил свою актуальность, с единственным дополнением, что экранов стало больше, а эффекты, состояния, которые они обеспечивают те же. Эффект отвлечения, уход от решения задач и сложностей, которые неизбежно присутствуют в реальной жизни, приводят человека в состоянии энтропии. Энтропия (греч. entropia - превращение) - величина, характеризующая степень неопределенности системы. Мера, степень неопределенности ситуации (в теории информации). Иными словами, все то многообразие экранов, который нам подарил 21 век позволяют внести некую степень условной упорядоченности, системности и предсказуемости, но не по сути, а по содержанию. Интерфейс социальных сетей интуитивно прост и понятен, новостная лента друзей плюс минут схожа и предсказуема, одобрения в виде лайков подбадривающие и не требующие дополнительной коммуникации и усилий.

Из книги Лоретты Грационо Бройнинг “Гормоны счастья”: “Создание отношений доверия между людьми является нелегким делом. Поэтому животные, большие коллективы или “друзья” в социальных сетях являются неплохими заменителями непосредственных отношений между людьми, спасая нас от возможных отношений. При этом, конечно, вырабатывается меньше окситоцина, чем при “живых” контактах. Однако такие “суррогаты” могут создавать основу для будущих отношений доверия в человеческом сообществе.

“Искусственное доверие” весьма комфортно тем, что несет с собой меньше риска разочарований. Животные, как правило, не предадут вас, большие группы людей не обсуждают ваши поступки, а “электронные друзья” всегда у вас под рукой. Прямые человеческие отношения доверия всегда могут быть связаны с разочарованиями и ощущениями предательства. Испытанные в связи с этим негативные эмоции легко создают нейронные цепочки, которые “срабатывают”, когда вы снова собираетесь довериться кому-то. Ваши нейрохимические колокола тревоги начинают звонить, а мозг воспринимает это таким образом, что для этого есть причина. Но если вы отказываетесь от доверительных отношений совсем, мозг подсказывает, что вам чего-то не хватает. И вам действительно чего-то не хватает, а именно окситоцина”.

Окситоцин, как гормон отвечающий за построение социальных связей нуждается в постоянном пополнении. Но жизненный опыт и возможные разочарования в построение межличностных коммуникаций приводят нас в упрощенную среду, среду социальных сетей. Где ты по определению получаешь меньше, но с большей долей уменьшения риска разочарования.

Термин "межкультурная коммуникация" относится к обмену знаниями, идеями, мыслями, концептами и эмоциями между людьми из разных культур. Первое определение межкультурной коммуникации предложили в 1972 г. американские ученые *Ларри Самовар* и *Ричард Портер* в книге "Коммуникация между культурами" ("*Communication between Cultures*"). Согласно этому определению, межкультурная коммуникация – это такой вид коммуникации, в котором отправитель и получатель принадлежат к разным культурам.

Интернет открыл нам двери в межкультурную коммуникацию, но при этом уровень межличностной коммуникации остался слабо развитым. Понятие «межличностная коммуникация» означает процесс обмена сообщениями и их интерпретацию двумя или несколькими индивидами, вступившими в контакт друг с другом. Интерпретация в свою очередь предполагает высокий уровень наблюдательности, анализа и чувствования момента. А это процесс, требующий усилий и определенной степени тренированности, активизацию мозга. Из книги Юваль Ной Харари “Краткая история человечества” мы знаем, что: “мозг человека в состоянии покоя потребляет до 25 % всей расходуемой телом энергии. Для сравнения: у других приматов мозг в состоянии покоя довольствуется всего лишь 8% общих резервов.

ЛИТЕРАТУРА

1. https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0032/108896/icmr-2017.pdf
2. Лоретты Грационо Бройнинг “Гормоны счастья”
3. Махайя Чиксентмихайи “Поток”
4. Юваль Ной Харари “Краткая история человечества”
5. Андрей Курпатов “Счастливый ребенок. универсальные правила”

Науковий керівник – Слюцинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	
Інформатизація та цифровізація як один з головних трендів розвитку сучасних міст <i>Николаєва Валентина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології управління Донецького державного університету управління (м. Маріуполь)</i>	3
Застосування технології форсайт-гри в процесі професійної підготовки фахівців соціальної роботи до ефективної міжкультурної комунікації <i>Ташкінова Оксана, кандидат соціологічних наук, доцент, завідувачка кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь)</i>	8
Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української національної освіти та науки <i>Слющинський Богдан, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології (м. Маріуполь)</i>	14
Формування міжкультурної компетентності фахівців у світлі стандартів вищої освіти <i>Никифорова Наталя, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціології управління Донецький державний університет управління (м. Маріуполь)</i>	20
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В РЕГІОНІ ТА УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ РІВНІ	
Сучасний стан розвитку соціології міжкультурної комунікації <i>Алімірзоева Вікторія, студентка IV курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	27
Невербальний аспект міжкультурної комунікації <i>Аношина Світлана, студентка IV курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	41
Невербальна складова міжкультурної комунікації у сучасному соціокультурному просторі <i>Бабенко Вероніка, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	46
Канали електоральної комунікації на місцевих виборах-2020 <i>Зубченко Олександр, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	50
Світоглядні універсали в міжкультурній комунікації <i>Гудима Ігор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	55
Міжкультурні комунікації студентів України у виробничому колективі (на прикладі готель «vogue», Туреччина) <i>Кранівіна Галина, к. держ. упр, доцент кафедри туризму ДВНЗ «ПДТУ» (м. Маріуполь)</i> <i>Васильченко Ганна, студентка кафедри туризму ДВНЗ «ПДТУ» (м. Маріуполь)</i>	59
Вплив глобалізації на освітній процес в Україні <i>Неровна Надія, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	63
Особливості комунікаційних процесів в управлінні <i>Поліна Поладяни, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	66
Процес міжкультурної комунікації та його значення у сучасному світі <i>Чижова Анастасія, студентка IV курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	73
Толерантність в міжкультурній комунікації	

<i>Богодушко Аліна, студентка II курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	75
Проблема рівного доступу до освіти ромів в Україні та шляхи її розв'язання у контексті міжкультурної комунікації <i>Чаплик Микола, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології управління Донецького державного університету управління (м. Маріуполь)</i> <i>Подгайко Марія, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри соціології управління Донецького державного університету управління (м. Маріуполь)</i>	79
Толерантність в сфері міжкультурної комунікації <i>Чекулаєв Богдан, студент II курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	87
Особливості міжкультурної комунікації в м. Маріуполь <i>Комарницька Анна, студентка I курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	90
Етапи становлення фінансового менеджменту в Україні <i>Бондарець Павло, студент III курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Донецького державного університету управління (м. Маріуполь)</i>	94
ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ НА КУЛЬТУРУ КОМУНІКАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА РЕГІОНУ	
Місцева спільнота у соціальній мережі Facebook як інструмент організації комунікації у сільській громаді (на прикладі Липецької сільської територіальної громади Харківського р-ну Харківської обл.) <i>Домановський Андрій, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (с. Липці – м. Харків)</i>	101
Глобальний фестиваль ООН зі сталого розвитку (SDG GLOBAL FESTIVAL OF ACTION) як новітня форма глобальних комунікацій та фактор глоба-локальної демократизації <i>Кириленко Олеся, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне)</i>	111
Правове становище римо-католицької церкви на території України у першій половині XIX ст. <i>Гузь Антон, аспірант першого року навчання, спеціальності «Історія та археологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	116
Глобальна соціальна політика: виклики для національних урядів <i>Суровцева Ірина, кандидат історичних наук, доцент кафедр соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь)</i>	119
Роль комунікації в прийнятті управлінських рішень <i>Паскевич Орна, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	123
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ КОМУНІКАЦІЇ	
Етнокультурні особливості Донбасу <i>Анжеліка Бородай, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	129
Іміджмейкінг та його роль у формуванні громадської думки у процесі інформаційних війн <i>Полторак Володимир, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)</i> <i>Зоська Яна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри філософії та</i>	134

<i>соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь) Стадник Альона, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)</i>	
Сучасні проблеми національної ідентичності, толерантності, ксенофобії <i>Павлова Світлана, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	137
Культурний шок та засоби його подолання <i>Улановська Анна, студентка I курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	143
Система управління закладами вищої освіти у Франції <i>Цибулько Ольга, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь) Гузь Антон, аспірант першого року навчання, спеціальності «Історія та археологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	147
Сучасні етнонаціональні процеси в українському Приазов'ї: історіографічний огляд проблеми <i>Романцова Наталя, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	151
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МІЖКУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ РЕГІОНУ	
Корпоративна культура як важливий механізм становлення соціальних інститутів <i>Сальнікова Наталія, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України (м. Маріуполь)</i>	157
Бюджет громадської участі як фактор соціальної консолідації маріупольської громади <i>Іванець Тетяна, кандидат політичних наук, старший викладач кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	160
Становлення ціннісних орієнтацій сучасної молоді <i>Ширяєва Олена, студентка III курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	166
Інтернет як один з засобів впливу на міжкультурну комунікацію регіону <i>Яковенко Анатолій, студент IV курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету, (м. Маріуполь)</i>	168
Влияние инновационных технологий на межкультурную коммуникацию <i>Близнюк Ольга, студентка IV курсу, спеціальності «Соціологія» Маріупольського державного університету (м. Маріуполь)</i>	172
Зміст	177

Програма
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі»

Комп'ютерна верстка:
Бабенко В. В.

Підписано до друку 19.05.2020 Зам. 023/20
Обсяг 0,6 друк. арк. Формат 60x84/16. Тир. – 50

Редакційно-видавничий відділ Маріупольського державного університету.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №4930 від 07.07.2015 р.
87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129